

UNITED NATIONS
Office on Drugs and Crime

**Cezaevi M¼d¼rleri ve
Politika Yapıcılar için
Kadınlar ve Hapsedilme
¼zerine El Kitabı**

CEZA ADALETİ EL KİTAPLARI SERİSİ

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER UYUŞTURUCU MADDELER VE SUÇ OFİSİ
Viyana

Cezaevi Müdürleri ve Politika Yapıcılar için Kadınlar ve Hapsedilme Üzerine El Kitabı

CEZA ADALETİ EL KİTAPLARI SERİSİ

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
New York, 2008

Ceza İnfaz Sistemi'nde Sivil Toplum Derneği (CİSST) bu el kitabının Türkçe olarak yayıma hazırlanmasında emeği geçen başta derneğin kurucu üyelerinden Tomris Atabay olmak üzere aşağıdaki isimlere teşekkür eder:

Çeviri: Binnur Alođlu

Dizgi: Şengül Ertürk

Redaksiyon: Başak Deniz Özdođan, Aras Akanaras, Özgür B.Serdengeçti

Katkıda bulunanlar: Zafer Kıraç, Gökhan Deniz, Gamze Hızlı, Kubilay Özmen, Nesra Gürbüz

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER YAYINIDIR

Orijinal versiyonunun:

Satış no. E. 08.IV.4

ISBN 978-92-1-130267-7

Türkçe versiyonunun:

ISBN 978-9944-0751-1-4

Orjinal belgenin resmi redaksiyonu yapılmamıştır.
Bu Birleşmiş Milletler'in resmi çevirisi değildir.

This document has not been formally edited.
This document is not an official UN translation.

Bu el kitabının çevirisi Hollanda İstanbul Başkonsolosluğu'nun mali desteği ile Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST) tarafından sağlanmıştır.

The translation of this handbook was facilitated by Civil Society in the Penal System (CSPS), with the financial support of Consulate General of the Netherlands, İstanbul.

Teşekkürler

Bu el kitabı, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Maddeler ve Suç Ofisi (UNODC) için ceza adaleti meseleleri üzerine Türkiye'den danışmanlık yapan Tomris Atabay tarafından hazırlanmıştır.

UNODC, el kitabının hazırlık aşamasında oynadığı önemli rol nedeniyle Quaker BM Ofisi'ne (Cenevre) teşekkür eder.

UNODC, aynı zamanda el kitabını gözden geçirip yorum ve geri bildirimde bulunmayı nezaketle kabul eden aşağıdaki uzmanlara değerli katkıları için teşekkür eder:

Jan van den Brand,
Genel Yönetici, Koordinatör, Dış İşleri, Hollanda Cezaevi Servisi

Rachel Brett,
Temsilci (İnsan Hakları ve Mülteciler), Quaker BM ofisi, Cenevre

Dr. Andrew Fraser,
Sağlık ve Bakım Yöneticisi, İskoç Cezaevi Servisi

Dr. Alex Gatherer,
WHO Avrupa Danışmanı, Cezaevlerinde Sağlık Projesi

Tom Heydeman,
Avrupa İşleri için Quaker Konseyi

Nicholas McGeorge,
Danışma için Quaker Dünya Dostlar Komitesi (Quakers)

Matt Loffman,
Avrupa İşleri için Quaker Konseyi

Dr. Nicolien du Preez,
Hukuk Koleji, Cezaevi Yönetim Bilimi Departmanı, Güney Afrika Üniversitesi

Oliver Robertson,
Quaker BM Ofisi, Cenevre

Gita Sahgal,
Cinsiyet Birimi Yöneticisi, Uluslararası Af Örgütü, Uluslararası Sekretarya

Stephanie Schlitt,
Araştırmacı, Cinsiyet Birimi, Uluslararası Af Örgütü, Uluslararası Sekretarya

Liz Scurfield,
Ortak Temsilci / Ofis Yöneticisi, Quaker Avrupa İşleri Konseyi

Rani Shankardass,
Uluslararası Cezai Reform (PRI) Örgütü Başkanı ve Cezai Reform ve Adalet Örgütü (PRAJA) Direktörü, Hindistan

Vera Tkachenko,
Cezai Reform Danışmanı, Kazakistan

Ayrıca, el kitabının ortaya çıkma sürecinde, UNODC'tan Ricarda Amberg, Fabienne Hariga, Mia Spolander ve Marion Demmer katkıda bulunmuştur.

UNODC, Kanada, İsveç, Yeni Zelanda ve Norveç hükümetlerine el kitabının hazırlanmasında verdikleri destek sebebiyle ayrıca teşekkür eder.

İÇİNDEKİLER

Giriş	1
1. Kadın Mahpusların Özel İhtiyaçları	7
1. Adalete erişimde karşılaşılan güçlükler	7
2. Savunmasız bırakılma tarihi ve akıl sağlığı ihtiyaçları	8
3. Cinsiyete özgü sağlık ihtiyaçları	10
4. Cezaevlerinde güvenlik	14
5. Cezaevinde yerleşim ve aile ile bağlantı	15
6. Hamilelik ve çocuklu kadınlar	17
7. Tahliye sonrası topluma yeniden uyum süreci	22
2. Kadın Cezaevlerinin Yönetimi	25
1. Cinsiyete duyarlı cezaevi yönetimi	25
2. Personel	28
3. Değerlendirme ve sınıflandırma	30
4. Emniyet ve güvenlik	33
5. Mahpus etkinlikleri ve programları	42
6. Sağlık	52
7. Hukuki desteğe erişim	58
8. Dış dünyayla iletişim	60
9. Tahliyeye hazırlık ve tahliye sonrası destek	63
10. Cezaevindeki hamile ve çocuklu kadınlar	66
11. Özel kategoriler	72
3. Yasa ve Uygulama Değişiklikleriyle Kadın Cezaevi Nüfusunun Azaltılması: Tavsiye Edilen Tedbirler	81
1. Tutukluluk esnasında yasal destek	83
2. Cezai takibattan ayırma	84
3. Mahkeme öncesi tutukluluk	85
4. Hüküm verme	88
5. Ayrımcı yasalar ve mahkeme prosedürleri	95
6. Yabancı uyruklu kadınlar	99
Kadın Cezaevlerinin Yönetimi: Temel öneriler	103
Kadın Mahpus Nüfusunun Azaltılması: Temel Öneriler	111
Referanslar	115

Bu El Kitabı Kimin İçindir?

Bu el kitabı, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suçlar Ofisi tarafından, ülkelerde hukukun üstünlüğü ilkesinin uygulanması ve ceza adaleti reformunun geliştirilmesine destek olmak amacıyla hazırlanmış bir serinin parçasıdır. Politikacılar, kanun yapıcılar, cezaevi müdürleri, cezaevi görevlileri, sivil toplum kuruluşları çalışanları veya ceza adaleti ve cezaevi reformuyla ilgilenen ya da süreçte aktif olarak yer alan bireyler gibi ceza adaleti sisteminde yer alan tüm aktörler tarafından kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Hem bir referans belge hem de eğitim aracı olmak üzere geniş bir çerçevede kullanılabilir.

El Kitabının İçeriği Nedir?

El kitabının temel odağı kadın mahpuslardır.¹ Cezaevi idarelerinde, kadın mahpusların hapisnede bulunan kadınlar olarak sahip oldukları tipik altyapı ve özel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak cinsiyete duyarlı yaklaşımlar oluşturulmasına rehberlik etmek üzere hazırlanmıştır (bölüm 1 ve 2).

El kitabının bu kısmına kadın mahpusların iki özel kategorisi dahil edilmiştir: Yargılama öncesi tutuklular ve yabancı uyruklu kadınlar (bölüm 2, başlık 11.1 ve 11.2). Bu iki grup, kırılganlıkları ve özel ihtiyaçları, içinde buldukları durum ve cinsiyetlerinin yarattığı toplam etkiler yüzünden daha da çoğaldığı için seçildi. Diğer gruplar için, örneğin etnik ve ırksal azınlık gruplarından kadın mahpuslar, yerliler, yaşlı kadın mahpuslar, engelli kadınlar ve ölüm cezasıyla karşı karşıya olan kadınlar için, okuyucu *UNODC Özel İhtiyaçları Olan Mahpuslar El Kitabı*'na başvurmalıdır. Bahsi geçen el kitabı kadın ve erkek böyle mahpusların ihtiyaçlarına göre hazırlanmıştır ve bu kategorideki kadın mahpuslarla ilgilenirken iki el kitabın-

¹ "Mahpus" terimiyle yargılama öncesi veya yargı sırasında bir suç dâhilinde tutuklanmış ve hapsedilmiş kimselerle birlikte, suçlu bulunmuş ve cezalandırılmış tüm kişiler de kastedilmektedir.

dan da yararlanılmalıdır. Elinizdeki el kitabı öte yandan hapisanedeki genç kızlarla ilgili kısa bir bölüm haricinde, hukukla sorunu olan genç kadınlarla ilgili meseleleri kapsamamaktadır. Bunun nedeni gençler için adaletin, yetişkin ceza adaletinden ayrılma zorunluluğudur ve genç kızların kırılğan bir grup olarak hapisanedeki ihtiyaçları yetişkin kadınlarınkinden farklıdır. Dünya çapında birçok ülkede kadınların hapis oranlarındaki belirgin artış düşünüldüğünde, bu el kitabı aynı zamanda kadın mahpus nüfusunun azaltılması yönünde önlemlerin bir özetini de içermektedir (bölüm 3). Kadınların hapsedilmesine yol açan temel suçları ve kadın faillerin büyük bir kesiminin sosyal uyumu üzerine hapsedilmenin yarattığı olumsuz etkileri hesaba katarak bazı öneriler öne sürmektedir. Burada vurgulanması gereken bir şey var; el kitabının bu kısmı değişik bölgeler ve ülkelerde kadınların artan hapis oranlarının sonuçları üzerine derinlikli bir değerlendirme içermemektedir; ya da farklı bağlamlarda bu sorunun nasıl aşılabacağına dair ayrıntılı yol haritaları çizmez. Veya kadınların hapsedilmesinin çocukları üzerine etkileriyle ilgili detaylı bir araştırma içermemektedir; yine de bu konu el kitabı boyunca sıklıkla vurgulanan temel kaygılardan biridir. El kitabı, 'kadınların artan hapsedilmeleri konusunda' öne çıkan bazı meseleleri içerir ve adalet veya sosyal uyum amaçları için çalışmadığı zaman, kadınların artan oranlarda hapsedilmelerini azaltacak bir takım önlemleri de ortaya koyar. Bu bölüm, bazı temel meselelere dikkat çekerek dünya çapında farklı bölgeler ve ülkelerde kadın mahpus sayısını azaltmak için politika ve strateji araştırılması ve geliştirilmesini teşvik amacı taşımaktadır. Bu bağlamda okuyucu daha fazla pratik rehberlik almak için aynı zamanda *UNODC Mahpusluğa Alternatif Temel Prensipler ve Umut Verici Pratikler El Kitabı* ve *UNODC Onarıcı Adalet Programları El Kitabı*'ndan yararlanabilir.

Bu el kitabı, kadınları da içeren tüm mahpusların durumlarına uyarlanabilecek bir cezaevi yönetiminin tüm yönleri hakkında rehberlik yapmamaktadır.² Dolayısıyla tüm mahpuslara muameleyi içeren genel cezaevi yönetimi el kitapları ve ilgili uluslararası araçlarla bir arada kullanılmalıdır.³

Neden Bir El Kitabı?

Kadınlar halen dünya çapında tüm cezaevi nüfusunun küçük bir kesimini oluşturmaktadır.⁴ Ancak, birçok ülkede artan cezaevi nüfusuyla birlikte sayıları artmakta, aynı zamanda bazı ülkelerdeki araştırmalara göre erkek mahpus sayısına oranla daha hızlı bir oranda artmaktadır. Örneğin, Birleşik Devletler'de bir yıldan

² "Mahpus" terimiyle, yargılama öncesi veya yargı sırasında bir suç dâhilinde tutuklanmış ve hapsedilmiş kimselerle birlikte, suçlu bulunmuş ve cezalandırılmış tüm kişiler de kastedilmektedir.

³ Örneğin, el kitabı diğer pek çok konuyla birlikte; personel eğitimi, cezaevlerinde güvenlik ve emniyetin temini, mahpuslar dış dünyayla iletişim kurarken uygulanacak prensipler veya cezaevlerindeki sağlık bakımını ilgilendiren prensipler ve uygulamalar hakkında genel ilkeleri sağlamaz. Örn: Özellikle, Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahında Asgari Standart Kurallar (SMR), Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için Prensipler Bütünü ve Tutuklulara Uygulanacak Muameleler için Temel İlkeler'den yararlanılmalıdır.

⁴ Kadınlar genellikle bir ülkedeki toplam cezaevi nüfusunun yüzde 2'si ile 9'u arasında bir kesimini oluştururlar, ancak olağan dışı hallerde bu yüzde daha yüksek olabilir. Bakınız Walmsley, R., Dünya Kadın Hapsedilmeleri Listesi 2006, Cezaevi Çalışmaları Uluslararası Merkezi, www.prisonstudies.org

fazla cezası bulunan kadın sayısı 1977 ve 2004 yılları arasında yüzde 757 artmıştır. Bu rakam yüzde 338'lik artış oranındaki erkek mahpus sayısının neredeyse iki katıdır.⁵ İngiltere ve Galler'de erkek mahpus sayısı toplamın yarısı kadar artış gösterirken cezaevlerindeki kadın sayısı geçtiğimiz on yıl süresince iki katına çıkmıştır.⁶ 1984 ve 2003 yılları arasında Avustralya'da erkek mahpus sayısı yüzde 75 oranında artarken kadınlarda bu rakam yüzde 209'a çıkmıştır. Benzer eğilimler 1994 ve 2004 yılları arasında Meksika, Bolivya, Kolombiya, Kenya, Yeni Zelanda, Kırgızistan⁸ ve Avrupa'da Kıbrıs, Estonya, Finlandiya, Yunanistan ve Hollanda⁹ gibi ülkelerde de gözlemlenmiştir.

Dünya çapında cezai hukuk sisteminin sertleşmesi küçük suçlar nedeniyle hapsedilen kadın sayısında da artışa yol açmıştır. Bazı ülkelerde uyuşturucuyla ilgili suçlara dair konan katı yasalar, hapishanedeki kadın sayısındaki artışa direkt olarak etki etmektedir. Hukukun 'dini kanunların' belirli yorumlarını içerdiği bazı ülkelerde kadınlar, ahlaki suç denilen suçlarla ayrımcılığa uğruyor ve hapsediliyorlar. Kırılgan ve ekonomik olarak dezavantajlı olarak kadınlar kefalet veya avukat ödemelerini yapamadıkları için artan oranlarda yargılama öncesi gözaltına maruz kalıyorlar. Birçok ülkede yargılama öncesi gözaltında tutulan kadın sayısı neredeyse hüküm giymiş toplam kadın sayısı ile eşit veya bu sayıdan fazla. Bazı ülkelerde yargılama öncesi gözaltına alınan kadın sayısının erkek sayısından daha hızlı bir şekilde arttığını görüyoruz; hâlbuki uluslararası sözleşmelerde belirtildiği üzere "dava öncesi gözaltında tutma, aynı zamanda, iddia edilen suçun soruşturulması ve toplumun ve mağdurun korunmasına özen göstererek ceza muhakemesinde son çare olarak uygulanmalıdır."¹⁰

Bu kadınların çok büyük bir kesiminin cezaevinde bulunması bile gerekmiyor. Büyük çoğunluğu küçük çaplı, şiddet içermeyen suçlara karışmışlar ve toplum için bir tehdit oluşturmuyorlar. Çoğu yoksullukları nedeniyle cezaları ödeyemedikleri için hapsediliyorlar. Büyük bir kesimin ihtiyacı olan şey, toplumdan izole edilmek yerine akıl hastalıkları¹¹ ya da madde bağımlılığı için tedavi edilmek. Pek çoğu kendileri kurban olmalarına karşın ayrımcı kanunlar ve pratikler nedeniyle hapis tutuluyorlar. Toplumsal yaptırımlar ve tedbirler, çoğunluğun topluma yeniden

⁵ Frost, N.A. ve arkadaşları, Cezalandırıcılık Raporu, Büyük Zarar: Kadınların Hapsedilme Oranlarında Artış, 1977-2004, Kadınlar ve Ceza Adaleti Enstitüsü, Mayıs 2006, s.9

⁶ Cezaevi Reformu Vakfı, Bromley Brifingleri Üzerine Cezaevi Dosyası, Nisan 2006, s.4

⁷ Bastick, M., Cezaevinde Kadınlar: Mahpusların Islahı için Asgari Standart Kurallar üzerine bir yorum, Tartışma taslağı, Quaker Birleşmiş Milletler Ofisi, Cenevre, Temmuz 2005, s.3

⁸ a.y., s.3

⁹ Cezaevinde Kadınlar, Avrupa Konseyi Üyesi Ülkelerde Var Olan Koşulların Bir Değerlendirmesi, Avrupa İşleri için Quaker Konseyi, Şubat 2007, s.25

¹⁰ Birleşmiş Milletler Hapis Dışı Önlemlerle İlgili Asgari Standart Kurallar (Tokyo Kuralları), 14 Aralık 1990 tarihli ve 45/110 sayılı Genel Kurul kararı, Kural 6.1.

¹¹ "Akıl hastalıkları" başlığında toplanan kapsayıcı kavramla şizofreni ve bipolar bozukluk gibi ağır psikiyatrik hastalıklar; hafif endişe bozuklukları gibi genellikle psiko-sosyal bozukluk olarak da adlandırılan daha hafif akıl sağlığı problemleri ve entelektüel engeller kastedilmektedir. Bu kullanımla Özel Raportör'ün, herkesin fiziksel ve akıl sağlığında ulaşılacak en yüksek standartlara erişim hakkı üzerine kullandığı terminoloji takip edilmektedir. (Bkz: Özel Raportör'ün Herkesin Fiziksel ve Akıl Sağlığında Ulaşılacak En Yüksek Standartlara Erişim Hakkı Üzerine Raporu, Paul Hunt, İnsan Hakları Komisyonu, 61. Oturum, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar, BM Doc. E/CN.4/2005/51, 11 Şubat 2005, parag.19). Bu el kitabında akıl hastalıkları kavramı ağırlıklı olarak psiko-sosyal bozukluklara gönderme yapmaktadır.

entegrasyonu için hapisten daha etkili bir rol oynayabilir.

Yapılan araştırmalar, cezaevinin kadınlar üzerinde bıraktığı 'özellikle' zararlı etkileri ortaya çıkarmak konusunda hemfikirken, kadınların hapis esnasındaki özel ihtiyaçları nadiren dikkate alınmaktadır. Cezaevi sisteminde erkek mahpusların kadın mahpuslardan her zaman daha fazla olması nedeniyle kadınların cinsiyetlerine özgü ihtiyaçları genel olarak ihmal edilmekte, aynı zamanda erkek mahpusların yararlanabildikleri birçok servis ve olanaklar kadın mahpuslara tanınmamaktadır. Cezaevi sürecinin kadınların suç işlemleri altında yatan nedenleri çözmeye çalışmaması, bazı ülkelerde istatistiklere kadınların yeniden suç işlemlerinde artan oranlar olarak yansımaktadır. Cezaevi nüfusunun dağılımındaki değişiklik, neredeyse tüm cezaevi sistemlerinde kadın mahpusların cinsiyetlerine özgü ihtiyaçlarını karşılama yönündeki eksiklikleri gözler önüne serdi.

Bu bağlamda düşünülmesi gereken iki anahtar mesele var:

Mahpuslara nasıl davranılması gerektiğine ilişkin temel uluslararası esaslar, örneğin Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahında Asgari Standart Kurallar; Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için Prensipler Bütünü ya da Tutuklulara Uygulanacak Muameleler için Temel İlkeler, tüm mahpuslara ayırım gözetilmeksizin uygulanmalıdır. Ancak pratik uygulamalar gösteriyor ki az sayıda olmaları nedeniyle kadın mahpuslar pek çok şekilde ayrımcılığa uğramakta ve yine uygulamaya dair nedenler öne sürülerek bu esasların içerdiği kurallar tüm vakalara uygulanamamaktadır. Dolayısıyla, idari pratiklerin değiştirilmesi ve kadın mahpusların özel ihtiyaçlarının cevaplandırılabilmesi için var olan yetersiz tesis ve kaynakları telafi edecek önlemlerin alınması gibi, bu ayrımcılığın azaltılması ve önlenmesinde kullanılabilecek yöntemlere dair rehberlik gerekmektedir.

Buna ek olarak, yukarıda sözü geçen esaslar ayırım gözetilmeksizin tüm mahpuslara uygulanmalıdır. Dolayısıyla kadın mahpusların özel ihtiyaçlarının uygulamada giderilmesi gerektiği yalnızca ima edilir, bu ihtiyaçlar ayrıca vurgulanmaz. Tüm dünyada kadın mahpus sayısındaki artışla birlikte, kadın mahpuslara yaklaşımda göz önünde bulundurulması gereken özel durumların netleştirilmesi ve cezaevi uygulamalarında ne tür yöntemler kullanılabileceği konusu özel önem ve aciliyet kazanmıştır.

Kadın faillerin durumlarının ne şekilde ele alınacağına dair artan ihtiyaç Birleşmiş Milletler tarafından da pek çok bağlamda vurgulanmıştır. Örneğin, 1980'de Suçun Önlenmesi ve Faillere Muamele ile İlgili 6. Birleşmiş Milletler Kongresi'nde kadın mahpusların özel ihtiyaçlarına yönelik bir önerge kabul edilmiştir.¹² Buna göre; (a) Suçun Önlenmesi ve Faillere Muamele ile İlgili 6. Birleşmiş Milletler Kongresi

¹² Suçun Önlenmesi ve Faillere Muamele ile İlgili 6. Birleşmiş Milletler Kongresi, Caracas, Venezuela, 25 Ağustos-5 Eylül 1980, A/CONF.87/14/Rev.1, Karar 9, s.12-13

kararlarının uygulamasında, kadın mahpusların özel problemleri tanınmalı ve çözümleri için araçlar sağlanmalıdır; (b) Henüz böyle bir uygulamanın olmadığı ülkelerde cezaevine alternatif programlar ve servisler erkek faillerle eşit bir şekilde kadın faillere de sunulmalıdır; (c) Birleşmiş Milletler, danışmanlık statüsündeki kurumlar veya sivil toplum kuruluşları ve tüm diğer uluslararası örgütler kadın faillerin tutuklama, yargılama, cezalandırma ve hapis süreçlerinde eşit ve adil muamele görmeleri için çabalarını sürdürmeli; özellikle de hamilelik ve çocuk bakımı gibi kadın mahpusların karşılaşacağı özel problemlere ilgi göstermelidirler.

"Suç ve Adalet Üzerine Viyana Deklarasyonu: 21. Yüzyılın Zorluklarına Hazırlık", Birleşmiş Milletler Suçun Önlenmesi ve Faillere Muamele 10. Kongresi'nde kabul edilerek, 4 Aralık 2000 tarihli ve 55/59 sayılı Genel Kurul Kararı ile onaylandığında,¹³ Birleşmiş Milletler üye devletleri şu kuralları gerçekleştirmeyi taahhüt ettiler: (a) Birleşmiş Milletler Suçu Önleme ve Ceza Adaleti Programı dâhilinde ve aynı zamanda ulusal suç engelleme ve ceza adaleti stratejilerinde, programların ve politikaların kadınlar ve erkekler üzerine ayrımcı etkileri olup olmadığı konusunu dikkate almak ve değerlendirmek; (b) Mahpus ve fail olarak kadınların özel ihtiyaçları üzerine eyleme dönük politika önerileri geliştirmek.

Adaletin uygulanmasında insan hakları üzerine 22 Aralık 2003'te kabul edilen Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararı, cezaevlerindeki kadınların durumuna daha fazla ilgi gösterilmesini ve cezaevinde tutulan kadınlar için (çocuklarını da kapsayacak şekilde), temel sorunlar ve çözüm olacak yöntemlerin tespit edilmesini talep etmektedir.¹⁴

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 19 Aralık 2006 tarihli ve 61/143 sayılı kararı uyarınca kadınlara yönelik her türlü şiddetin ortadan kaldırılması çabalarının yoğunlaştırılması karara bağlandı. Burada vurgulanan "'kadına yönelik şiddet' kadınlar üzerinde fiziksel, seksüel ya da psikolojik zarar ve eziyet ile sonuçlanan veya sonuçlanabilecek cinsiyet temelli her türlü şiddet olayıdır, buna kamusal alan ya da özel yaşamda gerçekleşebilecek kadınların özgürlüklerini zorla kısıtlayan hareketler de dâhildir". Devletler her şeyden önce "kadınları ayrımcılığa tabi tutan ya da kadınlar üzerinde ayrımcı etkileri olan tüm kanun, yasa, politika, uygulama ve geleneklerini gözden geçirip uygun yerlerde değişiklik, düzeltmeler yapmalı ya da iptale gitmelidir ve çoklu hukuk sistemlerinin var olduğu yerlerde, kanunların ayrımcılığı önleme dâhil olmak üzere uluslararası insan hakları yükümlülükleri, taahhütleri ve prensiplerine uygunluklarını temin etmelidir." Ayrıca "kadınlara yönelik şiddetin yapısal nedenlerini bulmak üzere pozitif önlemler almalı, ayrımcı uygulamalar veya toplumsal normları önleyici çabaları güçlendirmeli; bu durum hastanelerdeki veya gözaltındaki gibi özel ilgiye ihtiyaç duyan kadınları da kapsamalı" ve cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konularında özellikle ceza infaz

¹³ Genel Kurul, karar A/RES/55/59, Suç ve Adalet Üzerine Viyana Deklarasyonu: 21. Yüzyılın Zorluklarına Hazırlık, 17 Ocak 2001

¹⁴ Genel Kurul, karar A/RES/58/183, Adaletin Uygulanmasında İnsan Hakları, 18 Mart 2004, parag. 15.

personeline ve hukukçulara eğitim ve kapasite geliştirme sağlamalıdır.¹⁵

Bu el kitabı; kanun koyucular, politikacılar, cezaevi müdürleri, personel ve sivil toplum örgütlerine, kadın mahpusların cinsiyetlerine özgü ihtiyaçlarını karşılamaları yönünde Birleşmiş Milletler'in ortaya koyduğu kararları ve önerileri uygulamaları konusunda destek olmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda, kadın faillerin profiline dair bilinci artırmaya çalışır. Böylelikle, yasama ve ceza adaleti politikalarını rasyonelleştirerek ve ceza adaleti sisteminin her aşamasında hapsedilmeye çok çeşitli alternatifler sunarak, gereksiz hapsedilmeleri azaltmak için yöntemler ortaya koymayı hedeflemektedir.

¹⁵ Genel Kurul, karar A/RES/61/143, Kadınlara yönelik her türlü şiddetin tasfiye edilmesi çabalarının yoğunlaştırılması, 30 Ocak 2007, madde 3,8 (c), (f) ve (m).

1.

Kadın Mahpusların Özel İhtiyaçları

Kadınlar cinsiyetleri nedeniyle hapishanelerde kırılğan bir grup oluşturmaktadırlar. Farklı ülkelerde durumlarına dair göz ardı edilemeyecek farklılıklar gözlenmekle birlikte, kırılğanlıklarının nedenleri, şiddeti ve takip eden ihtiyaçları üzerine çoğunun sahip olduğu ortak noktalardan bahsetmek mümkündür.

Bunlar:

- Çoğu ülkede erkeklerle eşit şekilde adalete erişimde yaşadıkları zorluklar;
- Hapsedilmeden önce birçoğunun cinsel veya fiziksel istismara maruz kalmaları;
- Çoğunlukla aile içi şiddet ve cinsel istismar görmüş oldukları için yüksek oranda psikiyatrik desteğe ihtiyaç duymaları;
- Yüksek oranda uyuşturucu ve alkol bağımlılığı;
- Hapsedilmenin kadınlar üzerinde yarattığı aşırı kaygı akıl sağlığı sorunlarına yol açmakta veya hâlihazırda var olan sağlık problemlerini açığa çıkarmaktadır;
- Hapishanelerde kadınlara yönelik cinsel istismar ve şiddet;
- Çocukları, aileleri veya başkalarının bakımıyla yükümlü olmaları;
- Yeterince giderilemeyen cinsiyetlerine özgü sağlık bakımı ihtiyaçları;
- Tahliye sonrası aileleri tarafından kurbanlaştırılma, damgalanma ve terk edilme

1. Adalete Erişimde Karşılaşılan Güçlükler

Dünya çapında birçok ülkede yoksulluk içinde yaşamlarını sürdürmekte olan bireylerin tümü adalete erişimde ciddi zorluklarla karşılaşmaktadır. Kadınların karşılaştığı zorluklar ise direkt olarak cinsiyetlerine bağlı faktörler tarafından pekiştirilmektedir. Bu el kitabının kapsamı, hayatın tüm alanlarında kadınların karşılaştıkları, doğrudan veya dolaylı olarak ceza adaleti sistemiyle ilişkilenebilenlerini sağlayan ya da bu sistem içindeki aşırı kırılğanlıklarına yol açan ayrımcılığı katman katman incelemeye fırsat tanımaz. Bu nedenle, tüm diğerlerinin yanında kadınların

eğitim, iş, evlilik, boşanma, doğurganlık hakları ve hareketlilik alanlarında uğradıkları ayrımcılıklara bu el kitabında değinilmemektedir.

Bu kitabın kapsamı dâhilinde not edilmesi gereken temel faktörler, ceza adaleti sistemi içindeki çoğu kadının toplumların yoksul ve dışlanmış kesimlerine dâhil olduğu veya toplumdaki din, gelenek ya da kadının rolüne dair kalıplaşmış algılar yüzünden kadın cinsine empoze edilen rol modelleri dolayısıyla, kadınlar için eğitimin uygun görülmediği toplumlardan gelmekte olduklarıdır. Dolayısıyla, tutuklanan kadınların büyük bir kesimi avukat tutmak için yeterli maddi kaynaklara sahip değildir; öte yandan çoğunlukla okuma yazma bilmezler ve yasal haklarından habersizdirler. Bu onları özellikle savunmasız kılar, ciddi adli sonuçlar doğurabilecek tutanakları imzalayabilir ve tehditlere maruz kalabilirler. En azından, hukuki temsilin eksikliği ceza adaleti sürecinde çok büyük ertelemelemlere ve sanıkların, örneğin kadınların çocukları ve diğerlerine bakma sorumlulukları göz önünde bulundurularak, kefaletle salıverilmeleri olasılığının düşmesine yol açabilir. Kadınlar aynı zamanda tutuklulukları sırasında cinsel suistimal ve diğer şiddet çeşitlerine karşı da savunmasızdır; işlemedikleri suçları itiraf etmelerini sağlamak için bu tür yöntemler kullanılabilir. Bazı toplumlarda, o zamana kadar tanımadıkları erkeklerle çok kısıtlı iletişimi olmuş kadınları korkutmak, sindirmek amacıyla sorgulamayı erkekler yapmaktadır. Bu durum ayrıca, böyle bir tehdit gerçekleşsin ya da gerçekleşmesin cinsel suistimal tehdidi de içerir. Sayısız örnekte, okuma yazması olmayan yoksul kadınların (çoğunlukla parmak basma yöntemiyle) içeriklerini anlamadıkları ifadeleri imzaladıkları raporlanmıştır. İtirafın kanıt olarak değerine çok inanılan bazı sistemlerde, suçlama için doğruluğu kanıtlanmamış itiraflar temel oluşturabilmektedir.

Yerleşik olmayan yabancı uyruklu kadınlar tüm bu süreç boyunca özellikle savunmasızdır; dil problemleri yaşarlar. Çoğu vakada kendilerine destek olabilecek sosyal bağlantıları yoktur. Yabancı ülkedeki hukuki haklarından habersiz ve suistimale karşı aşırı savunmasızdırlar.

2. Savunmasız Bırakılma Tarihi ve Akıl Sağlığı İhtiyaçları

Birleşik Devletler'de Kadın Mahpuslar

- Yapılan bir araştırmaya göre, 1991 yılında hapsedilmeden önce kadın mahpusların %43'ü fiziksel veya cinsel suistimale maruz kalmıştır (bu oran erkeklerde yalnızca %12'dir)(a). Bir başka rapora göre ise kadın mahpusların %85'i hayatlarının bir kesiminde fiziksel veya cinsel istismara uğruyor (b).
- Devlet cezaevlerinde tutulan kadınların %50'si kendilerini günlük uyuşturucu kullanıcısı olarak tanımlıyor. %25'i suçu işlediklerinde uyuşturucunun etkisi altında bulunuyor. %30'dan fazlası cezaevine kapatılmalarına neden olan suçu uyuşturucu parası bulmak üzere işlediklerini söylüyor (1998) (c).

- 2002 ve 2004 yıllarında Adalet Bürosu tarafından yapılan bir araştırmaya göre cezaevlerinde akıl sağlığı problemleri kadınlarda erkeklere nazaran çok daha fazla görülüyor. Devlet cezaevlerindeki kadınların %73'ü ve erkeklerin %55'i; federal kurumlarda tutulan kadınların %61'i ve erkeklerin %44'ü; tutukevlerindeki kadınların %75'i ve erkeklerin %63'ü akıl sağlığı problemleri yaşıyor (d).

Kanada'daki Kadın Mahpuslar (e)

- Kadın Cezaevlerinde araştırmaya katılan 102 kadından %82'sinin ve eyalet cezaevlerinde araştırmaya katılan 68 kadından %72'sinin fiziksel ve cinsel istismara maruz kaldıkları belirtiliyor.
- Federal olarak hüküm giyen kadınların üçte ikisinin çocukları var. Bu kadınların çoğunun bir ya da daha fazla çocuğun velayetini kaybetme korkuları var ve kişisel sağlıkları için yaşları ne olursa olsun çocuklarıyla iletişim halinde olmalarının gereğini ifade ediyorlar.

Birleşik Krallık'da Kadın Mahpuslar

- Kadın mahpusların %80'i teşhis konulabilir akıl sağlığı rahatsızlıkları yaşamaktadırlar (f). %66'sı uyuşturucu bağımlısıdır ya da tehlikeli miktarlarda alkol alıyordurlar (g).
- %50'si aile içi şiddet görmüştür (h).
- %33'ü cinsel saldırıya maruz kalmıştır (i).
- Kadın mahpusların neredeyse üçte biri cezaevinde kaldıkları süre içinde evlerini ve mallarını yitirmişlerdir (j).
- %37'si hayatlarının bir döneminde intihara kalkıştıklarını söylemektedir (k).

Avrupa'da Kadın Mahpuslar

- Tahminlere göre 2002 yılında Avrupa cezaevlerine giren kadınların %75'i uyuşturucu ve alkolle problemleri olan kadınlar (l). Var olan araştırmalar da gösteriyor ki kadın mahpusların erkek mahpuslara göre ağır uyuşturuculara bağımlı olma ihtimalleri daha yüksek (m).

(a) Birleşik Devletler Adalet İstatistikleri Bürosu'nun 1991 yılı için hazırladığı eyalet cezaevi mahpusları araştırması, National Institute of Justice Research in Brief, Ağustos 1998, s.1

(b) New York Eyaleti Valiliği'nden alınan bilgi, Kadına Yönelik Şiddet, Nedenleri ve Sonuçları Raportörü Radhika Coomsaraswamy'nin Raporu'ndan alıntı, İnsan Hakları Komisyonu 1997/44 sayılı kararı uyarınca Amerika Birleşik Devletleri'ndeki eyalet ve federal cezaevlerinde kadınlara yönelik şiddeti araştıran heyetin raporu, Birleşmiş Devletler Belgesi, E/CN.4/1999/68/Add.2, 4 Ocak 1999, parag. 16.

(c) Adalet İstatistikleri Bürosu, Özel Rapor "Kadın Failler", Aralık 1999, gözden geçirilmiş 10.3.2000, s.9

(d) Sniffen, M.J, Birleşik Medya Raporu, 7 Eylül 2006

(e) İslah ve Şartlı Tahliye Yasası, 5 Yıllık Değerlendirme, "Kadın Faille" Şubat 1998, 1990'da yapılan bir araştırmayı alıntılıyor.

(f) Cezai Reform için Howard Birliği, Basın Açıklaması, 20 Haziran 2006

(g) a.y.

(h) a.y.

(i) a.y.

(j) Cezaevi Reformu Vakfı, Bromley Toplantıları Cezaevi Durum Dosyası, Nisan 2006, s.16

(k) a.y.

(l) Cezaevinde Kadınlar, Avrupa Konseyi Üye Ülkelerindeki Durumun Özeti, a.g.y., s.12, "Cezaevindeki Kadınların Sağlık İhtiyaçları: Politikalar ve Uygulamalar Arasındaki Ayrım", MacDonald M.'in "Kadın Faillerle Hangi Yöntemler İşler" sunumundan alıntılıyor.

(m) a.y.

Dünya çapında, kadınlara yönelik yaygın aile içi şiddet ve hapsedilme öncesi cinsel istismar vakaları kaydedilmiştir. Cezaevine giren kadınlar, çoğunlukla maruz kaldıkları aile içi şiddet, fiziksel ve cinsel istismar sonucu, erkeklere oranla daha fazla akıl sağlığı sorunları yaşamaktadır.

Hapsedilmek yeni akıl sağlığı problemlerine yol açmakta veya var olanları tetiklemektedir. Çoğu toplumda kadınlar ailelerini çekip çevirendir, bu koruyucu rolün aniden 'suçlu'ya dönüşmesi ve sevdiklerinden ayrı kalmaları akıl sağlıklarına ciddi zararlar vermektedir.

Sonuç olarak, bazı ülkelerde yürütülen çalışmalar gösteriyor ki kadın mahpuslar arasında akıl hastalıkları erkek mahpuslara göre çok daha fazla görülüyor. Kadınların erkeklere göre kendilerine zarar verme veya intihara eğilimleri daha fazla ve bu durum kadın faillerin cinsiyetlerine özgü ihtiyaçlarına cevap verebilecek uygun akıl sağlığı servislerinin sunulması ihtiyacının altını çiziyor.¹⁶ Aşırı kalabalık, uygun değerlendirmelerle kadınların birbirinden ayrılmadığı ve mahpus programlarının bulunmadığı veya kadınların özel ihtiyaçlarına cevap vermekten aciz kaldığı cezaevi ortamlarında, kadınların akıl sağlığının daha kötüye gitmesi olasıdır. Kadınlar kendilerini güvende hissetmediklerinde, erkek personel tarafından denetlendiklerinde ve daha fazla suistimal riski taşıdıklarını hissettiklerinde akıl sağlıkları üzerindeki olumsuz etkiler de artmaktadır.

3. Cinsiyete Özgü Sağlık İhtiyaçları

Genellikle ekonomik ve sosyal olarak dezavantajlı gruplara mensup kadın mahpuslar ve düşük gelirli ülkelerden pek çok kadın, yaşadıkları toplulukta tedavi edilemeyen sağlık sorunlarından muzdarip olabilirler. Birçok ülkede kadınlar sırf cinsiyetlerinden ötürü daha fazla ayrımcılığa uğrar ve yeterli sağlık hizmetlerine erişimde engellerle karşılaşır. Dolayısıyla, erkeklere nazaran kadınların temel sağlık bakımı ihtiyacı daha fazladır.¹⁷ Sağlık durumları, cezaevlerindeki yetersiz sağlık bakımı, hijyen eksikliği, yetersiz beslenme ve kalabalık yüzünden daha da kötüleşebilir. Ek olarak, tüm kadınların cinsiyetlerine özel sağlık ihtiyaçları vardır ve kadın sağlığı konusunda uzmanlara düzenli olarak danışabilmelidirler.

Birçok ülkedeki kadın cezaevlerinde sağlık bakımı, anneleriyle kalan çok sayıda çocuğun bakımını ve aynı zamanda çoğu cezaevinde yeterli donanımı bulunmayan hamile ve bebekli kadınlar için sağlık desteğini de kapsar (Bakınız, başlık 6, "Hamile ve çocuklu kadınlar")

¹⁶ Örneğin bakınız, Laishes, J., "Kadın Failler için Akıl Sağlığı Stratejileri" 2002, Kanada Islah Servisi, 2002, s.6-7 (http://www.csc-cc.gc.ca/text/prgrm/fsw/mhealth/toc_e.shtml); Ross, H., Glaser, F., ve Stiasny, S. (1998); Alkol ve uyuşturucu bağımlılığı olan hastalardaki psikiyatrik rahatsızlıkların yaygınlığında cinsiyet farklılıkları, İngiliz Bağımlılıklar Dergisi, 83, 1170-1192; Cezaevi Reformu Durum Dosyası, s.16, Cezaevi Servisi'nden bilgilerle birlikte (Haziran 2004) Daha Güvenli Gözaltı Haberleri, Londra, Cezaevi Servisi; Rickford, D., "Huzursuz İçerisi: Cezaevindeki Kadınların Akıl Sağlığı İhtiyaçlarına Yanıt Verme" Cezaevi Reformu Vakfı, 2003, s4 ve 17

¹⁷ Moller, L., Stöver, H., Jürgens, R., Gatherer, A. And Nikogasian, H., ed., Cezaevlerinde Sağlık, Cezaevi sağlığı için temel unsurlar üzerine bir WHO rehberi, WHO Avrupa (2007), s.27.

Cezaevi sağlık hizmetleri genellikle donanımsızdır. Yeterli personele sahip değildir, kaynakları yetersizdir ve diğer ulusal sağlık servislerinden izole edilmiştir.¹⁸ Pek çok ülkede kadınlara yeterli temel sağlık servislerini sağlamak konusunda büyük zorluklar çekilmektedir. Kadınların ihtiyaç duyduğu cinsiyetlerine özgü sağlık bakımını sunmak konusunda ise var olan servisler bundan daha da yetersizdir.

3.1 Cinsel Sağlık ve Doğurganlığa Dair Sağlık Sorunları

Kadınlara yönelik şiddet, özellikle cinsel şiddet, mağdurlar için kısa ya da uzun süreli cinsel sağlık ve doğurganlık sorunlarına neden olmaktadır. Bu nedenle, kadın mahpuslar kanserin de dâhil olduğu cinsel sağlık ve doğurganlıkla ilgili hastalıklar için yüksek risk grubunu oluşturlar.

Kadınlar HIV'e karşı özellikle savunmasızdır. Araştırmalar göstermektedir ki kadınlara cinsel ilişki yoluyla HIV bulaşma oranı erkeklerin iki katıdır. Daha evvel cinsel ilişki yoluyla bulaşan bir hastalık (CİYBH) geçirmiş olmak HIV'e yakalanma riskini artırmaktadır.¹⁹ Kadın mahpusların şırıngalı uyuşturucu kullanımı, cinsel tacize veya şiddete uğramış olmak, seks işçiliği ve güvenli olmayan cinsel pratikleri de kapsayabilen tipik geçmişleri göz önüne alındığında, cezaevine girdiklerinde kadınların büyük bir çoğunluğu HIV ve hepatiti de kapsayan CİYBH'ye yakalanmış oluyor. Dolayısıyla, CİYBH'ye yakalanmış kadın mahpus sayısı görece olarak çok fazladır.²⁰

Tüberkülozun yaygın olduğu bazı ülkelerde, bu kadınlar aynı zamanda yüksek oranda tüberküloza yakalanma riski taşımaktadırlar.

Rusya Federasyonu'nda Kadın Mahpuslar ve Sağlık Durumları

Rusya Federasyonu'ndaki kadın mahpuslara dair bir araştırmaya göre, cezaevlerine getirilen kadınların üçte biri ile yarısı arasında bir kısmı CİYBH, özellikle de frengi taşımaktadır. Kadın mahpusların %5'ten fazlası HIV pozitifdir. HIV'e çoğunlukla hepatit C eşlik etmektedir. Kadınların %3-5'i tüberkülozun aktif formlarından muzdariptir. Diğer genel sağlık sorunları alkolizm, madde bağımlılığı, kardiyovasküler veya jinekolojik hastalıklar gibi somatik hastalıklar olarak ortaya çıkmaktadır (a).

Güney Afrika'da Kadın Mahpuslar ve Sağlık Durumları (b)

Güney Afrika'da hapsedilmiş kadınların klasik sağlık ihtiyaçları yanında sıklıkla tüberküloz, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, hepatit B ve C ve aynı zamanda HIV/AIDS'e yakalanmış olma riskleri vardır. HIV/AIDS için test zorunluluğu bulunmayan Güney Afrika kadın cezaevlerinde hastalığı taşıyan kaç kadın olduğu bilgisini, var olan istatistiklerden elde etmek mümkün değildir. Ancak Güney Afrika'daki genel mahpus nüfusu içerisinde doğal nedenlere bağlı ölümler 1990'da %0.09'dan 2003/4'te %3.73'e çıkmıştır (c).

¹⁸ Bakınız WHO Avrupa, "Halk Sağlığının Bir Parçası Olarak Cezaevi Sağlığı Üzerine Deklarasyon", Moskova 24 Ekim 2003.

¹⁹ "Cezaevi Ortamında Kadınlar ve HIV", HIV/AIDS Birimi, UNODC, s.3 www.unodc.org/unodc/en/drug_demand_hiv_aids.html

²⁰ a.y.

Avustralya'da Kadın Mahpuslar ve Hepatit C

Avustralya'da hapsedilen ebeveynlerin sağlıklarını değerlendiren bir araştırmaya göre cezaevlerinde bulunan babaların %42'si hepatit taşıırken annelerin %68'i hepatit C taşımaktadır (d).

Birleşik Devletler'de Kadın Mahpuslar ve HIV

Birleşik Devletler'de 2004 yılında hapsedilmiş erkeklerde HIV'in yayılım oranı %1.7 iken kadınlarda bu oran %2.4 olarak saptanmıştır. Ancak New York gibi bazı eyaletlerde HIV taşıyanların oranı kadınlarda %14.2 ve erkeklerde ise %6.7'yi bulmaktadır (e).

Brezilya'da Kadın Mahpuslar ve HIV

1997'de Sao Paulo'daki Kadın Cezaevi'nde AIDS virüsü için test edilen kadın mahpusların %20'sinin HIV pozitif olduğu anlaşılmıştır. Bu kadınların büyük kısmının HIV'i, bu topluluktaki yüksek oranlı uyuşturucu kullanımına bağlı olarak, paylaşılan enjektörler aracılığıyla kapıldığı sanılmaktadır (f).

Moldova'da Kadın Mahpuslar ve HIV

2006'da Moldova'da cezaevindeki kadınlarda HIV yaygınlığı oranı %3'tür, erkeklerde bu oran %2 olarak görülmektedir (g).

(a) "Rusya'da Kadınlar ve Ceza Adaleti Sistemi: 2000-2002" (Çalışmada rakamların tahmini olduğu belirtilmektedir, zira Rusya'daki kadın mahpusların rahatsızlıklarıyla ilgili net veriler yoktur)

(b) Dr. Nicolien du Preez, Hukuk Koleji, Cezaevi Yönetim Bilimleri Bölümü, Güney Afrika Üniversitesi, kişisel görüşme.

(c) W.F.M Luyt, Cezaevlerinde HIV/AIDS'e dair Dublin Deklarasyonu çerçevesinde Güney Afrika cezaevlerindeki HIV/AIDS gerçeğine eleştirel bir bakış, 2005, s.71-89

(d) Cezaevinde Kadınlar: Mahpusların İslahında Asgari Standart Kurallar Üstüne Bir Yorum, a.g.y., s.51, alıntıldığı kaynak NSW Cezaevleri Sağlık Hizmetleri; Mahpus Sağlığı Araştırmaları Raporu; 2003.

(e) "Cezaevi Ortamında Kadınlar ve HIV", HIV/AIDS Birimi, UNODC, s.3, referans gösterilen kaynak Birleşik Devletler Adalet Bakanlığı, Adalet Programları Ofisi, Adalet İstatistikleri Bürosu Cezaevlerinde HIV Bülteni, 2004, Kasım 2006, NJC 213897

(f) Human Rights Watch, Brezilya'da Demir Parmaklıklar Ardında, Bölüm XI Kadın Mahpuslar, 1998 (www.hrw.org/reports98/brazil/Brazil-12.htm adresinden eşilebilir.)

(g) Cezaevi Ortamında Kadınlar ve HIV, a.g.y. s.3, referans gösterilen kaynak Pinteale L., 2007, Communication IHRC, Varşova

Kürtajın yasak olduğu bazı ülkelerde ölü doğum yapan kadınlar, çocuğun doğum veya ölümünü bildirmemişlerse, düşük yapmışlarsa veya yasal olmayan yollardan kürtaja başvurmuşlarsa, çocuk doğumunu gizleme, çocuk öldürme ve cinayetle suçlanıp tutuklanır ya da hapsedilebilirler. Örneğin, Dünya Sağlık Örgütü 2002'deki yasa değişikliği öncesi Nepal'de tahmini olarak kadınların %20'sinin kürtaj ve çocuk ölümüyle bağlantılı olarak hapsedildiklerini rapor etmiştir.²¹ Düşük ya da ölü doğum yapan ya da kürtaja teşvik eden birçok kadın, çocuk ölümüne sebebiyet vermek suçundan hapsediliyorlar. Bazı ülkelerde, kadın ve genç kızlar düşük yapma, bebek ölümü veya yasal olmayan kürtajlar nedeniyle çocuk ölümüne sebebiyet, doğumun gizlenmesi veya cinayete iştirakten hapsediliyorlar. Bu kadınlar ölüm cezasıyla da karşılaşabiliyor.

²¹ David A. Grimes, Janie Benson, Susheela Singh, Mariana Romero, Bela Ganatra, Friday E. Okonofua, Iqbal H. Shah, "Güvenli Olmayan Kürtaj", "Dünya Sağlık Örgütü'nde Önlenebilir Salgın", "Cinsel Sağlık ve Doğurganlık Sağlığı", 4, Dergi makalesi, Güvenli Olmayan Kürtaj, Önlenebilir Sağlık, s.6

Durumlarının suç olarak algılanması nedeniyle, bu kadınların doğum, ölü doğum veya kürtajdan kaynaklanan tıbbi ve psikolojik sağlık ihtiyaçlarının cezaevinde karşılanmayacağı ortadadır. Bu kadınlar özellikle kürtaj veya sorunlu doğum sonrası hemen kapatıldıkları ve yargılanmayı bekledikleri gözaltı dönemlerinde, ciddi sağlık problemleriyle karşı karşıyadırlar. Yeni doğum yapmış kadınların doğum sonrası bakıma ihtiyaçları vardır, ancak çoğu ülkede eğer bir tedavi programları varsa dahi ona dâhil edilmezler. Ayrıca bakınız, başlık 6.2, "Hamile ve çocuklu kadınlar"

3.2. Madde Bağımlılığı

Tüm dünyada kadın mahpusların büyük çoğunluğu madde bağımlılığı için tedavi ihtiyacındadır, ancak yalnızca küçük bir kısım tedavi programlarına dâhil olabilmektedir. Buna ek olarak, kadınların madde bağımlılığı tedavisi sırasında farklı ihtiyaçları öne çıkmaktadır, ancak çok az program onlara özellikli bir servis sunar. Madde bağımlılığı cezaevinde tedavi edilmezse, genellikle bağımlılığı finanse etmek üzere yeniden suç işleme olasılığı; uyuşturucuyla ilgili suçlar, hırsızlık veya seks işçiliği üzerinden artmaktadır.

Araştırmalara göre madde bağımlılığı olan kadınların erkeklere oranla daha fazla fiziksel ve/veya cinsel tacize maruz kalmış oldukları görülmektedir.²² Geçmişte yaşanmış şiddet içerikli bir saldırı madde kullanımı, travma sonrası stres bozukluğu veya diğer akıl sağlığı problemleri riskini artırmaktadır. Raporlara göre madde bağımlılığı tedavisi gören kadınlarda travma sonrası stres bozukluğu yüzde 30 ile yüzde 59 arasında görülmektedir.²³ Bazı bulgulara göre ise hâlihazırda akıl hastalıkları olan kadınların tahliye olduktan sonraki 12 ay içinde cezaevine dönme riskleri sadece madde bağımlılığı sorunu olan kadınlara oranla yüzde 58 daha fazladır (erkeklerdeki yüzde 40 oranına kıyasla).²⁴

Uyuşturucu bağımlısı olan eski mahpusların doz aşımından ölmeleri riski genel nüfusa oranla daha fazladır. Örnek olarak; Birleşik Krallık'ta yürütülen bir araştırmaya göre, tahliyeyi takip eden haftada mahpusların ölme olasılığı genel nüfusa oranla 40 kez daha fazladır. Bu dönemde, yani hemen tahliye sonrasında gerçekleşen ölümlerden çoğu (%90'ın üzerinde) uyuşturucuya bağlı nedenlerdir.²⁵ Avustralya'da genel nüfusa oranla eski mahpusların ölüm oranı on kat fazla iken, bu ölümlerin yarısından fazlası eroin kaynaklıdır ve özellikle kadınlarda daha yaygındır. Genel toplumdaki hemcinslerine göre eski mahpusların ölüm riski kadınlarda 27 kat fazladır.²⁶

²² "UNODC Uyuşturucu Bağımlılığı Tedavisi El Kitabı, Kadınlar için uyuşturucu bağımlılığı tedavisi ve bakımı: Vaka analizleri ve alınan dersler", Birleşmiş Milletler, New York, 2004, s.9

²³ a.y., s.10

²⁴ Messina, N., Cezaevi merkezli tedavi sonuçları: Erkek ve kadın katılımcıların karşılaştırılması, Amerika Uyuşturucu ve Alkol Bağımlılığı Dergisi, Şubat 2006

²⁵ Singleton, N., Pendry, E., Taylor, C., Farrel, M. and Marsden, J., Yeni tahliye edilen mahpuslarda uyuşturucuya bağlı ölümler, İç İşleri, Araştırma, Kalkınma ve İstatistik Direktörlüğü, Londra, 2003, s.1

²⁶ "Kadın mahpuslara tahliye sonrası destek-psikolojik ve sosyal değişim süreçleri", ARC Linkage Project LP056398 (www.criminology.unimelb.edu.au/research/arc_grants/mentoringwomenprisoners), Graham A., 2003 alıntılıyor.

Araştırma bulguları madde bağımlısı kadın faillerin özel ihtiyaçları için daha fazla araştırmaya ve uyumlu programların²⁷ tasarlanmasına ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bölüm 2 başlık 6.6'da bahsedilen cinsiyet ve madde bağımlılığı ile ilgili çalışma UNODC tarafından yürütülmektedir. Araştırmalar, cinsiyetleri ayrılmadan tüm mahpusların uygun tedavi sonrası bakımı almalarına daha fazla vurgu yapılmasının gerekliliğini ortaya koymuştur.

Madde bağımlısı kadın mahpusların sayısal çokluğu ortadadır. Cinsiyete özgü ya da en azından standart bakım programlarının yokluğunda, tahliye sonrası karşılaştıkları zorluklarla bu alışkanlıkları birleşince kadınların yeniden suç işleme riski artmakta, madde bağımlılıkları da çoğunlukla sebep olduğu trajik sonuçlarıyla sürmektedir.

4. Cezaevlerinde Güvenlik

Çoğu ülkede kadınlar, cezaevleri de dâhil olmak üzere, yasa uygulayıcıların cinsel istismarına ve tacizlerine maruz kalırlar. Bu tür bir kötü muamele, küçük düşürmeden tecavüze kadar çeşitlenebilir. Küçük düşürme; sözlü taciz, aramalar sırasında uygunsuz dokunma, duşlarda ve yaşam alanlarında gereksiz ve sıklıkla arama ve gözetleme yapmayı da içerebilir. Tecavüz ise malzeme ve ayrıcalıklara erişim için ya da en temel insani haklarından yararlanabilmeleri için kadın mahpusların seksüel hizmete zorlanması şeklinde ortaya çıkabilir. Kadınların erkek mahpuslar tarafından istismar edilmeleri, cezaevi görevlileri işbirliğinde gerçekleşebilir. Ahlaka aykırı davranıştan suçlanmış veya cezalandırılmış kadınlar, lezbiyen, biseksüel veya transseksüel kadınlar özellikle risk altındadır. (UNODC Özel İhtiyaç Sahibi Mahpuslar El Kitabı'nın "lezbiyen, gay, biseksüel ve transseksüel (LGBT) mahpuslar" bölümüne bakınız.)

Kadınların cinsel istismara karşı savunmasız olduklarını bilen Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahında Asgari Standart Kurallar, kadın cezaevlerinde erkek personelin görevlendirilmesini yasaklamıştır.

Ancak bu kural çoğu ülkede, bazen kadın cezaevlerindeki personel yetersizliğinden -başka örneklerde eşit çalışma hakkı kaygıları nedeniyle- ve bazı örneklerde de karışık cezaevi personeli cezaevi yaşantısının normalleşmesi için bir kriter sayıldığı için uygulanmamaktadır. Ne yazık ki bu politika, özellikle de erkek personele kadın mahpusları doğrudan gözetleyebildiği sorumluluklar yüklenmişse kadın mahpuslar için yüksek oranda riski de beraberinde getirmektedir.

Uzmanlar tarafından belirtildiği üzere, ortada açık bir cinsel istismar söz konusu olmasa bile "erkek yetkililer kadınlara kaba davrandıklarında, bu, kadın görevlilerin

²⁷ Messina, N., "Cezaevi merkezli tedavi sonuçları: Erkek ve kadın katılımcıların karşılaştırılması", Amerika Uyuşturucu ve Alkol Bağımlılığı Dergisi, Şubat 2006.

kaba davranmalarından farklı bir etki yaratmaktadır. Erkek görevliler tarafından kadın mahpuslara yöneltilen kabalıklar içerik ya da ima olarak cinsel olmaya eğilimlidir ve erkekler tarafından uğradıkları cinsel suistimal yüzünden travma geçirmiş kadınlarda yeni travmalara yol açabilirler. [...] Kadınların tuvalet, duş gibi ihtiyaçlarını giderdikleri, soyunup giyindikleri ve uydukları yaşam alanlarında erkek görevlilerin varlığı dahi bir travmanın yeniden nüksetmesine neden olabilir. Bu durumda, hapsedilmenin parçası olan mahrem alanın kaybı hapsin temel amaçlarını aşan bir kayıp haline gelir. Daha önce travma yaşamış ve güvenli bir alan yaratmak adına erkeklerin bakışlarından bile kaçan kadınlar, erkek görevlilerin her daim mevcut olduğu ve en özel ve kişisel etkinliklerine karışabildiği bir durumda yaşamaya zorlanırlar. Kadınlar bu durumda genel bir korku geliştirebilir, bu belirtileri ve rahatsızlıkları kötüleşebilir ve uzun bir sürece yayılabilir."²⁸

Tutuklandıktan sonra mahpuslar gözaltındayken işkence ve suistimal cezaevi döneminde olduğundan çok daha yaygındır. Mahpusların yargılama öncesi tutukluluklarını polis gözetiminde geçirdikleri bazı ülkelerde bu savunmasız dönem uzamaktadır. Bu dönemde kadınlar özellikle tecavüze kadar varan cinsel istismar tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu saldırılar onları baskı altına almak, kontrol etmek ve itiraf etmeye zorlamak için araç olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla, bu tür pratiklerin yaygın olduğu ülkelerde kadınlar cezaevine girdiklerinde hem daha önce başlarına gelmiş bir saldırıdan hem de polis gözetiminde yaşadıkları travmadan dolayı acı çekiyor olabilirler.

Bu tip durumlarda cezaevi yetkilileri genellikle bakımları altındaki mahpusların insan haklarını korumakta aciz kalıyor, gözaltı sırasında yaşadıkları cinsel tacizle ilgili kadın faillerin şikâyetlerine tepkisiz kalıyor, gerekli tıbbi tetkikleri yapmıyor²⁹ ve kadınların ihtiyaç duyduğu hukuki ve psikolojik desteği sağlamıyor. Cinsel istismar ve diğer şiddet formlarına dair şikâyetler dikkate alınmadığında, gözaltı sırasında kullanılan ve yetkililer tarafından takip edilmeyen şiddet artmaktadır, bu da böyle bir şiddetin kurbanı olmuş kadınların cezaevinde korunmaları konusundaki yetersizliği büyütür.

Tecavüz ve diğer cinsel şiddet türlerinin kurbanlar üzerinde yıkıcı etkileri vardır ve uluslararası hukuk tarafından yasaklanmıştır. Bu tür yaklaşımlar işkenceye girer³⁰ ve cinsel istismara uğradıkları ve kendilerini güvende hissetmedikleri cezaevlerinde kadın faillerin sosyal yaşama uyum sağlamaları beklenemez.

²⁸ Terry Kupers'in tanıklığından bir bölüm, M.D., M.S.P., Emerson'a karşı Michigan Islah Departmanı davası (vaka no.00-73133, 16 Şubat 2001, ABD Bölge Mahkemesi, Michigan E. District, Hakim Sn. Avern Cohn) (alıntılar çıkarıldı), "New York'ta Kız Çocukları İçin Cezaevlerinde Gözaltı ve Kontrol, Hapsedilme Koşulları", Human Rights Watch, Amerika Sivil Özgürlükler Birliği, Eylül 2006, s.70

²⁹ Burada tıbbi tetkiklere yapılan referans, bekâret testleriyle karıştırılmamalıdır. Bekâret testleri bazı ülkelerde çoğunlukla ilgili kadınların rızası alınmadan yapılan ve tecavüzün gerçekleşip gerçekleşmediğini ispatlayamayacak testlerdir. Genel olarak, tıbbi muayene için kadınların rızası alınmalı ancak alınmadığı takdirde dahi yapmış olduğu şikâyet ihmal edilmemeli ve dikkate alınmalıdır.

³⁰ İşkence Karşısı Komite Raporu, A/51/44.

5. Cezaevinde Yerleşim ve Aile ile Bağlantı

Tüm dünyada kadın mahpus nüfusunun azlığı ve kadınların evlerine yakın olmalarını sağlayacak yeterli kadın cezaevleri inşa edebilmek için kaynak bulunmaması nedeniyle kadınlar ya yaşadıkları yere yakın erkek cezaevlerindeki ek binalara ya da evlerinden çok uzaktaki kadın cezaevlerine yerleştiriliyor. Erkek cezaevlerine ek olarak yerleştirilmiş olmaları kadınlar için güvenlik riski yaratabilir. Bu aynı zamanda kadın mahpusların özel ihtiyaçlarının dikkate alınmaması demektir, zira cezaevi rejimi çoğunluk olan erkek mahpusların ihtiyaçlarına göre belirlenmektedir. Çoğu devlet, kadın cezaevleri ile birlikte erkek cezaevlerinde kadınlar için ayrı bölüme sahiptir. Bu durum kadınların pratikte evlerinden çok uzakta kalmaları anlamına gelebilmekte ve aileleriyle bağlantı kurma şanslarını düşürmektedir.

Bu durum büyük ülkelerde özellikle problem yaratmaktadır; kadın cezaevlerine erişim için çok uzun yolları aşmak gerekebilmektedir. Örneğin, Rusya Federasyonu'nda kadınlar için sadece 40 tane ve kız çocukları için sadece 3 adet ceza kolonisi vardır. Bu da kadınların genellikle evlerinden çok uzaklarda hapsedilmesi anlamına gelmektedir. Cezaları belirlendikten sonra kadın mahpuslar hapisanelere ulaşabilmek için binlerce kilometrelik seyahatler yapmak zorunda kalabilirler. Bazen cezaevine ulaşım, yol üzerinde bulunan cezaevlerinde transit kalışlarla (örneğin, bölgesel mahkemeler öncesi gözaltı merkezlerinin toplandığı istasyonlarda) iki ay kadar sürebilir, buralarda mahpus bir hafta ya da daha uzun kalabilir.³¹ Aileler bu yolu daha kısa sürelerde alabilseler de, uzaklık ve masraflar düzenli ziyaretlere halen büyük engel olmaktadır. Özellikle Asya, Afrika, Latin Amerika ve Birleşik Devletler'de görülmekle birlikte benzer problemler birçok yerde yaşanmaktadır.³²

Doğu Avrupa ve Orta Asya'da, ziyaretçilerin, ziyaretleri için cezaevi yetkililerine maddi katkılarda bulunmaları zorunluluğu gibi yaygın pratikler rapor edilmektedir. Bu uygulama ülkeden ülkeye değişmektedir. Bazı bölgelerde ödeme hem kısa hem de uzun süreli ziyaretler için geçerli³³ iken diğerlerinde yalnızca uzun ziyaretlerde günlük kişi başı olarak ödeme gerekmektedir.³⁴ Başka bölgelerde de ziyaretler için ödemeler rapor edilmektedir.³⁵ Bu zorunlu finansal katkılar, yol için de para ödemek

³¹ Alpern, L., "Rusya'da Kadınlar ve Ceza Adaleti Sistemi: 2000-2002", www.mhg.ru/english/1F4FF6D.

³² Örneğin Ekim 2007'de yayınlanan bir rapora göre; Hawaii, 2027 kadar mahpusu Arizona ve Kentucky'deki özel cezaevlerinde, ailelerinden binlerce kilometre uzakta tutuyor. Bu rakam Kentucky'de özel bir cezaevinde kalan 175 hüküm giymiş kadın mahpusu da kapsıyor. Ekim'de onları Hawaii'ye geri getirmek üzere tartışmalar başlatıldı. Kailua'daki Kadın İslahevi'nde yer olmadığı için O'ahu'daki Federal Tutukevi'nde tutulmaları öngörülmüştü. Ancak raporlar gösterdi ki onları Hawaii'de tutmak, Kentucky'de tutmaktan iki kat pahalıya mal olacak, bu da evlerinden uzakta tutulmaları arkasındaki temel neden. Cezaevi reformu savunucuları çoğu kadının şiddet içermeyen hafif suçlardan hüküm giydiğini ve yalnız anne olduklarını iddia ediyordu. Bazı kadın mahpuslar cezaevine gönderilmeden önce çocuklarının bakımından tek başlarına sorumluydular. Kanun yapıcılar ve diğerleri, ziyaret olmadan uzun ayrılıklar yaşamının Hawaii'de kalan çocuklar ve aileler üzerindeki etkilerini sorguladılar. (Bakınız, Kevin Dayton, Advertiser-Big Island Bürosu, The Honolulu Advertiser, 17 Ekim 2007 (<http://the.honoluluadvertiser.com/article/2007/Oct/17/In/hawaii710170413.html>))

³³ Doğu Avrupa ve Orta Asya ülkelerindeki cezaevlerinde genellikle iki çeşit ziyarete izin verilir: Kısa ziyaretler, yani gece kalmayı içermeyen olağan ziyaretler veya özellikle bu amaç için ayrılmış bölümlerde mahpusların ziyarete gelen aileleriyle bir veya daha fazla gece geçirebildikleri uzun ziyaretler.

³⁴ Örneğin Kazakistan'da gecelik/günlük oranının 3\$ civarında olduğu bildirilmektedir.

³⁵ "Sudan Omdurman Kadın Cezaevinde Cezaevi Koşulları Üzerine Yıllık Rapor", Kousti, Al Fashir, Marawi, Sudan İşkence Karşıtı Örgüt (SOAT), 2003, s.11

zorunda kalan ailelere ekstra yüküdür, kadın ya da erkek cezaevindeki akrabalarını ziyaret etmelerini maddi olarak daha da güçleştirmektedir. Kadın mahpusların ailelerinden uzakta bir yere yerleştirilmeleri büyük olasılıktır, dolayısıyla bu ek masraflar ziyaretin bedelini ödemeyi imkânsız hale getirir ve ailelerinden ayrı düştüklerinde özellikle zorlanan kadın mahpuslar üzerindeki etkileri büyüktür. "Birleşmiş Milletler Mahpusların İslahında Asgari Standart Kurallar"a (özellikle Kural 37 ve 79) göre ziyaret, tüm mahpusların yararlanması gereken bir ayrıcalık değil bir haktır ve cezaevi kurallarının da bu anlayışa dayanılarak hazırlanması genel olarak kabullenilmelidir.

Tüm kadınlar, ancak özellikle ahlaka aykırı suçlar işledikleri iddiasıyla yargılanmış ve cezalandırılmış olanlar, aileleri tarafından terk edilme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu da demek oluyor ki, cezaevinde kaldıkları dönemde ya da tahliyeleri sonrasında hayati aile desteğinden yoksun kalabilirler. Aile bağlarının kopmasının kadın mahpuslar üzerinde aşırı zararları olan duygusal etkileri vardır; özellikle de anne iseler hayatlarını yeniden düzene sokma ihtimalleri ciddi biçimde sekteye uğrar.

Yabancı uyruklu mahpusların aileleriyle kurdukları ilişki ile ilgili spesifik zorluklar için bölüm 2'de başlık 11.2'ye bakınız.

6. Hamilelik ve Çocuklu Kadınlar

6.1. Cezaevinde Anneler

Pek çok ülkede yapılan araştırmalar gösteriyor ki baba hapsedildiği zaman genellikle çocuğun bakımıyla ilgilenmeye anne devam ediyor. Ancak, hapsedilen kişi anne olduğunda aileler çoğunlukla dağılıyor³⁶ veya anneler ailenin tek ve öncelikli ilgileneni olduğu için devletin refah hizmetlerinin/kurumlarının da dâhil olduğu alternatif bakıcılar bulmak gerekebiliyor. Bu durum da çok sayıda çocuğun devlet bakımı altına alınmasıyla sonuçlanıyor. Araştırmalar ayrıca, aile bireyleri hapsedilmiş çocukların ileride cezaevine düşme risklerinin arttığını ortaya koymaktadır.³⁷ Örneğin Birleşik Krallık'ta tahminlere göre anne veya babasından biri cezaevinde olan 150.000 çocuktan %75'i suç işleyemeye meyillidir.³⁸ Birçok örnekte bu durum üzücü bir şekilde süregelen bakımevleri döngüsünün bir parçası haline gelir, zira cezaevlerindeki annelerin de çocukluklarının büyük kısmını devlet bakımı altında geçirmiş olma ihtimalleri yüksektir. Örneğin, bir araştırma gösteriyor ki Birleşik Krallık'ta "kadınların [mahpusların]dörtte birinden çoğu çocukluğunu bakımevinde geçirmiştir."³⁹

³⁶ Danışma İçin Dünya Dostlar Komitesi (Quakers) tarafından Çocuk Hakları ile İlgili Komite'ye sunulmuştur, Müzakere Günü 2005, "Ebeveyn Bakımından Yoksun olan Çocuklar", Quaker Birleşmiş Milletler Ofisi, 2005, s.2.

³⁷ Danışma İçin Dünya Dostlar Komitesi (Quakers) tarafından Çocuk Hakları ile İlgili Komite'ye sunulmuştur, Müzakere Günü 2005, "Ebeveyn Bakımından Yoksun olan Çocuklar", Quaker Birleşmiş Milletler Ofisi, 2005, s.3, alıntılacağı kaynak Human Rights Watch, Her Şey Çok Tanıdık: Birleşik Devletler Eyalet Cezaevlerinde Kadınların Uğradığı Cinsel İstismar, 1996, s.20.

³⁸ BBC Haberler, "Mahpus Aileleri için Destek", 24 Eylül 2007.

³⁹ Danışma için Dünya Dostlar Komitesi (Quakers) tarafından sunulmuştur, a.g.y., s.3, alıntılacağı rapor Wedderburn, D., "Kadınların Hapsedilmeleri Üzerine Komite Raporu: Kadınlar için Adalet: Reform İhtiyacı" (Cezaevi Reformu Vakfı), 2000.

Dünyada kaç bebek ve küçük çocuğun annelerinin cezaevinde olması nedeniyle onlardan ayrı düştüğünü kesin olarak bilmek mümkün değil. Avrupa'daki kadınlar ve çocuklar için bir tahmin yürütülüyor. Avrupa ülkelerinde cezaevlerinde hemen hemen 100.000 kadın mahpus bulunmaktadır ve Birleşik Krallık'ta bir sivil toplum kuruluşu olan "Cezai Reform İçin Howard İttifakı" bu durumun yaklaşık 10.000 kadar bebek ve iki yaşından küçük çocuğu etkilediğini tahmin ediyor.⁴⁰ Birleşik Devletler'de 1998'de anneleri hapsedilmiş çeyrek milyon çocuk olduğu tahmin ediliyor.⁴¹

Güney Afrika: Cezaevindeki Anneler (a)

2004/10'da tüm kadın cezaevlerinde gerçekleştirilen ve kadın mahpusların çoğuyla birebir görüşmeleri de içeren ayrıntılı bir denetlemenin (b) sonuçları şunlardır:

- Kadın mahpusların %72'si bekâr, %8'i boşanmış ve %20'si halen evlidir.
- Cezaevindeki kadınların 845'i anne. %33'ü bir, %25'i iki, %42'si ise üç veya daha fazla çocuk sahibidir.
- Annelerin %74'ü çocuklarının aile ya da arkadaşların bakımı altında olduğunu bildirmiştir. Sadece %17'si çocuklarını resmi bakım evine, çocuk evlerine teslim etmiş veya evlatlık vermiştir.
- 31 Mart 2007 itibarıyla 168 bebek (5 yaşından küçük) anneleriyle birlikte cezaevlerinde bulunmaktadır (c).

Afganistan: Cezaevindeki Anneler (d)

- UNODC tarafından Kabil Afganistan'da bulunan 56 kadın cezaevinde yapılan bir araştırmaya göre buralarda tutulan kadınların %78.5'i annedir. 43 çocuk cezaevlerinde anneleriyle yaşamaktadır, diğer 107'si babaları veya akrabalarıyla yaşamaktadır, 9 tanesi yetimhanededir. 55 çocuk ise büyümüş ve kendi imkanlarıyla hayatlarını sürdürmektedir.

(a) Dr. Nicolelien du Preez, Hukuk Koleji, Cezaevi Yönetim Bilimleri Bölümü, Güney Afrika Üniversitesi, kişisel görüşme.

(b) Cezaevleri için Adli Teftiş Kurulu, "Güney Afrika Cezaevlerinde Kadınlar", s.11

(c) Cezaevleri için Adli Teftiş Kurulu, Yıllık Rapor 2006/2007, s.29

(d) UNODC, "Kadın Mahpuslar ve Topluma Yeniden Entegrasyonları", Atabay, Y, Mart 2007, s.56

Quaker Birleşmiş Milletler Ofisi tarafından yapılan bir araştırmaya göre:⁴²

- Brezilya'nın en büyük kadın cezaevinde bulunan kadınların %87'si annedir;
- Birleşik Devletler'de kadın mahpusların %80'i annedir, bu kadınların dörtte üçünün çocukları 18 yaşının altındadır;
- Rusya Federasyonu'nda hüküm giymiş kadınların %80'i annedir;

⁴⁰ Avrupa Konseyi'nin 1469 (2000) sayılı ve 30 Haziran 2000 tarihli Meclis Oturumu Tavsiye Kararı'nda yer verilmiştir.

⁴¹ Ceza Adaleti'nde Kadınlar, Adalet Programları Ofisi, Birleşik Devletler Adalet Bakanlığı, 1998. www.ojp.usdoj.gov/reports/98Guides/wcjs98.

⁴² Danışma için Dünya Dostlar Komitesi (Quakers) bildirisi, a.g.y., s.1

- Birleşik Krallık'ta kadın mahpusların %60'ı annedir, %55'i 16 yaş altı, en az bir çocuk sahibidir ve %34'ü cezaevine girmeden önce bekâr annedir;
- Lübnan'da kadın mahpusların %49'u 16 yaş altı çocuk sahibidir, bu rakam %13 oranında 10 yaş altı çocuğu olan ve %19 oranında 5 yaş altı çocuk sahibi olan kadınları da kapsamaktadır;
- Ruanda'da kadın mahpusların %45'i 16 yaş altı ve çocuk sahibidir, bu çocukların %15'i 10 yaş altı ve %10'u ise 5 yaş altındadır.

Cezaevi dışında bulunan çocuklarından ayrılma korkusu, çocukların kendilerinden alınacağı endişesi ya da nasıl bakılacaklarına dair kaygılar anneler için ciddi sıkıntı kaynağıdır. Birden fazla çocuk söz konusuysa ve bu çocuklar farklı kişiler ya da kurumlar tarafından bakılacaksa kaygı artar.

Mahpus çocukları üzerine yapılan araştırmaların tekrar tekrar işaret ettiği üzere "ebeveynlerinden biri hapsedilen çocuklar çeşitli psikososyal problemler yaşar; bunlar: Depresyon, hiperaktivite, saldırgan davranış, içe kapanma, çekingenlik, bağımlılık, uyku düzensizlikleri, yeme düzensizlikleri, kaçma, dersten kaçma, düşük okul notları ve asiliktir."⁴³ Ayrıca "ebeveynlerden ayrı düşmek, terk edilme veya kimsesizlik hisleri yaratabilir, bu da çocukların bunalmalarını arttırır."⁴⁴

Tüm bunlara rağmen, anneler tutuklanır veya cezalandırılırken cezaevi dışında kalan muhtaç çocukların hakları ve ihtiyaçları çok nadir olarak dikkate alınmaktadır.

6.2 Cezaevinde Hamile ve Çocuklu Kadınlar

Hamilelik ve Doğum

Hamile kadınlar cezaevlerinde nadir olarak doğum öncesi veya sonrası bakıma tabi tutulmaktadır. Cezaevi sağlık hizmetleri tüm dünyada, ülkelerin büyük bir çoğunluğunda yetersiz kaynak ve personel sıkıntısıyla karşı karşıyadır. Kapasiteleri cezaevlerinde HIV, tüberküloz veya sıtma gibi ciddi bulaşıcı sağlık sorunlarıyla baş etmekle sınırlı kalıyor. Cezaevleri genellikle fazlasıyla kalabalık ve buralarda hijyen yetersiz. Hamile bir kadının özel beslenme ihtiyaçları cezaevi yöneticileri tarafından düşünülüyor veya sağlanamayabiliyor, öte yandan sağlanan yiyecekler hamile kadınların beslenme ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalabiliyor.

Özellikle düşük gelirli ülkelerde cezaevi doğumları sağlıksız koşullarda, yeterli sağlık bilgisi olmayan personel denetiminde gerçekleşmekte ve ciddi sağlık problemleriyle sonuçlanmaktadır.

⁴³ Cezaevinde Kadınlar, Avrupa Konseyi Üye Ülkelerindeki Durumun Bir Değerlendirmesi, Quaker Avrupa İşleri Konseyi, Şubat 2007, s.14, alıntılacağı kaynak "Ebeveynin Hapsedilmesi: Erkek Çocukların Anti Sosyal Tavrı ve Suç İşlemleri Üzerindeki Hayat Boyu Etkileri", Murray J., ve Farrington D., Kriminoloji Enstitüsü, Cambridge Üniversitesi, Çocuk Psikolojisi ve Psikiyatrisi Dergisi, 2005, s.1.

⁴⁴ a.y., s.14, alıntılacağı kaynak "Mahpusların Hapislik Durumlarının Aileleri ve Çocukları Üzerine Etkileri", Murray J., "Hapislik Durumunun Etkileri" kitabından, Liebling, A. & Maruna, S., Willan Yayıncılık, 2005, s.450

Cezaevlerinde Tutulan Tecavüz Kurbanları, Doğumlar ve Anne Ölümleri

"Kadın hapisanelerinde sağlık olanakları yok denecek kadar az. Neredeyse tecavüz sonucu hamile kalmış tüm kurbanlar, işlemedikleri bir ceza nedeniyle hapsedilmişken doğuruyorlar. Doğum öncesi bakıma erişimleri yok, yetersiz besleniyorlar, cezaevlerinde aşırı çalıştırılıyorlar ve en sonunda hijyenik olmayan, olabilecek en yetersiz, en zavallı koşullardaki sağlık birimlerinde doğuruyorlar. Bu durum, anne bebek ölümleri oranında hâlihazırda oldukça kötü kaydı olan bu ülkede, çok yüksek oranda bebek ve anne ölümleriyle sonuçlanıyor." (a)

Kötü Cezaevi Koşulları ve Hamile Kadınlar

"Ziyaret ettiğimiz gün, yaklaşık 5'e 1 metre uzunluğunda uzun dar bir hücreye 10 kadın kapatılmıştı, neredeyse odanın son yarım metresini yere açılmış bir tuvalet kaplıyordu. Tavandan sarkan kırık ampul çalışmıyordu, demir parmaklıklı metal kapıdan sızan gün ışığı dışında ışık kaynağı yoktu. Kadın mahpuslardan beş aylık hamile olan biri hastalık ve ağrıdan şikâyet ediyordu ama ceza infaz memurları onu duymazlıktan geldiler. Son 10 gününü bu kalabalık karanlık hücreye kapatılmış vaziyette geçirmişti."(b)

(a) Rafiq S., Kadınlar İçin Eşitlik ve Adalet, Pak Tribune, 12 Nisan 2004

(b) Human Rights Watch, "Brezilya'da Parmaklıklar Arasında", 1998, Bölüm XI, Kadın Mahpuslar, (<http://www.hrw.org/reports98/brazil/Brazil-12.htm> adresinden ulaşılabilir)

Bazı ülkelerde beden kontrol mekanizmaları -örneğin prangalar- hastaneye, jinekolojik muayenelere veya doğuma giden kadınlar üzerinde kullanılıyor. Bu uygulama uluslararası sözleşmelere aykırıdır. Doğum esnasında pranga kullanımı aşırı kan kaybı veya bebekte kalp ritmi düşüklüğü gibi sorunlara yol açabiliyor. Eğer sezaryen gerekiyorsa, 5 dakikalık bir erteleme bile bebekte kalıcı beyin hasarına yol açabilir.

Hamile kadınlar ve beden sınırlamaları

"[...] zaman zaman, CPT jinekolojik muayene veya doğum esnasında kelepçelenmiş veya yataklara ya da benzeri mobilyalara bağlanmış kadınlara rastlayabiliyor. Böyle bir yaklaşım asla kabul edilemez ve kesinlikle insanlık dışı ve aşağılayıcı olarak nitelendirilmelidir. Başka türlü güvenlik sistemleri bulunabilir ve bulunmalıdır."(a)

(a) "İşkence, Aşağılayıcı ve Küçük Düşürücü Muamele veya Cezaların Önlenmesi ile İlgili Avrupa Komitesi 10. Genel Raporu" [CPF/Inf (2000) 13] CPT Standartları, parag. 27

Çocuklu Kadın Mahpuslar

Kadınların hapsedilmesinde karşılaşılan en güç meselelerden biri de bebekli kadınlara en uygun muamelenin nasıl olması gerektiği üzerinedir. Hapsedilmeye bağlı olarak kadınların çocuklarından ayrılmasının hem anneler hem de çocukları

üzerinde uzun süreli sarsıcı etkileri olmaktadır. Çoğu mahpus kadın için çocukları, hayatın devamlılığı için güç kaynağıdır ve anneyle çocuk arasındaki bağı kopartmak anne için olabilecek en kötü cezadır. Çocuklar çoğunlukla travma geçirir ve yaşadıkları ayrılığın nedenini anlayamaz. Bu nedenle akut duygusal sorunlar ve gelişim problemleri yaşarlar, aynı zamanda da yeterli kaynağı olmayan devlet kurumlarında ya da başka bakıcıların ellerinde yetersiz bakıma maruz kalma riskini taşırlar.

Cezaevleri öte yandan çocukların büyümeleri için uygun koşulları sağlamaz. Birçok ülkede cezaevlerindeki sağlık hizmetleri genellikle çocukların sağlık ihtiyaçları için düzenlenmemiştir, bebekler ve küçük çocukların sağlık ihtiyaçlarını karşılamakta yetersizdir. Cezaevinde yaşayan çocuklar çoğunlukla dışarıda bulunan akrabalarıyla karışma ve iletişim kurma şansı bulamazlar. Annelerin de genellikle çocuklarıyla yeterli zaman geçirmelerine fırsat tanınmaz. Cezaevlerinin katı, cezalandırıcı ortamı çocukların psikolojik ve akıl sağlığına kalıcı zararlar verebilir.

Cezaevleri bebekler ve emziren kadınlar için yeterli donanıma sahip değildir

"Delegasyonun kadın bölümüne olan ziyareti, orada emziren üç kadından ikisinin çok kötü sağlık koşullarında olduğuna dair patetik bir görüntü sundu. İki ya da üç yaşlarında bu bebekler diğer mahpuslar gibi oldukça sağlıksız beslenen annelerinin memelerinde sütün izine rastlayamıyor. Bunun sonucu olarak da sözü geçen bebekler tüm gün annelerinin mısır ve fasulyeden yapılan düzenli yemeğini yemeyi veya tatmayı bekliyorlar. Özel Raportör polisle işbirliği halinde bu kadınların davalarının bebekleri adına yeniden incelenmesi için acil düzenlemelerde bulundu." (a)

Cezaevlerinde Çocuk Ölümleri (b)

"Yaz aylarında (Mayıs-Ağustos) ölüm oranları günde bir çocuğa kadar yükseliyor (rapor yazılırken 20 çocuk suçüçeği geçiriyordu). Aynı zamanda mahpuslar da sağlıksız beslenme nedeniyle düzenli olarak hastalıklara yakalanıyor. Örneğin, darı ve mısır en kötü kalitede."

(a) Malawi'de Cezaevleri, 17- 28 Haziran 2001, "Afrika'da Gözaltı Koşulları ve Cezaevleri Üstüne Özel Röportör", Seri IV, No.9, İnsan ve Toplulukların Hakları Üstüne Afrika Komisyonu, s.30 ve 36. Özel Röportör'ün ziyareti akabinde Devlet Başkanı'nın talebiyle anne ve iki çocuğu serbest bırakıldı.

(b) "Sudan Omdurman Kadın Cezaevi'nin Koşulları Üstüne Yıllık Rapor", Kousti, Al Fashir, Marawi, Sudan İşkence Karşıtı Örgüt (SOAT), 2003 s.6.

Çoğu ülkede anneler belirli bir yaşa kadar bebeklerini tutabiliyorlar. Bu yaş ülkeden ülkeye değişmekle birlikte genellikle 1'den 6'ya kadar çıkabiliyor, bazı örneklerde bundan da uzun olabiliyor. Bu, pratikte dünya çapında çok sayıda çocuğun gelişim çağlarını cezaevinde geçirdiklerini gösterir ve olasılıkla bu durumun çocuklar üzerinde hayat boyu sürecek psikolojik sonuçları vardır.

Ayrılıkları esnasında anneler çocuklarını tekrar göremeyebilir ya da izlerini kaybedebilirler; bunun nedeni bazen cezaevi ziyaretlerinin pahalıya gelmesi, bazen de annenin akrabalarının çocuğa bakmayı reddetmesi ya da velayetin annenin elinden alınmış olması olabilir.

Cezaevlerinde yaşayan kadınların büyük çoğunluğunun anne olduğu düşünüldüğünde hapsedilmelerinin doğurduğu olumsuz sonuçlar onları aşıyor ve pek çok çocuğun hayatını da etkiliyor. Bu durum, çocukların ileride cezaevine düşmeleri ihtimalini de arttırabilir.

7. Tahliye Sonrası Toplumaya Yeniden Uyum Süreci

Tüm mahpuslar tahliye sonrası sosyal uyum sorunları yaşarlar. Cezaevi sonrası yaşama hazırlanmaları için gereken sosyal, psikolojik ve sağlık ihtiyaçları için kaynaklar ve ilgi genellikle yetersizdir. Cezaevi yetkilileri ile sivil, sosyal ve sağlık kurumları arasında bu konuda işbirliği genellikle eksiktir. Buna ek olarak, eski mahpuslar serbest bırakıldıktan sonra, sabıka kayıtları ve damgalanma nedeniyle iş ve eğitim konularında ayrımcılığa uğrarlar.

Kadınların topluma geri dönerken yaşadıkları problemlerin çoğu erkeklerin yaşadıklarına benzer olsa da, serbest bırakılma sonrası ihtiyaçlarının yoğunluğu ve çeşitliliği farklı olabilir. Sosyal klişelere dayanarak hapisten çıkan kadınların özel bir ayrımcılığa uğramaları mümkündür. Aileleri tarafından reddedilebilir ve bazı ülkelerde velayet haklarını kaybedebilirler.

Şiddet içeren bir ilişkiden çıkmış kadınlar yeni bir hayat kurmak zorundadırlar. Bu durum, cezaevi dışındaki yaşama alışmanın zorlukları yanında ekonomik, sosyal ve hukuki zorluklar da içerir. Bir ülkede yapılmış bir araştırma cezaevinden bırakıldıktan sonra kadınların karşılaştığı pratik zorlukları göz önüne sermiştir. Birleşik Krallık'ta kadın mahpusların üçte biri hapsedilmenin direkt veya dolaylı sonucu olarak evlerini kaybediyorlar. Bu durumun özellikle çocukları bakım altına alınan kadınlar üzerine etkisi vardır. Kadınların evlerini kaybetmeleri çocuklarının bakımını geri almalarını zorlaştırmaktadır. Öte yandan eğer bakmakla yükümlü çocukları yanlarında yoksa ev bulmaları da sorunlu olmaktadır. Ancak, güvenli bir yerleşim yerleri olmadığında çocuklarının vesayetini tekrar almaları mümkün değildir.⁴⁵

Cezaevindeyken erkeklere göre daha fazla psikolojik tedaviye ihtiyaç duyan kadınlar tahliye sonrasında da devamlı psikiyatrik tedavi ve danışmanlık ihtiyacındadırlar.

Eski mahpuslar yüksek oranlarda uyuşturucuya dayalı kaza, doz aşımı ve ölümle karşı karşıyadır. Tüm eski mahpuslarda madde bağımlılığına dönüş riski yüksektir. Özellikle tahliyenin erken safhalarında, yeniden topluma girişle ilişkilenen zorluklar depresyona ve önceki alışkanlıklara dönmeye neden olabilir. Kadın mahpuslar arasındaki yüksek oranda madde bağımlılığı, tahliye sonrası toplumla başarılı bir şekilde yeniden bütünleşmelerine ciddi bir engel teşkil etmektedir.

Bazı ülkelerde, onları bir erkek almadığı sürece cezaevini terk etmelerine izin verilmemekte bu da ceza sürelerinin ötesinde bir tutukluluk haline yol açmaktadır.

Bazı ülkelerde, kadınlar "ahlaka aykırı"⁴⁶ suçlarla ceza almışlarsa ya da tecavüz veya benzer cinsel suistimal kurbanı olmuşlarsa tahliyeleri sonrası aileleri tarafından

⁴⁵ Toplumsal Dışlanma Birim, Eski mahpusların yeniden suç işlemelerinin önlenmesi, Londra: Başbakan Yardımcısının Ofisi, Birleşik Krallık, 2002, s.138,140

⁴⁶ Ülkeye göre değişen "ahlak suçu" tanımı, evlilik dışı cinsel ilişki, zina ve homoseksüel ilişkileri içerebilir. Zorunlu olarak böyle tanımlanmasa da "doğurganlığa dair suçlar", örneğin doğumun gizlenmesi, kürtajlar veya çocuk cinayeti olarak algılanan veya tanımlanan diğer eylemler de ahlaki temeller üzerinden değerlendirilir ve kadınların aileleriyle ilişkileri açısından benzer sonuçlar doğurabilirler.

öldürülme tehlikesiyle karşı karşıyadırlar.⁴⁷ Aynı zamanda şiddetli evliliklere dönme ya da istemedikleri kimselerle zorla evlendirilme tehlikesiyle karşı karşıya kalabilirler. Özel koruma ve destek ihtiyacı duyarlar. Ancak çoğu örnekte böyle bir koruma (örneğin kadın sığınma evinde), ihtiyaçlarını karşılamada yetersizdir. (Koruma önlemleri ile ilgili bölüm 2, başlık 9'a bakınız.)

İnsan kaçakçılığı kurbanı olan kadınlar ve örgütlü suçla ilişkileri dolayısıyla hapsedilmiş kadınlar tahliye sırasında özel güvenlik meseleleriyle karşılaşabilirler. Tahliyeye hazırlık ve tahliye sonrası destek politikaları ve programları genellikle erkeklerin ihtiyaçları çevresinde şekillendirilmiştir ve kadın mahpusların tahliye sonrası -toplum içinde süregiden bakımı da kapsayan- cinsiyetlerine özgü ihtiyaçlarına nadiren değinilir.

Yabancı uyruklu kadınların, eğer oturma izinleri yoksa veya oturma izinleri var ama sınır dışı edilme olasılıkları varsa, karşılaştıkları hususi zorluklar için bölüm 2 başlık 11.2'ye bakınız.

⁴⁷ "Ahlak" suçları işlemiş, genellikle tecavüz ve cinsel istismar kurbanlarının da dâhil olduğu kadınların ailenin veya topluluğun erkek bireyleri tarafından öldürülmesi (diğer bir deyişle "namus cinayeti") başta Orta Doğu ve Asya'daki bazı ülkeler olmak üzere, birçok ülkede yaygındır.

2.

Kadın Cezaevlerinin Yönetimi

1. Cinsiyete Duyarlı Cezaevi Yönetimi

Birleşmiş Milletler Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme

Madde 2:

Taraf Devletler, kadınlara karşı her türlü ayrımı kınar, tüm uygun yollardan yararlanarak ve gecikmeksizin kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldıracı bir politika izlemeyi kabul eder ve bu amaçla aşağıdaki hususları taahhüt ederler:

- (a) Kadın ile erkek eşitliği ilkesini kendi anayasalarına ve diğer ilgili yasalara henüz girmemişse dahil etmeyi ve yasalar ile ve diğer uygun yollarla bu ilkenin uygulanmasını sağlamayı;
- (b) Kadınlara karşı her türlü ayrımı yasaklayan ve gerekli yerlerde yaptırımları da içeren yasal ve diğer uygun önlemleri kabul etmeyi;
- (c) Kadın haklarının erkeklerle eşit temelde himayesini, yetkili ulusal mahkemeler ve diğer kuruluşlarla kadının her tür ayrımcılığa karşı etkin bir şekilde korunmasını sağlamayı;
- (d) Kadınlara karşı herhangi bir ayrımcı hareket yapılmasından veya uygulanmasından kaçınmayı ve kamu yetkilileri ile kuruluşlarının bu yükümlülüğe uyumlu olarak hareket etmelerini sağlamayı;
- (e) Herhangi bir kişi veya kuruluşun kadınlara karşı ayırım yapma girişimini önlemek için bütün uygun önlemleri almayı;
- (f) Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan mevcut yasa, yönetmelik, adet ve uygulamaları değiştirmek veya feshetmek için yasal düzenlemeler de dahil gerekli bütün uygun önlemleri almayı;
- (g) Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan bütün ulusal cezai hükümleri yürürlükten kaldırmayı.

Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahında Asgari Standart Kurallar

6. (1) Aşağıdaki kurallar taraf gözetmeden uygulanır. Kuralların uygulanmasında ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka bir fikir, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya diğer bir statü gibi sebeplerle ayrımcılık yapılamaz.

Herhangi Bir Şekilde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için Prensipler Bütünü**Prensip 5 (2)**

Kadınların, özellikle de hamile ve bebekli kadınların, çocukların ve küçüklerin, yaşlıların, hasta veya özürli kişilerin sadece haklarını ve özel durumlarını korumak amacıyla alınan ve hukuka göre uygulanan tedbirler ayrımcılık sayılmaz. Bu tür tedbirlere duyulan ihtiyacın bulunup bulunmadığı ve uygulanması, her zaman yargısal veya diğer bir makamın denetimine tabidir.

1.1. Ayrımcılığın Önlenmesi

Cezaevleri, mahpusların insan haklarının korunması ve çektikleri cezanın öncelik olarak toplumla yeniden bütünleşmelerini desteklemesini sağlamak amacıyla düzenlenmiş uluslararası esaslar rehberliğinde, etik bir çerçevede yönetilmelidir.⁴⁸ Bu esaslar, Birleşmiş Milletler Mahpusların İslahında Asgari Standart Kurallar (SMR); herhangi bir şekilde; Mahpuslara Uygulanacak Muameleler için Temel İlkeler; İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme ve Ceza İnfaz Memurları İçin Davranış Kuralları gibi daha birçok uluslararası ve bölgesel antlaşmayla ortaya konmuştur. Bu standartlar temel prensipleri teşkil eder, dünya çapında tüm sistem ve cezaevlerinde geçerlidir ve ayırım gözetilmeksizin tüm mahpuslara uygulanırlar.

Ancak, cezaevleri ve cezaevi rejimleri çoğunluğu teşkil eden erkek mahpus nüfusu düşünülerek tasarlandığı için kadın mahpuslar genellikle ayrımcılığa uğrar. Ek olarak, daha evvel de belirtildiği gibi, sayılarının azlığı dolayısıyla kadın mahpuslar genellikle evlerinden uzak cezaevlerinde kalmak durumunda bırakılırlar. Bu durum aile ve çocuklarla bağların korunmasını zorlaştırdığı gibi mahpusların akıl sağlığı ve topluma yeniden uyum süreçleri için özellikle zararlı olmaktadır. Dolayısıyla, cezaevi yöneticileri kadın mahpusların da erkeklerin sahip olduğu tüm hak ve ayrıcalıklardan yararlanabilmeleri için eyleme geçmedikçe, pratikte SMR'a dahil olan pek çok kuralın uygulaması mümkün olmayacaktır. Eyleme geçmek, inisiyatif almak ve SMR'ı kadın mahpuslara uygularken özel durumları da değerlendirebilmek anlamına gelir. Bu anlayış "Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için Prensipler Bütünü"nü 5 (2) maddesinde yansıtılmıştır; bu madde uyarınca "kadın mahpusların özel ihtiyaçlarını karşılamak üzere özel önlemler almak ayrımcılığa girmez".

Uluslararası esaslar tarafından da ortaya konan kadın ve genç kızlara karşı ayrımcılığın önlenmesi prensiplerine uyumu sağlamak için, kadın cezaevlerini yönetmekle görevli kimselerin yalnız SMR ile değil aynı zamanda takip eden standartlarla da uyumlu hareket etmesi gerekmektedir: Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi; Kadınlara Yönelik Her Türü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair

⁴⁸ Bilgi için bakınız Coyle, A., "Cezaevi Yönetimine Bir İnsan Hakları Yaklaşımı", Uluslararası Cezaevi Çalışmaları Merkezi, 2002.

Sözleşme (CEDAW); Kadınlara Yönelik Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri ve Çocuk Hakları Sözleşmesi. Bu el kitabında gerekli yerlerde bu sözleşmelerden bazılarına referans verilmiştir.

Mahpuslara muameleyle ilgili bölgesel esaslar arasında 2006'da güncellenmiş olan Avrupa Cezaevi Kuralları⁴⁹ artık, özellikle kadınlara muameleye dair, bu el kitabında da belirtilen bazı kuralları içermektedir.

1.2. Farklı İhtiyaçlar ve Yönetim Şekli

Kadın mahpusların uygulamalarda ayrımcılığa uğramalarını engellemek yanında -örneğin aileyle bağların korunması, cezaevi etkinliklerine erişim vb.- aynı zamanda kadın mahpusların erkeklerden farklı birtakım ihtiyaçları olduğunun da anlaşılması gerekmektedir. Çoğu sistemde hala eksik olan nokta bu farklı ihtiyaçların yönetim kültürüne; yani idare şekli, değerlendirme ve sınıflandırma, sunulan programlar, sağlık hizmetleri ve çocuklu annelere muamelede yapılacak değişikliklere kadar yansması gerekliliğinin tanınmasıdır.

Tüm dünyada, ülkelerdeki cezai reform uzmanlarının da altını çizdiği üzere kadın mahpuslara karşı cinsiyetlerine duyarlı yaklaşım gerekmektedir. Örneğin 1993 ve 1994 yıllarında Birleşik Devletler'de yapılan ulusal bir araştırma, kadın mahpuslar için farklı bir yönetim şekli ortaya konması gerekliliğine işaret etmiştir.⁵⁰ 2006'da Nijerya'da bir STK cinsiyete duyarlı ceza sistemi oluşturulmasını ve ceza infaz memurlarına cinsiyet hassasiyetine dair eğitimler verilmesini tavsiye etmiştir.⁵¹ Rusya⁵² ve Hindistan⁵³'da yapılan araştırmalar kadın cezaevlerinin yönetiminde kadın hassasiyetinin ortaya konması gerekliliğini vurgulamış ve "referans noktası olarak erkeklerin olmadığı bir kadınlar cezaevini yeniden düşünme ihtiyacının aciliyetini" belirtmişlerdir.⁵⁴

Aşağıda, kadın cezaevlerinde cinsiyete duyarlı bir yönetim şekli kurulabilmesi için gereken bazı temel faktörler belirtilmiştir:⁵⁵

- Kadınların farklı ihtiyaçlarının tanınması;
- Cezaevi personelinin mahpuslarla daha açık ve daha az otoriter şekilde iletişim kurmaya kapasitelerinin ve isteklerinin olması;
- Aktif dinleme, kuralları ve beklentileri açıklarken sabır gösterme gibi yetenekler;

⁴⁹ Avrupa Konseyi'nin Rec (2006) 2 sayılı tavsiyesi, Avrupa Cezaevi Kuralları ile İlgili Üye Ülkelerin Bakanlarından Oluşan Kurul tarafından 11 Ocak 2006'da kabul edilmiştir.

⁵⁰ Morash ve arkadaşları, a.g.y., s.4

⁵¹ Agomoh, U.R., Ogozor, E.N., "Nijerya'da Kadın Mahpusların Durumu: Problemler ve Seçeneklerin Değerlendirilmesi", PRAWA, Nijerya, Tazmania, Avustralya'da gerçekleşen 11. Uluslararası Cezai İptal Konferansı (ICOPAXI), 9-11 Şubat 2006.

⁵² Alpern, "Rusya'da Kadınlar ve Ceza Adaleti Sistemi: 2000-2002"

⁵³ Shankardass, R.D., Roy, N. ve Seshadri, V., "Adalet Erişimde Yeni Modeller Atölye Çalışması: Hindistan Deneyimi (Kadın ve Çocuklar üzerine Özel Bakış)", "Kadınlar için Ulusal Komisyon", Uluslararası Cezai Reform ve Cezai Reform ve Adalet Örgütü, 2000, Gurgaon, Hindistan

⁵⁴ Shankardass, R.D., "Akıl Korkusuz, Başın Dik Tutulduğu Yer", "Andhra Pradesh'te Cezaevindeki Kadın ve Çocukların Akıl Sağlığı ve Bakımı", s.21

⁵⁵ Morash ve arkadaşları, a.g.y., s.4

- Duygusal dinamikleri anlama ve kesin, dürüst ve tutarlı cevap verebilme kapasitesi.

Aynı zamanda, yabancı uyruklu olan veya farklı ırk ve etnik kökenden azınlıklara tabi, yerli olan kadınların çok çeşitli ihtiyaçlarının tanınması ve ilgili düzenlemelerin yapılması gerekliliği vardır. (Bölüm 2 başlık 11.2'deki "Yabancı Uyruklu Kadınlar" kısmına ve UNODC Özel İhtiyaç Sahibi Mahpuslar El Kitabı'nın etnik ve ırksal azınlıklar ve yerliler ile ilgili bölümüne bakınız.)

Böyle bir idare şekli ve yaklaşımı, her şeyden önce kadın mahpusların akıl ve psikolojik sağlıkları, çocuklarının bakımı, özel sağlık ve hijyen ihtiyaçları gibi hususi ihtiyaçlarına cevap arayan tamamlayıcı etkinlikler ve servisleri gerektirmektedir.

Cinsiyete Duyarlı Cezaevi Yönetimi Şunları İçermelidir:

- Sayı azlığı nedeniyle kadın mahpusların karşılaştığı ayrımcılığı dengelemek için pozitif ayrımcılık uygulanmalıdır.
- Cinsiyete duyarlı bir yönetim stili benimsenmelidir.
- Kadın mahpusların ihtiyaçları, farklı kültürel geçmişlerden gelenleri de kapsayacak şekilde tanınmalı ve bu ihtiyaçları karşılayacak programlar ve servisler sunulmalıdır.

Cinsiyete gösterilen hassasiyetin kadın cezaevleri yönetiminin ayrılmaz bir parçası haline gelmesini sağlamak üzere, kadın cezaevleriyle ilgili araştırma, değerlendirme, politika oluşturma ve uygulama sorumluluğu, uzman kadın personelden oluşan merkezi bir birim tarafından yürütülmelidir.

Kadın cezaevlerinin yönetiminde başarının değerlendirilmesi için bir ölçüm kriteri ortaya konmalı ve bu değerlendirme hem cezaevi servisi tarafından hem de bağımsız birimler tarafından düzenli olarak gerçekleştirilmelidir.

2. Personel

Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme

Madde 11

1. Taraf Devletler istihdam alanında erkekler ile kadınların eşitliğini sağlayacak şekilde kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için kadınlara aynı hakları ve özellikle aşağıdaki hakları tanır:

(a) Her insanın vazgeçilmez bir hakkı olan çalışma hakkı;

(b) İstihdam konularında seçim yapılırken aynı ölçülerin uygulanması da dahil, aynı istihdam imkanlarından yararlanma hakkı;

- (c) Mesleğini ve işini serbestçe seçme hakkı, meslekte ilerleme hakkı, iş güvenliğine sahip olma ve hizmet karşılığı imkanlardan ve menfaatlerden yararlanma hakkı ile çıraklık eğitimi, ileri düzeyde mesleki eğitim ve bilgi yenileme eğitimi gibi mesleki eğitim ve yenileme eğitimi alma hakkı;
- (d) Tazminatlar da dahil eşit ücret alma ve eşit değerde yapılan işe karşı eşit muamele görme ile birlikte işin niteliğinin değerlendirilmesinde eşit muamele görme hakkı;
- (e) Özellikle emeklilik, işsizlik, hastalık, malullük, yaşlılık ve diğer iş göremezlik gibi hallerde sosyal güvenlik hakkı ile birlikte ücretli izin hakkı;
- (f) Sağlığın korunması ve doğurganlık yeteneğinin korunması da dahil, çalışma şartlarında güvenlik hakkı.

Ayrıca bakınız, Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kurallar, 46-51.

Cezaevi Müdürü ve diğer personelin ortaya koydukları özellikler cezaevinin başarılı yönetiminin anahtarıdır. Personelin mahpusların rehabilitasyonlarına yardım eden bir rejimle birlikte güvenli, sağlam, düzenli ve insancıl cezaevini oluşturmak ve sürdürmek adına oynadıkları rol, hapsedilmenin maddi koşullarından (bu koşullar temel ihtiyaçları karşılayabildiği sürece) çok daha önemlidir.

Birçok cezaevi sisteminde kadın mahpuslarla ilgilenmekle görevli personelin, kadın mahpusların özel ihtiyaçlarıyla ilgilenebilmek üzere almış oldukları bir eğitim yoktur. Erkek egemen, hiyerarşik cezaevi ortamında kadın cezaevi personeli adil olmayan rekabet ortamı veya korumacılıkla karşılaşabilir. Genellikle daha az otoriteleri ve karar verme yetkileri vardır, ayrıca çalışma ortamında cinsel taciz ve ayrımcılığa maruz kalabilirler. Ayrımcılık ve kalıplaşmış algılar yüzünden terfi almakta zorlanırlar. İş ve aile taleplerinin birleşmesiyle oluşan ek baskılar da bu problemleri şiddetlendirebilir.

Çoğu cezaevi sisteminde, politika ve program üretimi ve uygulamasının anahtar bileşenlerinden birinin kadın personelin kapasite artırımı olması sağlanmalıdır. Böylelikle kadın personel, mahpusların topluma yeniden entegrasyonları yolunda özel ihtiyaçlarını daha iyi karşılayabilir, aynı zamanda da cezaevi hizmetindeki kadın personelin yetkinlik kazanması sağlanmış olur. Kadın mahpuslarla ilgilenme sorumluluğu bulunan personelin kadın mahpusların cinsiyetlerine özgü ihtiyaçlarına, aynı zamanda da cinsiyete hassas yönetim yaklaşımı ve stiline dair bir eğitimden geçirilmeleri gereklidir. Bu el kitabı boyunca değinilen konular eğitimlerine yansıtılmalıdır.

Kadın cezaevlerinde politika ve strateji üretimi ile program uygulamada sorumluluk almak üzere uzman pozisyonlara kadın cezaevi personeli alınmalıdır. İş yerinde ayrımcılık ve cinsel tacizle mücadele için, ayrımcılığa hiçbir şekilde müsaade edilmeyeceğine dair idari düzeyde net taahhütler verilmelidir. Kadın personel cinsel tacizin farklı türleri konusunda uyarılmalı ve erkek personel tarafından yapılabilecek böyle bir hareketin uluslararası ve çoğu örnekte de ulusal yasalara aykırı olduğunu anlamalıdır. Böyle bir durumla karşı karşıya kaldıklarında kadın

personel korkusuzca şikayette bulunabilmelidir. Kıdemli personele, aynı zamanda da bağımsız müfettişlere ve insan hakları standartları ve ulusal cezaevi kanunlarıyla uyumu gözlemleyen diğer sorumlu otoritelere durumlarını anlatabilecekleri bir şikayet prosedürü olmalıdır.

Kadın Cezaevleri Personeli Psikolojik Desteğe İhtiyaç Duyar

"Kadın mahpusların ve çalışanların çoğu genellikle çocukluk yıllarına dayanan travmalar taşıyorlardı. Mahpuslar ve çalışanlardan 50 kadar çocukluk deneyimi dinledim, çoğu ciddi çocuk istismarı ve/veya terk edilme hikayesi tarif ediyordu..."(a)

[...]

"Mahpuslara nazaran daha zayıf olmakla beraber, çalışanların kendileri de çoğunlukla ciddi çocukluk travmaları geçirmişlerdi. Mahpuslarla çok yakın çalışarak ikinci bir travmaya da açık hale geliyorlardı. Çalışanlar üzerindeki bu travmatik etkilerin toplamı, özellikle destek ve eğitim olmadan ve ters bir yönetimle çalıştıkları zaman, kolaylıkla alkol ve uyuşturucu kullanımı, duygusal patlamalar ve işe gelmekte zorlanma sorunlarına açıklama getirebilir. Aynı zamanda uyguladıkları şiddetin de nedeni olarak gösterilebilir."(b)

(a) Morgan E., "Kadınların Hapsedilmesinin Şiddeti, İçeriden bir Bakış", Cook, S. Ve Davies, S (ed.), "Acımasız Cezalandırma", "Kadınların Hapsedilmesine Dair Uluslararası Deneyimler", Boston, 1999, s.41 içinde.
(b) a.y., s.41-42

Kadın personelin ihtiyaç duyduğu psiko-sosyal destek de mahpuslarındaki kadar karşılanmalıdır. Düşünülmelidir ki; pek çok ülkede kadın cezaevi personeli de kadın mahpuslarla birlikte şiddet, istismar ve bağımlılık deneyimleri gibi benzer geçmişleri paylaşmaktadır. Bu durum, cezaevinde çalışmanın yarattığı baskıyla birlikte aşırı stres, duygusal travma ve profesyonel olmayan tavırlara dönüşebilir. Mahpuslardaki ve kendilerindeki ruhsal sıkıntıları ayırt edebilmek üzere personeli eğitmek (başlık 6.4'e bakınız) ve uzman desteği sağlamak 'cezaevi ortamını daha az gergin, daha dengeli ve güvenli bir yer' haline getirmek yolunda atılacak büyük bir adımdır.

Kadın personeli hedef alan bu tür girişimler, erkek personelin de cinsiyet hassasiyeti ile, işyerinde ayrımcılık ve cinsel tacizin yasaklanması üzerine eğitilmesi ile desteklenmelidir.

3. Değerlendirme ve Sınıflandırma

Birleşmiş Milletler Mahpusların İslahında Asgari Standart Kurallar

63. (1) Bu prensiplerin gerçekleştirilmesi, uygulanacak olan rejimin ferdileştirilmesini ve bu amaçla mahpusların esnek bir sınıflandırma sistemine tabi tutulmasını gerektirir; bu nedenle her grup, kendilerine uygun muamele gösterebilecek olan kurumlara dağıtılır.

(2) Bu kurumlarda her grup için aynı derecede güvenlik tedbiri bulunması gerekmez. Farklı grupların ihtiyaçlarına göre farklı derecelerde güvenlik tedbiri alınması uygun olur. Kaçmaya karşı hiçbir fiziksel engel getirmeyen ve fakat burada bulunanların öz disiplini esasına dayanan açık kurumlar, dikkatle seçilmiş mahpusların rehabilitasyonu için en uygun şartları sağlar.

(3) Kapalı kurumlardaki mahpusların kendilerine uygulanan rejimin ferdileştirilmesini önlemeyecek sayıda olmaları uygun olur. Bazı ülkelerde bu tür kurumlardaki mahpus sayısının beş yüzü aşmaması gerektiği kabul edilmiştir. Açık kurumlarda bu sayı mümkün olduğu kadar az olmalıdır.

(4) Öte yandan, gerekli imkanların sağlanamayacağı kadar küçük kurumların bulunması uygun değildir. Mahpusların uyması gereken güvenlik önlemleri güvenli gözaltı için gerekenin en azı olmalıdır.

67. Sınıflandırmanın amacı şunlardır:

(a) Cezai sicilleri ve kötü karakterleri nedeniyle, başkalarını kötü yönde etkileme ihtimali bulunan mahpusları diğer mahpuslardan ayırmak;

(b) Mahpusların sosyal rehabilitasyonu bakımından kendilerine uygulanacak rejimi kolaylaştırmak amacıyla onları sınıflara ayırmak;

68. Farklı sınıflardaki mahpuslara uygulanacak rejim için, mümkün olduğu kadar ayrı kurumlar veya aynı kurumun farklı bölümleri kullanılır.

69. Belirli bir süre cezası bulunan bir mahpusun kuruma girişinin yapılmasından sonra mümkün olan en kısa sürede ve kişiliği hakkında inceleme yapıldıktan sonra, bireysel ihtiyaçları, kapasitesi ve temayülleri doğrultusunda, bu mahpus için bir ıslah programı hazırlanır.

Mahpusların uymakla yükümlü olduğu güvenlik önlemleri, en azından onların güven içinde tutulmaları için gereken asgari düzeyde olmalıdır.

Ancak bu kuralın uygulamasında da kadınlar çoğunlukla ayrımcılığa uğrar, bunun nedenleri aşağıdakilerden biri veya birkaçı olarak sıralanabilir:

- Kadın mahpuslara yeterli yer olmadığı için, bazı ülkelerde risk değerlendirmeleriyle uyumlu olmayan güvenlik seviyelerinde yerleştirilmektedirler.
- Tüm dünyada pek çok cezaevinde -ilk bölümde de tartışıldığı gibi kadınların farklı ihtiyaçları ve durumları olmasına rağmen- kadınlar ve erkekler için aynı sınıflandırma araçları kullanılması nedeniyle aile içi şiddet, cinsel istismar geçmişleri veya ebeveynlik sorumluluklarının takibi yapılmamaktadır. Bunun sonucu olarak, sınıflandırma ve izleme prosedürleri kadınlar hakkında çok önemli bilgilerden eksik kalır; kadın mahpusların gerekenden yüksek güvenlik seviyesinde yerleştirilmelerine ve bireysel ihtiyaçlarıyla uyumlu mahpus programlarının sağlanması ihtimalinin ortadan kalkmasına neden olur.
- Bir diğer problem ise değerlendirme esnasında "ihtiyaçların" genel olarak "risk faktörleri" olarak kabul görmesidir. Bu durum, akıl sağlığı problemleri olan mahpusların aksi söz konusuysen yüksek seviye güvenlik gerektirdiği algısını yaratabilir.⁵⁶ Bu tür yanlış sınıflandırmalar erkeklere göre akıl sağlığı problemleriyle daha çok karşılaşan kadın failleri daha fazla etkilemektedir. Akıl sağlığı problemleri olan mahpusların tutulması için yüksek güvenlik seviyeleri uygun değildir ve yüksek güvenlik önlemleri kadınların var olan akıl sağlığı rahatsızlıklarını istisnasız olarak daha da arttırmaktadır. (Bölüm 6.2 ve 6.4'e bakınız.)

⁵⁶ Cezaevindeki Kadınlar: Mahpusların İslahında Asgari Standart Kurallar üzerine bir yorum, a.g.y., s.13

Kadın Mahpusların Yüksek Sınıflandırılması

4000 mahpusun bulunduğu bir kadın cezaevindeki kadınların hepsi yüksek risk grubu olarak sınıflandırılmışlardı, ancak cezaevi müdürünün söylediğine göre sadece 6 mahpus kriterlere uyuyordu. (a)

(a) Nicholas McGeorge, Danışma için Quaker Dünya Dostlar Komitesi, Lard Yao Cezaevi'ni ziyareti takiben yapılan kişisel görüşme, Bangkok, Tayland Nisan 2005.

İYİ ÖRNEK**Rusya Federasyonu**

2004'ten beri, ceza kanunundaki düzenlemelerle birlikte, kadın mahpuslar artık cezalarını yüksek güvenlik rejimlerinde çekmiyorlar. (a)

(a) Cezaevinde Kadınlar, Avrupa Konseyi Üye Ülkelerindeki Durumun bir Değerlendirmesi, Avrupa İşleri için Quaker Konseyi, Şubat 2007, Bölüm 2, Ülke Raporu: Rusya Federasyonu.

Cezaevi yöneticileri cinsiyete özgü ihtiyaçlar ve durumlara göre sınıflandırma teknikleri ve araçları kullanarak, kadın mahpusların toplumla yeniden bütünleşmeleri için başarı oranını büyük ölçüde yükseltebilir.

Cinsiyete hassas risk ölçümü ve sınıflandırma:

- Çoğu kadın mahpusun diğerleri için düşük risk teşkil ettiği görülmeli; özellikle yüksek güvenlik önlemleri ve izole edilmenin üzerlerinde yaratacağı etki hesaba katılmalıdır.
- Kadınların geçmişleriyle ilgili temel unsurlara dair bilgi akışı sağlanmalıdır. Maruz kaldıkları şiddet olayları, akıl hastalıkları ve uyuşturucu kullanımı gibi geçmiş öyküleri; aynı zamanda da ebeveynlik ve diğer bakım yükümlülükleri gibi sorumlulukları yerleştirme ve ceza planlama sürecine dahil edilmelidir.
- Kadınların cezalandırılma planlarının cinsiyete özgü ihtiyaçlarıyla uyumlu programlar içermesi sağlanmalıdır.
- Akıl sağlığı bakımına ihtiyaç duyanların sadece akıl sağlığı problemleri nedeniyle yüksek güvenlik seviyesinde tutulmaları engellenmeli, en düşük sınırlamalara tabi olacak şekilde yerleştirilerek gerekli tedaviyi görmeleri sağlanmalıdır.

Cezaevine kayıtları esnasında düşünülmesi gereken bir başka mevzu da kabul edilen kadınların çocuklarının sayıları ve kişisel detaylarının dikkatli bir şekilde kayıt edilmesidir. Bu kayıtlar; isimleri, yaşları ve eğer anneye birlikte kalmıyorlarsa adreslerini de içermelidir. Bu bilgiler, gerektiğinde cezaevindeki anneye dışarıdaki çocuk arasında bağlantı sağlanmasını kolaylaştırmak, aynı zamanda da cezaevindeki kadınların ebeveynlik durumları hakkında bilgi toplamak adına değerlidir. Anne olan kadın mahpusların durumları hakkında toplanan verilerle çocuklarının çıkarları gözetilerek, ceza adaleti sisteminin kadın faillelere karşı tepkilerinin uygunluğu ve faydasının artırılması sağlanabilir.

4. Emniyet ve Güvenlik

Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri

Madde 2

Kadınlara karşı şiddet terimi aşağıdaki halleri içerecek şekilde anlaşılır, fakat bu hallerle sınırlı değildir:
[...]

(c) Nerede meydana gelirse gelsin, devlet tarafından işlenen veya hoş görülen fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet.

Madde 4

Devletler kadınlara karşı şiddeti yasaklar ve kadınlara karşı şiddetin tasfiye edilmesi konusundaki yükümlülüklerinden kaçınmak üzere herhangi bir örf ve adeti, geleneği veya dinsel düşüncüyü ileri süremez. Devletler her türlü uygun araçla ve hiç gecikmesizin kadınlara karşı şiddeti tasfiye politikasını yürütür. Bu amaçla:

[...]

i) Kadınlara karşı şiddetin önlenmesinden, soruşturulmasından ve cezalandırılmasından sorumlu olan kanun adamlarına ve kamu görevlilerine kadınların ihtiyaçlarına karşı kendilerini daha duyarlı hale getirecek bir öğretimin verilmesi için tedbirler alır;

İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme

Madde 11

Her bir taraf devlet kendi egemenliği altındaki bir ülkede herhangi bir işkence olayının meydana gelmesini önlemek amacıyla, sorguya dair kurallar, talimatlar, yöntemler ve uygulamalar ile herhangi bir biçimde gözaltına alınan, tutulan veya hapsedilen kimselerin nezareti ve ıslahına dair düzenlemelerini de sistematik olarak denetler.

Birleşmiş Milletler Mahpusların ıslahında Asgari Standart Kurallar

8. Cinsiyetleri, yaşları, ceza sicilleri, tutulmalarının hukuki nedenleri ve kendilerine uygulanacak rejimin gerekleri dikkate alınarak farklı kategorilere ayrılan mahpuslar, ayrı kurumlarda veya bu kurumların ayrı bölümlerinde tutulurlar. Bu nedenle:

(a) Erkekler ve kadınlar mümkün olduğu kadar ayrı kurumlarda tutulurlar; hem erkekleri hem de kadınları barındıran kurumlarda kadınlara tamamiyle ayrı yerler tahsis edilir;

[...]

(d) Genç mahpuslar yetişkin mahpuslardan ayrı yerde tutulurlar.

53. (1) Hem erkeklerin hem de kadınların bulunduğu kurumlarda kadınlara ayrılan yerler, kadın görevlilerin sorumluluğu altındadır; kurumun bu kısmının anahtarları kadın görevlilerin elinde bulunur.

(2) Bir kadın görevli refakat etmedikçe hiç bir erkek görevli kurumun kadınlara ayrılan bölümüne giremez.

(3) Kadın mahpuslar sadece kadın görevliler tarafından dinlenebilir ve izlenebilir. Ancak bu kural, erkek görevlilerin ve özellikle doktorların ve öğretmenlerin, kurumda veya kurumun kadınlara ayrılmış olan bölümünde mesleki görevlerini yerine getirmelerine engel olmaz.

Günümüzde yaygın olarak kabul edildiği gibi cezaevlerinde güvenlik ve emniyet mahpusların işbirliğini cesaretlendiren olumlu bir atmosferin yaratılmasıyla mümkün olur. Dış güvenlik (firarı engellemek) ve iç güvenlik (kargaşayı engellemek) mahpuslarla personel arasında kurulan pozitif ilişkilerle sağlanabilir. Bu, hem kadın hem de erkek cezaevlerinde uygulanması gereken dinamik güvenlik kavramının da özüdür.

Dinamik güvenlik kavramı:

- Mahpuslarla pozitif ilişkiler geliştirme,
- Mahpusların enerjisini yaratıcı çalışma ve aktivitelere yöneltme,
- Mahpuslar için kişiselleştirilmiş programlarla nezih ve dengeli bir rejim sağlamayı içerir.

Kadın cezaevlerinde dinamik güvenlik üzerine vurgu yapmak bilhassa kadın mahpusların ihtiyaçlarına uygundur. Özellikle de yüksek güvenlik önlemlerinin, kadınların akıl sağlığı ve topluma yeniden entegrasyon beklentilerini sekteye uğratabilecek zararlı etkileri düşünüldüğünde, bu vurgunun önemi daha çok anlaşılabilir. Cezaevlerinde pozitif bir atmosfer yaratmak ve disiplin önlemlerini ancak çok gerekli olduğu takdirde kullanmak cinsiyete duyarlı bir cezaevi yönetiminin ayrılmaz parçaları olmalıdır.

Başka bir temel gereklilik ise cezaevlerinde kadınların özel korunma ihtiyaçlarının hesaba katılmasıdır. Kadınlar cezaevlerinde her şeyden çok güvenli bir çevreye ihtiyaç duyar. Uluslararası hukuka göre gözaltındaki bir kadının bir devlet görevlisi tarafından tecavüze uğraması o devletin direkt olarak sorumlu tutulabileceği bir işkence olarak kabul edilir. Kadınlara karşı başka cinsel istismar türleri veya ciddi fiziksel istismar "özellikle bedensel arama, dokunma ve tehditler" eğer bir devlet görevlisi tarafından yapılıyorsa işkence ve kötü muameleye girer. Devletler kadınları cezaevlerinde her türlü cinsel istismar ve şiddetten korumakla ve bu tür eylemlere girenleri adalet önüne getirmekle yükümlüdür.

Kadınların güvenliğini sağlamanın ilk adımlarından biri başlık 3'te bahsedilen cinsiyete duyarlı eleme ve sınıflandırma prosedürünü yürürlüğe sokmaktır. Kadınların, kendileri ve diğerleri için oluşturabilecekleri tehlikeler hesaba katılarak dikkatli bir şekilde ayrılmaları hapis haneye girişte sınıflandırmanın önemli bir parçasıdır.

4.1. Kadınların Ayrımı ve Gözetimi

Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahında Asgari Standart Kurallar açıkça ifade etmektedir ki, prensip olarak özgürlükleri kısıtlanan kadınlar cinsel taciz ve istismardan korunmaları için erkek mahpuslardan ayrı yerlerde tutulmalıdır.

Genç kızları kendilerinden yaşlı mahpusların cinsel ve diğer türlü tacizlerinden korumak için, genç mahpuslar yetişkin mahpuslardan ayrılmalıdır. (Ayrıca bu bölümde bulunan başlık 11.3 "Cezaevinde genç kızlar" kısmına bakınız.)

Yetişkin cezaevlerinde kadınlar genç kızları taciz edebilirken, genç kızların da daha yetişkin olanları sindirip tehdit edebileceği unutulmamalıdır. Dolayısıyla, özellikle koğuş yerleşiminin olduğu cezaevi sistemlerinde, yaşa göre ve risk değerlendirmelerine göre ayırım, bu tarz risklerin azaltılmasında yararlıdır.

Bazı ülkelerde, dikkatli bir seçim aşamasından geçirilerek ve yakın gözetime maruz bırakılarak da olsa, kadın ve erkek cezaevleri arasında sınırlı iletişime geçilmiştir. İşkence ve İnsanlık Dışı veya Küçük Düşürücü Muamele veya Cezalandırmanın Önlenmesi Üzerine Avrupa Komitesi (CPT) belirtmektedir ki: "Bazı ülkelerde (her ikisi de özgürlüğünden mahrum olan) çiftler için bir arada kalış düzenlemeleri ve/veya cezaevlerinde belirli dereceye kadar her iki cinsin bir araya geldiği sistemler yapılmaya başlamıştır. Bu tür ilerici düzenlemeler, ilgili mahpusların katılım onayının alınması, programların dikkatle seçilmesi ve uygun biçimde denetlenmesi şartıyla CPT tarafından olumlu karşılanmaktadır." Bu tür düzenlemeler cezaevi yaşantısına bir normallik kazandırabilir ve kadın mahpusların daha çeşitli cezaevi programlarına katılmalarına olanak sağlar. Ancak söz konusu kadın mahpusların rızası olmadan ve cezaevi idaresi mahpusların güvenliklerini dikkatli seçim ve gözetim uygulamalarıyla garantilemediği sürece asla yapılmamalıdır.

Kadın mahpusların cinsel istismara maruz kalmamaları için bir başka anahtar prensip, kadın mahpusların kadın personel gözetiminde tutulmalarıdır. Erkek personel cezaevi yerleşkesine ancak kesinlikle gerekli olduğu takdirde ve sadece yanlarında kadın personel varken girmelidir (SMR, Kural 53).

Erkek tıp personeli ve erkek öğretmenler gibi uzman personelin görevlerini yapmaları engellenmemeli, ancak görevlerini yerine getirirken yasalar ve düzenlemelerle ortaya konmuş kurallar ve prosedürlere uymalarına dikkat edilmeli ve herhangi bir tacizin önlenmesi için güvenlik görevlileri hep orada bulunmalıdır.

Ayrıca belirtilmesi gerekir ki, kadın personel de cinsel taciz dahil olmak üzere diğer kadınların istismarından sorumlu olabilir ve kadın mahpusların korunması için alınan önlemlerde bu risk de değerlendirilmelidir. Kadın personelin erkek personele (resmi rütbeleri ne olursa olsun) tabi olduğu sistemlerde, yeterli güvenlik tedbirleri yoksa ve/veya yolsuzluk hüküm sürüyorsa, kadın personel erkek personelin cinsel istismar amacıyla kadın tutuk evlerine veya cezaevlerine girişlerine göz yumabilir veya yardımcı olabilir. Bu da başlık 2, "Personel"de vurgulandığı gibi, personele kapasite geliştirme, eğitim ve psiko-sosyal destek sağlanmasının hayati önemini ortaya koymaktadır.

Cezaevindeki mahpus kadınlara azami korumanın sağlanması amacıyla, cezaevlerinde çalışan personelin şiddet, cinsel istismar ve güç kullanımı ile ilgili net politikalar ve yönetmelikler olmalıdır. Tecavüz ve diğer türlü tacizlerin önlenmesi için her türlü şiddet davranışı, mahpuslarla cinsel ilişki ve cinsel amaçlı dokunma suç ilan edilmelidir. Cezaevi yetkilileri, diğer personel tarafından gerçekleştirilen taciz ve cinsel istismarları rapor etmekle yükümlü olmalıdır. Uygunluğuna göre

etkin izleme, disiplin önlemleri ve bağımsız araştırmalar gibi yöntemler kullanılarak, personelin şikayette bulunan diğer personele karşı misilleme yapması önlenmelidir.

Personel cinsel taciz konusunda eğitim almalı ve cinsiyet konularında bilinçlendirilmelidir.

Tüm vakalar için bu adımlar hayatidir, ancak özellikle karışık cinsiyetten personel politikası güden devletler tarafından uygulanmaları gerekmektedir.

Karışık Cinsiyetten Personel

Kadın cezaevlerinde karışık cinsiyetten personelin bulunması ile ilgili kaygılar bölüm 1 başlık 4'te belirtilmişti. Karışık cinsiyetten personelin görev yaptığı en azından bir ülkede, eğer Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kurallar, Kural 53 uygulanacaksa kadın cezaevi sayısı az olduğu için kadın personelin iş ve kariyer şansının azalacağı ortaya konmuştur. Ancak, cezaevinde tecavüz ve cinsel istismar neredeyse tamamen erkekler tarafından gerçekleştirildiği için, erkek cezaevlerinde kadın personelin çalışıyor olmasının otomatik olarak erkek personelin de kadın mahpuslara gözetmenlik yapabileceği anlamına gelmesini tekrar gözden geçirmek gerekir. Kadınların erkek cezaevlerinde çalıştırılmasının; kadınlara yeni iş olanakları sunulması ve cezaevi sistemindeki erkek egemen kültürün değiştirilmesi gibi avantajları vardır. Birçok cezaevi uzmanı tarafından da dile getirildiği gibi, erkekler üzerinde sakinleştirici ve pozitif etkileri de vardır. Ancak, erkeklerin kadın cezaevlerinde çalıştırılması herhangi bir avantajı ortadan kaldıracak ciddi riskler barındırır. Kadın cezaevi çalışanları için pozitif ayrımcılık uygulamak ve onlara erkek cezaevlerinde çalışma şansı tanımak bu şartlar altında çok daha tercih edilebilir bir seçenektir.

Az sayıda ülkede, karışık cinsiyetten personel cezaevi yaşamını normalleştirerek faydaları olabileceğini ispatlamıştır. Ancak anlaşılmalıdır ki böyle bir uygulama, uygun eğitime sahip (cinsiyet duyarlılığı eğitimi de dahil) yeterli sayıda çalışanın varlığına; güvenlik önlemleri, kurallar ve prosedürlerin varlığına ve titizlikle uygulanmasına; gizli şikayet mekanizmalarının etkili olmasına ve bağımsız teftişlerin varlığına bağlıdır. Cezaevlerinde insan hakkı ihlalleri yaygın olan sistemlerde, güvenlik önlemleri uygulanmıyorsa, insan ve maddi kaynak kısıtlamaları personelin eğitilmesini engelliyorsa ve toplumda kadına yönelik şiddet ve ayrımcılık kültürü yerleşikse, böyle bir politikanın riskleri çok fazladır ve olasılıkla mahpuslar için kötü sonuçlar doğurur.

Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kurallar bu konuda oldukça nettir. Ancak her şeye rağmen erkek personelin de kadın cezaevlerinde çalışmasına izin verilecekse, asla kadınlara direkt gözetmenlik yapacak, irtibat pozisyonlarında çalıştırılmamalıdır. Yatakhaneler ve tuvaletler gibi kişisel alanlara girişlerine izin verilmemeli veya bu alanları gözleyebilecekleri bir pozisyona yerleştirilmemelidirler. Kadınları

herhangi bir tehdit, istismar ve şiddetten koruyacak katı prosedürler ve güvenlik tedbirleri yürürlükte olmalıdır.

Nakil Esnasında Kadın Mahpuslar

Kadın mahpuslar cezaevleri arasında veya yargılama öncesi tutukevleri ve mahkemeler arasında nakilleri sırasında personelin tacizine uğrama riski taşırlar. Bu esnada kadınları korumak için yeterli güvenlik tedbirleri alınmalı ve transfer edilen kadın sayısına göre personelin bir veya daha fazla kadın üyesi mahpuslara refakat etmelidir.

4.2. Mahpus Şikayetleri

İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme

Madde 12

Her bir taraf devlet, kendi egemenliği altındaki bir ülkede bir işkence fiilinin işlendiğine inanmak için makul sebepler bulunması halinde yetkili makamlar tarafından derhal ve tarafsız bir soruşturma yapılmasını sağlar.

Madde 13

Her bir taraf devlet kendi egemenliği altındaki bir ülkede işkence gördüğünü iddia eden bireylere şikayet etme ve şikayetin yetkili makamlar tarafından derhal ve tarafsız bir biçimde incelenmesini isteme hakkı sağlar. Şikayet edenin ve tanıkların, şikayetin veya yapılan tanıklığın sonucu olarak herhangi bir kötü muamele veya tehdide karşı korunmasını sağlayacak gerekli tedbirler alınır.

Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar

36. (1) Her mahpusa haftanın bir günü, kurumun müdürüne veya müdürü temsil etmeye yetkili bir görevliye taleplerini ve şikayetlerini bildirme imkanı tanınır.

(2) Talepleri ve şikayetleri kurumu teftiş eden müfettişe bildirmek mümkündür. Mahpuslara, müfettişle veya teftiş yapan herhangi bir görevli ile, kurum müdürü veya kurum mensubu bir görevlinin hazır bulunmadığı bir ortamda konuşma imkanı tanınır.

(3) Bütün mahpusların -talep ve şikayetlerinin içeriği sansüre tabi tutulmadan gerekli şekliyle hapisane merkez idaresine, yargısal makamlara ve yetkili kılınmış diğer makamlara bu talep ve şikayetlerini bildirmelerine izin verilir.

(4) Açıkça manasız veya temelsiz olmayan bütün talep ve şikayetler hemen ele alınır ve gereksiz biçimde geciktirilmeden yanıtlanır.

Mahkeme öncesi gözaltı döneminde veya cezaevinde herhangi bir şekilde istismara maruz kalan kadınların, personelden gelebilecek misillemelerden korkmadan merkez cezaevi yönetimine, yasal makamlara ve bağımsız müfettişlere şikayet edebilmeleri çok önemlidir. Erteleme olmadan şikayetlerini sunulabilecekleri net mekanizmalar yürürlükte olmalı ve kadın mahpuslar cezaevi personeli tarafından şikayet edebilme hakları hakkında bilgilendirilmeli, aynı zamanda da şikayetlere dair kuralları ve prosedürleri anlatan yazılı malzeme edinebilmelidirler. Bu konuda uzman makamlar bu şikayetlere hızlı ve tarafsız yaklaşmalı, iddia edilen eylemleri detaylı araştırmalı ve suçluları adalete teslim etmelidir. Bu tür şikayetlerin araştırmalarını bağımsız yapılar yürütmelidir.

İstismara uğradığını bildiren kadınlar derhal koruma ve gözetim altına alınmalıdır; iddiaları araştırılırken ve talep edilirse sonrasında da koruma sürmelidir. Diğer mahpuslardan tamamen yalıtma önerilmemektedir; zira ayırım bir ceza olarak algılanmaya yatkındır, kendilerine zarar verme ve intihar riskini arttırır. Ek olarak, yalıtma koruma sağlamayabilir. İzole edilmiş kadınlar hapisanedeki ceza infaz memurları veya onların işbirliğiyle diğer mahpuslar tarafından istismar edilebilirler. Cezaevi personelinin misillemesine karşı koruma önlemleri alınmalıdır.

4.3. Üst Aramaları

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum

Uluslararası Sivil ve Politik Haklar Sözleşmesi madde 17, tüm insanların mahremiyet hakkını garanti altına alır. İnsan Hakları Komitesi, madde 17 üzerine 16. Genel Yorumu'nda der ki: " Şimdiye kadar kişisel üst arama düşünüldüğünde; etkili önlemler aramanın, üzeri aranan kişinin onuruna yakışır bir şekilde yapılmasını sağlamalıdır. Devlet görevlileri veya devletin görevlendirdiği sağlık personeli tarafından üzeri aranan kişiler sadece aynı cinsiyete sahip kişiler tarafından aranabilir." (bakınız: HRI/GEN/1/Rev.3, bölüm 1)

Avrupa Cezaevi Kuralları, 2006

- 54.4** Üstü aranan kişiler arama esnasında küçük düşürücü davranışlara maruz bırakılmamalıdır.
- 54.5** Kişiler yalnızca cezaevi görevlileri ya da aynı statüdeki görevliler tarafından aranmalıdır.
- 54.6** Personel tarafından mahpusların iç organlarına dönük arama yapılmamalıdır.
- 54.7** Bir arama kapsamında kişinin mahrem yerleri ancak doktor tarafından aranabilir.

Mahpusların Beden Aramaları Üstüne Bildiri: Dünya Tıp Birliği (a)

[...]Aramanın amacı esas olarak güvenlik ve/veya cezaevlerine silahlar ya da uyuşturucular gibi kaçak malların girişini engellemektir. Bu aramalar tıbbi nedenlerle değil emniyeti sağlamak amacıyla yürütülmelidir. Bununla beraber, yeterli tıbbi eğitim almamış herhangi bir kimse tarafından da yapılmamalıdır. Tıbbi olmayan bu eylem, tıp eğitimi almamış birinin yaratabileceği zarardan mahpusu korumak üzere bir doktor tarafından yürütülebilir. Böyle bir durumda doktor mahpusa gerekli açıklamayı yapmalıdır. Doktor aynı zamanda, bu prosedürün tıbbi gizliliğin olağan koşullarına sahip olmadığı ve tetkikin sonucunun yetkililerle paylaşılacağını açıklamalıdır. Eğer bir doktor usulüne uygun şekilde bir yetkili tarafından görevlendirilmiş ve mahpus üzerinde beden boşlukları araması yapmayı kabul etmişse, bu prosedürün insani şekilde gerçekleştirilmesi için yetkili gerektiği gibi bilgilendirilmelidir.

(a) 45. Dünya Tıp Birliği Kongresi'nde kabul edilmiştir, Budapeşte, Macaristan, Ekim 1993 ve 170. Konsey Oturumu'nda gözden geçirilmiştir, Divonne-les-Bains, Fransa, Mayıs 2005 (<http://www.wma.net/e/policy/b5.htm>)

Eğer arama bir doktor tarafından yapılıyorsa bu kişi, mahpus için daha sonra da sağlık hizmeti sunacak doktor olmamalıdır.

Doktorun mahpusa sağlık hizmeti sunma yükümlülüğü cezaevi güvenlik sistemine katılım zorunluluğu ile tehlikeye atılmamalıdır.[...]

Bireysel olarak mahpuslar, özellikle orta ve en yüksek güvenlik sınırlamalarına tabi olanlar, kaçmaya çalışmak ya da kendileri ve diğerlerini yaralamak için kullanmak üzere herhangi bir alet veya yasal olmayan uyuşturucular gibi izin verilmeyen maddeler taşımadıklarının kontrolü için üst aramalarından geçirilebilirler. Bu tip aramaların yoğunluğu duruma göre değişir.

Kadın mahpusların üst aramalarına -örneğin boyundan aşağı ve bedensel (zula) aramalara- erkek personel kesinlikle karışmamalıdır. Kadın mahpusların tüm aramaları kadın personel tarafından yürütülmelidir.

Eğer, olağandışı durumlarda, mahrem bölgelerin aranması gerekiyorsa, sadece özel bir odada ve bir pratisyen hekim tarafından (eğer mahpus tercih ediyorsa bir kadın pratisyen tarafından) yapılmalıdır. Kadın bir personel tarafından da süreç denetlenmelidir. Cinsiyete bakılmaksızın hiçbir mahpus arama esnasında küçük düşürülmemeli ve tamamen soyunması beklenmemelidir. Ancak kadınların üst aramaları sırasında özel bir hassasiyet gösterilmelidir, zira özellikle mahrem yerlerinin aranmasında daha fazla utanç duymaya meyillidirler. Eğer geçmişte cinsel istismar kurbanı olmuşlarsa deneyim çok daha sıkıntılı ve travmatik olabilir. Kadınların mahrem yer aramaları ancak gerçekten makul bir mazeret olduğu sürece yapılmalıdır.

Dünya Tıp Birliği, arama yapılan kişinin zarar görmemesi için bu tip aramaların tıbbi eğitim gerektirdiğini açıkça ifade etmiştir ama aramayı yapan doktorun cezaevi doktoru -yani, daha sonra aynı mahpusun sağlığıyla ilgilenecek olan kişi- olmaması gerektiğinin de altını çizmiştir, çünkü bu durum cezaevi doktorunun rolü ve tarafsız duruşundan tavizi anlamına gelebilir.

İYİ ÖRNEK

Uluslararası esaslar, personelin üst aramaları yaparken uyması gereken ayrıntılı bir arama prosedürleri seti önermektedir.

Bu prosedürler:

- Bu aramaların uygulanabileceği durumlar açıkça tarif edilmelidir.
- Arama sürecinde mahpusların küçük düşürülmemesi garanti edilmelidir, örneğin herhangi bir anda tamamen çıplak bırakılmaları gibi durumlar söz konusu olmamalıdır.
- Mahpusların aynı cinsiyetten personel tarafından aranmaları ve diğer cinsiyetten personelin görüşünden uzak olmaları garanti edilmelidir.
- Mahpusların bedenlerinde iç aramalarının güvenlik personeli tarafından yapılması yasaklanmalıdır. Bu tür aramalar dışarıdan gelen bir pratisyen hekim tarafından gerçekleştirilmelidir-mahpus istediği takdirde aynı cinsten-ve sadece gerçekten makul bir mazeret olduğu sürece yapılmalıdır.

Mahpusların haysiyetlerine dokunduğu ve travmatik değilse bile çeşitli derecelerde sıkıntı yaratan bir deneyim olduğu için mahrem beden aramalarının tamamen kaldırılması tercih edilir. Birçok vakada mahpusu yakın takibe almak ve şüphelenilen herhangi yasa dışı bir objenin kendiliğinden ortaya çıkmasını beklemek yeterli olacaktır, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) da bunu önermektedir.⁵⁹ Tarama aygıtları kullanmak gibi alternatif izleme metotları da kullanılabilir.⁶⁰

Beden Aramaları Üzerine Dünya Tıp Birliği'nin Bildirisi 1993, 2005

[...]

Dünya Tıp Birliği, tüm hükümetler ve kamu güvenliğinden sorumlu kamu görevlilerinden bu tip istilacı arama prosedürlerinin bir kimsenin mahremiyeti ve onuru üzerine ciddi hakaret içerdiğini ve aynı zamanda fiziksel ve psikolojik zedeleme riski taşıdığını tanımlarını talep eder. Dolayısıyla Dünya Tıp Birliği, kamu güvenliğini tehlikeye atmadığı sürece, tavsiye etmektedir ki: Mahpusların rutin denetimleri için alternatif metotlar geliştirilmeli ve beden boşluklarının araması sadece son çare olarak kullanılmalıdır;

[...]

Son olarak, Dünya Tıp Birliği tüm hükümetler ve sorumlu kamu görevlilerinden beden aramalarının, bireyin fiziksel durumu izin verdiği sürece seçilmiş bir doktor tarafından yapılmasını sağlamalarını talep eder. Mahpus tarafından yapılan doktor talebine, mümkün olduğunca riayet edilmelidir.

Personel aynı zamanda cezaevindeki annelerin bebeklerini ve ziyarete gelen çocukları ararken hassasiyet göstermelidir. Bebeklere ve çocuklara ait eşyaların aranmasında (iç çamaşırı, bebek maması, biberon, bebek bezleri vs.) bebeğe ve anneye mümkün olduğunca az sıkıntı vermeye dikkat edilmeli ve hijyen kurallarına uyulmalıdır. Bazı sistemlerde kadın mahpuslar, aranmaların çocukları üzerinde yarattığı aşırı gerginlik yüzünden ziyaretlerini kabul etmemektedir.

4.4. Beden Sınırlamaları

Birleşmiş Milletler Mahpusların İslahında Asgari Standart Kurallar

33. Kelepçe, zincir, demir ve dar gömlek gibi kısıtlama araçları, bir cezalandırma vasıtası olarak hiçbir zaman kullanılamaz. Ayrıca zincir ve demir kısıtlamak için kullanılamaz. Aşağıdaki haller dışında, diğer kısıtlama araçları da kullanılamaz:

a) Mahpusun yargısal veya idari bir makam önüne getirildiği zaman çıkarılması koşuluyla, nakil sırasında kaçmasına karşı bir önlem olarak kullanılması;

b) Sağlık görevlisinin talimatıyla sağlık sebepleriyle;

⁵⁹ Moller, L., Stöver H., Jürgens R., Gatherer, A. Ve Nikogasian, H., (ed.), Cezaevlerinde Sağlık, Cezaevi sağlığında temel unsurlara dair WHO rehberi, WHO Avrupa, 2007, s.36

⁶⁰ İlgili yoruma bakınız, Avrupa Cezaevi Kuralları, Kural 54, beden aramaları üzerine WMA Bildirisi'ne dikkat çekilirken, Kural 54.6'nın mahpusun bedenini modern teknoloji yardımıyla tarama olasılığını dışarıda bırakmadığını ekliyor.

c) Kullanılan diğer yöntemlerin başarısız kalması halinde, bir mahpusun kendisini veya başkasını yaralamasını veya bir mala zarar vermesini önlemek amacıyla, kurum müdürünün talimatıyla; bu durumda kurum müdürü en az bir kez sağlık görevlisine danışır ve yüksek idari makamlara durumu bildirir.

34. Kısıtlama araçlarının kullanılma tarzı ve yöntemi hakkında hapisane merkezi idaresi karar verir. Bu tür araçlar, kesinlikle gerekli olduğundan daha uzun bir süre kullanılamaz.

Ayrım yapmaksızın tüm mahpuslar için beden sınırlamaları son çare olarak ve mümkün olan en kısa süre için kullanılmalıdır. Hiçbir zaman cezalandırma amaçlı kullanılmamalıdır. Zincir ve prangaların kullanımı her zaman için yasaklanmıştır. Hamile kadınların sağlık kontrollerinde, doğum için hastaneye taşınma ve doğum esnasında beden sınırlamaları kullanılması kabul edilemez. Sağlık kontrolleri, seyahat ve doğum sırasında başka güvenlik önlemleri kullanılmalıdır.

4.5. Disiplin Cezası / Tecrit

Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar

27. Disiplin ve düzen, sebatla sürdürülür; ancak hapisane güvenliği ve topluluk yaşamının huzuru için gerekli olandan daha fazla kısıtlama yapılamaz.

[...]

32. (1) Sağlık görevlisi mahpusu muayene etmeden ve kendisine dar bir yere kapatma veya yiyecek azaltma cezalarının uygulanabileceği konusunda yazılı bir izin vermeden, böyle bir ceza uygulanamaz.

(2) Mahpusun fiziksel veya ruhsal sağlığına zarar verebilecek başka bir ceza için de aynı kural uygulanır. Hiçbir durumda, 31. kuraldaki prensibe aykırı olan veya bu kuraldan uzaklaşan bir ceza verilemez.

(3) Sağlık görevlisi bu tür cezayı çekmekte olan mahpusları her gün ziyaret eder; sağlık görevlisi, mahpusun fiziksel ve ruhsal sağlığı bakımından bu cezanın sona erdirilmesini veya değiştirilmesini gerekli görmesi halinde, durumu kurum yöneticisine tavsiye eder.

Disiplin cezası / tecrit tüm mahpuslar için son çare olarak ve mümkün olan en kısa süre için kullanılmalıdır. Cezaevi yöneticileri yalıtılmanın kadın mahpuslar üzerinde yarattığı sıkıntılara karşı hassasiyet göstermeli, özellikle kadınların kendilerine zarar verme ve intihar riski göz önünde bulundurulmalı ve bu önlemi sadece istisnai durumlarda kullanmalıdır.

Disipline etmek için tecrit etmeyi, intihar veya kendini yaralamaya teşebbüs durumlarında görünüşte koruma amaçlı kullanmak, kabul edilemez. Bu tür durumlarda bir akıl sağlığı uzmanının denetiminde başka koruma ve iyileştirme yöntemleri kullanılmalıdır. (Ayrıca "intihar ve kendini yaralamaların önüne geçme" konusu için başlık 6.7'ye bakınız)

Akıl sağlığı problemleri olan mahpuslar üzerinde tecrit etme ve sınırlamaların kullanımına dair UNODC Özel İhtiyaç Sahibi Mahpuslar El Kitabı'nın "akıl sağlığı ihtiyaçları olan mahpuslar" bölümüne bakınız.

5. Mahpus Etkinlikleri ve Programları

Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme

Madde 10

Taraf Devletler eğitim alanında kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek üzere gerekli her türlü tedbiri ve kadınlarla özellikle erkeklerin eşitliğine dayanan aşağıdaki tedbirleri alır:

(a) Meslek ve sanat rehberliği verilmesinde, kentsel alanlarda olduğu gibi kırsal alanlarda da eğitim kuruluşlarına girme ve bu kuruluşlardan diploma almada eşit şartların sağlanması; bu eşitlik okul öncesi eğitim ile genel, teknik, mesleki ve yüksek teknik eğitimde ve her çeşit mesleki öğretimde sağlanır;

(b) Aynı öğretim programına katılmaları, aynı sınavlara girmeleri, nitelik bakımından aynı düzeydeki eğitimcilerden eğitim almaları, aynı nitelikteki bina ve eğitim araçlarına sahip olmaları sağlanır;

(c) Erkeklerin ve kadınların kalıplaşmış rolleriyle ilgili kavramların eğitimin her düzeyinden ve biçiminden tasfiye edilmesi için karma eğitim ve bu amaca ulaşılmasına yardımcı olacak diğer eğitim türleri teşvik edilir ve özellikle okul kitapları ve ders programları gözden geçirilir ve bu öğretim metoduna göre uyarlanır.

[...]

Madde 11

1. Taraf devletler, istihdam alanında erkekler ile kadınların eşitliğini sağlayacak şekilde kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için kadınlara aynı hakları ve özellikle aşağıdaki hakları tanır:

a) Her insanın vazgeçilmez bir hakkı olan çalışma hakkı;

b) İstihdam konularında seçim yapılırken aynı ölçülerin uygulanması da dahil, aynı istihdam imkanlarından yararlanma hakkı.

[...]

Birleşmiş Milletler Mahpusların İslahı İçin Asgari Standart Kurallar

Çalışma

71. (1) Mahpusların çalışması, cefa verici bir tarzda olamaz.

(2) Hapis cezası alan bütün mahpuslardan, sağlık görevlisi tarafından belirlenmiş fiziksel ve ruhsal şartlarına uygun bir işte çalışmaları istenir.

(3) Normal bir çalışma gününde mahpusların aktif olarak çalışmaları için, kendilerine yararlı nitelikte bir iş yaptırılır.

(4) Yaptırılan iş, mümkün olduğu kadar, mahpuslara tahliye edildikten sonra geçimini sağlama yeteneği kazandırır veya bunu artırır.

(5) Mahpusların ve özellikle genç mahpusların kazanç sağlamaları için yararlı olabilecekleri alanlarda kendilerine mesleki eğitim verilir.

(6) Seçilebilecek uygun meslekler arasından ve kurum idaresinin ve kurum disiplin şartlarına uygun olarak, mahpuslara yapmak istedikleri işi seçme imkanı verilir.

[...]

76. (1) Mahpusların çalışmalarına karşılık eşit ücret alabilecekleri bir sistem kurulur.

(2) Kurulan sisteme göre, mahpusların kazançlarından en azından bir kısmını izin verilen maddeleri kullanmak üzere alabilmeleri için harcamalarına ve bir kısmını da ailelerine göndermelerine izin verilir.

(3) Bu sistemde aynı zamanda mahpusların kazandıklarının bir kısmı, salıverildiklerinde kendilerine geri ödenmek üzere, idare tarafından bir fonda biriktirilir.

Eğitim ve Eğlence

77. (1) Bütün mahpuslara kendilerine yarar sağlayacak öğretim ile, dinsel eğitimin verilmesi mümkün olan ülkelerde dinsel eğitim de verilir. Okur-yazar olmayan mahpuslar ile genç mahpusların eğitimi zorunludur ve idare tarafından bu kişilerin eğitimine özel bir dikkat gösterilir.

(2) Mahpusların eğitimi, salıverildikleri zaman güçlükle karşılaşmadan eğitimlerini sürdürebilmeleri için, mümkün olduğu takdirde, ülkenin eğitim sistemi ile bütünleştirilir.

78. Mahpusların ruhsal ve fiziksel sağlıkları için her kurumda eğlendirici ve kültürel faaliyetler düzenlenir.

5.1. Çalışma ve Mesleki Eğitim

Mahpus etkinlikleri ve programlarının türü ve kalitesi, ayrıca mahpusların bu etkinliklere erişim seviyesi cezaevlerindeki topluma yeniden entegrasyon çabalarının başarısını destekler. Mahpuslara sunulan aktiviteler, özellikle mesleki yeteneklerini ve eğitimlerini geliştirerek, tahliyeleri sonrası yasalarla uyumlu hayatlar sürmelerine imkan tanımalıdır. Araştırmalar gösteriyor ki, tahliye sonrası düzenli iş sahibi olma" güçlü aile bağları ve desteğiyle birlikte" tekrar suç işlemeyi engelliyor.

Kadın mahpuslar, tipik olarak toplumun dışlanmış ve dezavantajlı kesimlerinden gelenler, hapsedilmeden önce de özellikle ayrımcılığa uğramış olabilirler. Hapsedildikleri dönemde iş sahibi olma ihtimalleri erkeklere nazaran düşüktür. Çoğu örnekte yoksulluk nedeniyle suç işlerler. Çoğunluğu ekonomik özgürlükleri olmadığı için şiddet içerikli ilişkilerini sonlandıramaz. Cezaevi yetkilileri, cezaevlerinde mesleki eğitim için kadınlara yeterli ve eşit olanakların tanınması ve böylelikle tahliyeleri sonrası iş bulma şanslarının desteklenmesiyle, kadın mahpusların topluma yeniden adaptasyonlarında çok büyük katkı sağlayabilir.

Buna rağmen kadın mahpuslar iş ve mesleki eğitim konularında ayrımcılığa uğramaktadırlar. Erkek cezaevlerine ek binalarda kalan kadınların az sayıda olmaları nedeniyle, aktivitelere çok az erişimleri vardır veya hiç erişimleri yoktur.

Çocuk bakım odaları/kreşlerin cezaevlerinde bulunmaması da küçük çocuklu kadınların cezaevi etkinliklerine katılımlarını engelleyebilir.

Kadınların katılabildikleri aktiviteler tipik olarak dikiş ve temizlik gibi kadın cinsiyetine uygun olduğu düşünülen etkinlikler olabilir. Bunun anlamı cezaevlerinin toplumda var olan rol modellerini kullanmayı sürdürdüğü ve böylece stereotipik algılarla kadınların üzerinde kurulan sınırlamalardan kurtulmalarına olanak tanımadığıdır. Ancak, şu gerçeği de göz ardı etmemekte fayda var, bazı toplumlarda yalnız erkek işi olarak görülen alanlarda kadınların iş bulmaları zor olabilir. Öyleyse sunulan farklı mesleki eğitimler arasında bir denge kurmakta fayda var. Sunulan eğitim ve iş, pazarın taleplerine uygun olmalı ve tahliyeleri sonrası kadınların gerçek bir maaş kazanma şanslarını artırmalıdır.

Kadın mahpuslar için mümkün olabilecek mesleki eğitimler şunları içerebilir:

İdari beceriler, muhasebe, bilgisayar becerileri, resim ve dekorasyon, elektroteknoloji, aşçılık/katering, tarım, kuaförlük, bahçıvanlık, kadın sağlığı, çocuk bakıcılığı, terzilik, nakış, bütçe idaresi, toplumsal projeler oluşturma ve mikro-kredi kullanımı.

Eğitmen personelin ve kaynakların azlığını kapatmak içinse şunlar yapılabilir:

- Erkek cezaevlerinde ek binalarda kalan kadınlara ayrı atölyeler sağlanamıyor ise cezaevi yetkilileri bu atölyelerin erkeklerden ayrı zamanlarda kadın mahpuslar tarafından da kullanılabileceği şekilde bir rotasyon sistemi düzenlenmelidir. Cezaevinin erkeklere ayrılmış bölümünde yapılacak her türlü aktiviteyi kadınların güvenliğini sağlamak üzere kadın cezaevi personeli denetlemelidir.
- Mesleki becerilere sahip seçilmiş mahpus grupları, örneğin STK'lar tarafından yürütülen bir eğitmen eğitimi aldıktan sonra beceri geliştirme eğitimlerini düzenleyebilirler. Bu aktivite: (a) daha çok kadın mahpusu mesleki becerilerle donatır; (b) eğitmen olarak eğitilen ve eğitimleri yönlendiren mahpusların özgüvenlerini geliştirir; (c) mahpuslar arasında akran grup desteğini geliştirir.
- Cezaevi yetkilileri cezaevindeki kadınlara sunulan mesleki eğitimleri geliştirmek üzere dışarıdan servislerle ve STK'larla işbirlikleri kurabilir; aynı zamanda da kadınların tahliyeleri sonrası kendilerine destek olabilecek örgütlerle bağlantı kurmalarını sağlar. Dışarıdan örgütler ve servislerle kontak kurmak tüm mahpuslara ve özellikle de izole edilen kadınlara ek faydalar sağlar. Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahında Asgari Standart Kurallar, kural 80 ile; cezaevi idareleri, örgütler ve sivil toplum servisleri arasında bir işbirliği politikası kurulmasını tavsiye etmektedir.

İYİ ÖRNEK

Birleşik Krallık'ta Kadın Mahpuslara STK Desteği

Birleşik Krallık'ta "Cezaevinde Kadınlar" isimli bir STK; öğrenim, eğitim ve çalışma üzerine operasyonlar yapmak üzere tüm cezaevlerini ziyaret ediyor. Tahliye sonrası üniversiteye girmek, gönüllü veya maaşlı çalışmak isteyen kadınlara, hedefe yönelik birebir destek paketleri sunuyor. Destek; gönüllü işlere yerleştirme, iş arama ve iş görüşmeleri üzerine tavsiyeler, e-posta ve internet üzerine sertifikalı eğitimleri kapsayabiliyor.

(a) Cezaevinde Kadınlar Örgütü'nün websitesi: www.womeninprison.org.uk

5.2. Eğitim

Toplumun kadınlar üzerine empoze ettiği rol modelleri veya ayrımcı geleneksel normlar yüzünden birçok toplumda genç kızların öğrenime erişimi eşit değildir. Bunun sonucu olarak, dünyadaki kadın mahpusların çoğunluğu ve özellikle düşük gelirli ülkelerde bulunanlar az eğitilmiş olabilir veya okuma yazmaları olmayabilir. Eğitim, kadınların özgüven ve bağımsızlık kazanmalarına yardım eden önemli bir araçtır. Cezaevleri böyle kadınların okuma yazma öğrenme veya temel eğitim alma için ilk şansları olabilir. Eğitim bu kadınların hayatlarını ve meslek becerilerini geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda da çoğu şiddet mağdurunda -eğer bu şiddet sistematik bir şekilde uygulandıysa- yaygın olan düşük özgüvenin üstesinden gelmelerine yardımcı olur.

Cezaevi yetkilileri kadın mahpuslara yararlı eğitimin sunulmasını bir öncelik olarak ele almalıdır. Tüm koşullarda ama özellikle kaynaklar ve olasılıklar az olduğunda, toplumun ve STK'ların eğitim servisleriyle işbirliği aranmalıdır.

Kaynakların yetersiz olduğu durumlarda, en azından okuma yazma ve temel eğitim sınıflarını okutmak için belirli eğitim seviyesine sahip seçilmiş mahpuslar tarafından "akran eğitimi" verilmesi düşünülebilir.

İYİ ÖRNEK

Nijerya'da Kadın Mahpuslara STK Desteği

"Mahpusların Rehabilitasyonu ve Refahı Hareketi (PRAWA)", Kirikiri Lagos Kadın Cezaevi'nde kadın mahpuslar arasında güven ve özgüven gelişimini cesaretlendirmek ve iletişim becerilerini artırmak amacıyla haftalık okuma yazma ve destek halkası programları düzenlemektedir. "Şiddete alternatifler" eğitim atölyeleri ve hayat planlama becerileri eğitimi de "PRAWA" tarafından toplumdaki eski mahpuslara ve diğer kişilere sunulmaktadır. Lagos'taki kadın mahpuslar için "PRAWA" tarafından yerel bazlı kıyafet ve sabun yapımı atölyeleri ve Enugu'da da "Kadın Mahpusların Refahı İçin Toplum (SWEWP)" örgütü tarafından eski kadın mahpuslara örgü örme atölyeleri düzenlenmektedir.(a)

(a) İnsan Hakları ve Savunmasız Mahpuslar, PRI Eğitim El Kitabı, No.1, s.76

Afganistan'daki Kadın Mahpuslara STK Desteği

"Afgan Kadınların Eğitim Merkezi (AWEC)", Kabil'deki Pul-e Charki Cezaevi'nde kadın mahpuslara öğrenim ve mesleki eğitim sağlamaktadır. Haftanın beş günü devam eden dersler; temel sağlık eğitimi, okuryazarlık, ilk yardım, el sanatları ve dikiş bilgisi içermektedir. "AWEC" aynı zamanda, örneğin cinsiyet, insan hakları, kadına yönelik şiddet, kadın hakları ve İslam, kadınların sivil hakları, HIV/AIDS önleme yöntemleri gibi çeşitli konularda aylık atölye çalışmaları da düzenlemektedir. Bununla birlikte aile ziyaretleri düzenler ve yetimhanelere yerleştirilen veya akrabalarının yanında kalan mahpus çocuklarının durumlarını takip eder.(b)

(b) UNODC, Afganistan, Kadın mahpuslar ve Topluma Yeniden Entegrasyonları, a.g.y., s.36-38

5.3. Özel Programlar**Birleşmiş Milletler Mahpuslara Muamelede Standart Asgari Kurallar**

58. Bir hapis cezasının veya özgürlükten yoksun bırakan benzer bir tedbirin amacı ve meşruiyeti, toplumu suça karşı korumaktır. Bu amaç ancak, hapislik döneminin mümkün olduğu kadar, suçluya toplum içine geri döndüğü zaman hukuk içinde kalma ve kendi kendini idare edebilme isteğini ve yeteneğini kazandırmak için kullanılmış olması halinde gerçekleştirilebilir.

59. Bu amacı gerçekleştirmek için; kurum uygun ve kullanılabilir olan her türlü sonuç verici, eğitsel, ahlaki, ruhsal ve diğer güçler ile yardım araçlarını kullanır; kurum bütün bunları mahpusların bireysel olarak ıslah edilme ihtiyaçlarına göre uygulamaya çalışır.

Avrupa Cezaevi Kuralları, 2006

25.4 Fiziksel, ruhsal ya da cinsel açıdan kötü muameleyle maruz kalmış mahpusların ihtiyaçlarına özel ilgi gösterilmelidir.

34.2 Kural 25.4'te sözü edilen şekilde ihtiyaçları olan kadın mahpusların özel hizmetlerden yararlanabilmeleri için ayrıca çaba sarf edilmelidir.

Standart Asgari Kurallar'da geçen "mahpusların ihtiyaçlarına göre bireysel tedavi uygulanması" koşulu; kadın mahpusları suç işlemeye iten nedenleri hedef alacak ve cezaevinde kadınlar olarak karşılaştıkları cinsiyetlerine özgü zorluklarla mücadele edecek, özellikle onlar için tasarlanmış programların var olması gerektiğini ima eder. Bu gereklilik 2006'da kabul edilen Avrupa Cezaevi Kuralları'nda da vurgulanmaktadır.

Bu tür programların içinde:

- Uyuşturucu kullanımı, akıl sağlığı sorunları, istismar ve aile içi şiddet geçmişi ile ilgilenecek psiko-sosyal destek, terapi, kendi kendine yetebilme grupları ve danışmanlık hizmeti gibi programlar,
- Çocuk ziyareti ve ebeveyn eğitimi gibi ebeveynlik programları,
- Özgüven ve yaşam becerileri oluşturmak üzere programlar olabilir.

Yapılan bir çalışmada bu tür programların başarısı için gereken içerik şu şekilde ortaya konmuştur:⁶¹

- Personel özellikleri,
- Yaklaşımda anlayış,
- Kadınların kişisel ilgileriyle uygunluk,
- Katılımcıların kadın akranlarıyla destek ağları oluşturabilme şansları,
- Kurbanlaştırılma ve erkeklerle olumsuz ilişkiler gibi kadınların cinsiyetlerine özgü çok boyutlu deneyimlerine cevap verebilecek bireyselleştirilmiş bir yapı,
- Ebeveynlik,
- İstismar kurbanı olan kadınlar için kritik olan güvenli çevrenin oluşturulması.

Mahpuslar tarafından yürütülen kurs ve kendi kendine yetebilme grupları gibi faaliyetler üzerinden akran desteğinin olumlu etkisi, özellikle kadın mahpuslar üzerine yapılan araştırmada ve özellikle aile içi şiddet kurbanlarıyla ilişkili olarak vurgulanmaktadır. Dolayısıyla, kendileri çeşitli programları tamamlayan mahpusların uzman personelle birlikte çalışarak kadınlar için cinsiyete özgü programlar yürütmeleri teşvik edilmelidir. Yine uzman personelin denetiminde kendi kendine yetebilme gruplarını oluşturmaları da cesaretlendirilmelidir. Şiddet ve istismara uğramış kadın mahpusları hedef alan terapi ve eğitim programları, sadece yaşamış oldukları istismarın yıkıcı etkilerinin üstesinden gelmelerine yardım etmez, aynı zamanda diğer mahpuslar ve personelle ilişkilerini de düzenler ve tahliye sonrası hayata başarılı bir şekilde geri dönebilmeleri için şanslarını artırır. Cezaevi yetkilileri, yerel sivil ajanslar ve STK'ların da kadın mahpuslar için etkinlikler düzenlemeleri yönünde her türlü çabayı göstermelidir.

5.4. Fiziksel Eğitim ve Spor

Cezaevlerindeki spor faaliyetlerine kadınların erişimi erkeklere oranla genellikle daha azdır. Fiziksel faaliyetlerde bulunmak ve mümkünse spor eğitimi almak, depresyon gibi psiko-sosyal engellerin gelişimine engel olmak adına basit ve etkili yöntemlerdir, aynı zamanda sağlığı korur ve grup çalışmalarını da teşvik eder. Cezaevi yetkilileri erkekler kadar kadınların da spor faaliyetlerinden yararlanmasını sağlamak için ne gerekirse yapmalıdır.

- Kadınlar erkek cezaevlerine ek binalarda kalıyorlarsa, mümkün olan yerlerde kadın mahpuslar için ayrı bir spor salonu kurulmalıdır.
- Eğer kaynak sınırlamaları bu eylemi engellerse, bir rotasyon sistemi uygulanmalıdır, böylelikle kadın ve erkek mahpusların spor tesislerinden ayrı zamanlarda yararlanmaları mümkün olabilir. Karışık spor aktiviteleri de

⁶¹ Morash ve arkadaşları, a.g.y, s.8-9

mahpuslar buna istekli olduğu ve gerekli güvenlik önlemleri uygun denetimlerle alındığı takdirde düşünülebilir.

- Kaynak kısıtlamaları yüzünden spor tesislerinin olmadığı yerlerde, bahçeler ve avlular mahpusların spor yapabilmeleri için en uygun şekilde kullanılmalıdır.
- Spor kulüpleri ve halk spor servisleri ile işbirliği yapma, idman ve spor ekipmanı bulunmasına yardımcı olabilir. Bu da kaynakla ilgili baskıları azaltmaya ve sivil toplumla mahpuslar arasında yapıcı ilişkiler kurulmasına yardım edebilir.

Yabancı uyruklu mahpuslar, ırksal/etnik azınlıklar ve yerli topluluklara dahil mahpuslar için cezaevi etkinlikleri ve programlarına dair lütfen bölüm 11.2'deki "yabancı uyruklu kadınlar" başlığına ve UNODC Özel İhtiyaç Sahibi Mahpuslar El Kitabı'na da bakınız.

6. Sağlık

6.1. Sağlıklı Cezaevi Ortamı

Mahpusların sağlık hakkı uluslararası sözleşmelerce de tanınmış temel bir insan hakkıdır. Sağlık hakkı; halkla eşit düzeyde uygun sağlık bakımını, aynı zamanda da hastalık ve akıl sağlığı problemleri yaratmayacak sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını içerir.⁶² Tüm durumlarda cezaevi sağlık politikaları, cezaevi koşulları ve servislerinin tüm mahpusların sağlığını koruyacak şekilde düzenlenmiş olduğunu garanti etmelidir. Yeterli alan, beslenme, içilebilir su, kanalizasyon, ısıtma, temiz hava, doğal ve yapay ışıklandırma gibi sağlığın temel koşullarını sağlamanın, tüm mahpusların fiziksel ve ruhsal sağlıklarını korumak için anahtar olduğu kabul edilmelidir. Anlamlı etkinlikler ve zeka uyaranlarının sağlanması, aynı zamanda dış dünyayla iletişimin de sürmesi bu bağlamda hayatidir.

Sağlıklı ve olumlu bir cezaevi ortamı sağlayarak, cezaevi yetkilileri pek çok sağlık probleminin ortaya çıkışını veya kötüleşmesini engeller, böylelikle de tıbbi harcamalardan tasarruf ederler.

⁶² Bakanız Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu (2005), Birleşmiş Milletler Herkesin erişilebilir azami fiziksel ve akıl sağlığına sahip olma hakkı üstüne Özel Raportörü Raporu, Paul Hunt, Birleşmiş Milletler dokümanı E/CN.4/2005/51, para.45, der ki "Sağlık hakkı, sağlık bakımı alma yetkisi ile birlikte sağlığın korunmasının temelinde yatan; uygun kanalizasyon ve çöp toplama servisleri, içilebilir su, yeterli yiyecek ve barınak gibi etkenlere erişimi de içerir."

Birleşmiş Milletler Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslar Arası Sözleşmesi, Madde 12

Bu sözleşmeye taraf devletler, herkesin mümkün olan en yüksek seviyede fiziksel ve ruhsal sağlık standartlarına sahip olma hakkını tanır.

Mahpuslara Karşı Davranışlara Dair Temel Prensipler**Prensip 9**

Mahpuslar, hukuki durumlarına dayanan bir ayrımcılığa maruz kalmaksızın, ülkede sağlanan sağlık hizmetlerine ulaşma hakkına sahiptir.

Prensip 24

Tutulan veya hapsedilen bir kimsenin, tutma yerine veya hapisaneye girişi yapıldıktan sonra mümkün olan en kısa sürede, tam ve doğru şekilde tıbbi muayenesi yapılır; bundan sonra da gerekli olduğu zaman tıbbi bakım ve tedavisi yapılır. Bu bakım ve tedavi ücretsiz verilir.

Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme, Madde 12

1. Taraf Devletler sağlık alanında erkekler ile kadınların eşit şekilde -aile planlaması hizmetleri de dahil- sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını sağlamak üzere, kadınlara karar ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır.

[...]

Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar

24. Sağlık görevlisi, mahpusların özellikle fiziksel ve ruhsal hastalıklarını teşhis etmek ve gerekli bütün önlemleri almak, bulaşıcı hastalık taşıdığından kuşkulandığı mahpusu diğerlerinden ayırmak, rehabilitasyonu önleyebilecek fiziksel ve ruhsal kusurları not etmek ve her birinin fiziksel çalışma kapasitesini tespit etmek amacıyla, her mahpusun kuruma girişinden sonra en kısa sürede ve daha sonra gerektiği her zaman mahpusu görür ve muayene eder.

25. (1) Sağlık görevlisi, mahpusların fiziksel ve ruhsal sağlıklarının bakımını yapar ve bütün hasta mahpusları, hastalıktan şikayet edenleri ve sağlığı bakımından özel olarak dikkat çekenleri her gün görür.

(2) Sağlık görevlisi, bir mahpusun fiziksel veya ruhsal sağlığının bozulmuş olmasını ve mahpusun sağlığının mahpusluğun devamı veya mahpusluk şartlarından biri nedeniyle kötü biçimde etkilenmiş olmasını kurum yöneticisine bildirir.

52. (1) Bir veya daha fazla sağlık görevlisinin tam gün hizmet vermesini gerektirecek kadar büyük olan kurumlarda, sağlık görevlilerinden en az biri kurum binasında veya hemen kurumun yakınında bir yerde kalır.

(2) Diğer kurumlardaki sağlık görevlileri kurumu her gün ziyaret eder ve acil durumlarda hemen müdahale edebilecek kadar yakında otururlar.

6.2. Cezaevine Girişte Sağlık Kontrolü

Tüm mahpusların cezaevine girişte tıbbi bir kontrol ve sağlık taramasından geçirilmeleri hayati önem taşır. Bu kontrolün: (a) herhangi bir sağlık problemi yaşayan mahpusun bir an evvel uygun tedaviye başlatılması; (b) önceki tutukluluk/gözaltı sırasında herhangi bir kötü muamele olup olmadığının kontrolü ve uygun tedbirlerin alınması açısından önemi büyüktür.

Düşük gelir seviyeli ülkelerde yaşayan pek çok kadın için cezaevine girişte geçirildikleri sağlık kontrolü hayatlarında gördükleri ilk sağlık taraması olabilir. Bu durumda, daha hapis hayatlarının başında herhangi bir sağlık probleminin tespiti ve tedavisi, hapis hayatı boyunca durumun kötüleşmesini önlemek adına özellikle gereklidir. Halk için, tutuklu veya hükümlüler için yapılan tüm sağlık taramalarında olduğu gibi, cezaevine girişte yapılan bu sağlık kontrolünün de kişiye özel tutulması çok önemlidir.

Önceki tutukluluk hallerinde cinsel istismara veya diğer şiddet türlerine maruz kalmış kadınların durumları derhal soruşturma için ilgili yasal mercilere bildirilmelidir. Cezaevi yetkilileri bu kadınların hukuki danışmanlık almalarına yardımcı olmalı ve uzmanlaşmış psikolojik destek almalarını sağlamalıdır. Tüm prosedürler dikkatlice açıklanarak yetkililer tarafından atılan tüm adımlar için mağdurun onayı alınmalıdır.

Cezaevine girişte yapılan sağlık kontrollerinin, mahpusun akıl sağlığı için kontrolleri de içermesi gereklidir. Akıl sağlığı problemleri yaşayanlar belirlenmeli, en az kısıtlamalara sahip olacak şekilde yerleştirilmeli ve hapis hayatlarının başlangıcından itibaren uygun tedaviyi görmelidirler (Başlık 6.4, "Akıl sağlığı ve tedavisi" kısmına bakınız.) İntihar ve kendine zarar verme riskleri cezaevine girişleri sırasında yapılan değerlendirmelerin ana unsurlarından biri olmalıdır ve risk altındaki kadınlara uygun destek, danışmanlık ve tedavi hizmetleri sunulmalıdır. (Başlık 6.7, "İntihar ve kendini yaralamaların önüne geçme" kısmına bakınız.)

Yapılan ilk sağlık testleri, bölüm 1 başlık 3'te belirtildiği gibi, kadın mahpuslarda yaygın olan CİYBH'lar için kontrolleri de içermeli ve uygun tedavi uygulanmalıdır. Risk faktörlerine bağlı olarak, mahpuslara HIV için gönüllü olarak test yaptırmaları önerilebilir. Testler öncesi ve gerekirse sonrasında danışmanlık hizmeti sunulabilir. Ancak HIV/AIDS testi veya tıbbi müdahaleler öncesi herhangi bir baskı olmadan mahpusların bilinçli rızalarının sorulması ve alınması elzemdir; bu sürecin, mahpusların test ve tedavileri reddedebilmelerine de fırsat bırakacak şekilde düzenlenmesi gerekir.⁶³

Sağlık taraması; önceki hamilelikler, doğum, kürtaj ve herhangi ilgili üreme sağlığı sorunları gibi mahpusun üreme sağlığı geçmişini de kaydetmeli ve hapislik hayatının başlangıcında uygun tedavi ve bakımı temin etmelidir (Hamile ve bebekli annelerin özel sağlık ihtiyaçları için başlık 10'a bakınız).

Eğer mahpusun yanında çocuğu varsa herhangi bir tedavi ihtiyacı olup olmadığını belirlemek üzere o da, ideal olarak bir çocuk doktoru tarafından, sağlık kontrolünden geçirilmelidir. Uygun sağlık bakımı, genel halk için verilen hizmete eş değer biçimde, cezaevinde de sağlanmalıdır.

⁶³ UNODC, WHO, UNAIDS, Cezaevi Koşullarında HIV/AIDS Önleme, Bakım, Tedavi ve Destek, Etkili Ulusal Tepki için Bir Çerçeve, Lines, R. Ve Stöver, H., 2006, s.19. Ayrıca bakınız: Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararı No. R (93) 6, Cezaevinde AIDS'e Bağlı Sağlık Problemleri Dahil Olmak Üzere Aktarılabılır Hastalıkların Kontrolününün Cezaevi ve Kriminolojik Yönlerine Dair, Kural 3 ve CPT 3.Genel Raporu, CPT/MNF (93) 12, parag.55.

6.3 Cinsiyete Özgü Sağlık Bakımı

Kadın cezaevlerinde sağlık bakımı; üreme ve cinsel sağlık, akıl sağlığı, madde bağımlılığı için tedavi, fiziksel ve cinsel istismar kurbanları için danışmanlık gibi konuları vurgulayan cinsiyete özgü bir çerçeve gerektirir.

Tüm cezaevlerinde sunulan sağlık hizmetlerinin ayrılmaz bir parçası, cezaevi ve sivil sağlık servisleri arasında işbirliğidir.⁶⁴ Temel sağlık bakımı (erkek ya da kadın) tüm mahpuslara ihtiyaçlarına göre sunulmalıdır. Temel sağlık ekipleri kadınların üreme sistemlerindeki düzensizlikler de dahil olmak üzere çok çeşitli kronik durumu tespit ve tedavi edebilmelidirler.⁶⁵ Uzman bakıma ihtiyacı olan mahpuslar uzman sağlık bakımı servislerine sevk edilmeli ve sivil sağlık uzmanlarının cezaevlerine düzenli ziyaretler yapmaları sağlanmalıdır. Kadın sağlığı uzmanları düzenli danışmanlık için mümkün kılınmalı, jinekologlar tarafından düzenli ziyaretler organize edilmelidir.

Mümkün olan yerlerde, kadınlar kadın hemşire ve doktorlar tarafından tedavi edilmelidir. Eğer bir kadın mahpus, kadın bir doktor veya hemşire tarafından tedavi görmek istiyorsa, acil tıbbi müdahale gerektiren durumlar dışında, uygun oldukları ölçüde cezaevine kadın doktor veya hemşire davet edilmelidir. Mahpusun tercihleri gönderildiği sağlık kurumunda da dikkate alınmalıdır. Bunlar mümkün değilse, mahpusun isteği doğrultusunda muayene sırasında bir kadın gözlemci bulunmalıdır. Mahpus tercihlerinin sebebini açıklamak zorunda bırakılmamalıdır.

Tıbbi gizlilik tüm mahpuslar için gereklidir ve muayeneler sırasında da bu kural dikkate alınmalıdır. Olağan dışı durumlar söz konusu değilse ve doktor özellikle personelden birinin katılımını talep etmemişse, muayene esnasında personel orada bulunmamalıdır. Eğer muayeneler esnasında cezaevi personelinin bulunması kesinlikle gerekliyse, kadın mahpuslar asla erkek personel gözetiminde doktor kontrolüne girmek zorunda bırakılmamalıdır.

6.4 Akıl Sağlığı ve Tedavisi

Akıl sağlığı sadece akli engellerin mevcut olmayışı demek değildir, aynı zamanda esenliğin de olumlu bir yansımasıdır. Tüm durumlarda cezaevi akıl sağlığı servisinin vurgusu, mahpuslara akli esenlik sağlamak üzerine olmalıdır. WHO Cezaevlerinde Akıl Sağlığının Desteklenmesi Üstüne Oybirliği Kararı'nın altını çizdiği gibi: "Mahpuslar arasında pozitif akıl sağlığının varlığını düşünmek zor olsa da cezaevleri, mahpusların kendilerine veya başkalarına zarar vermeden kişisel gelişim şansı yakalayabileceklerini anlamalarına olanak sağlamalıdır"⁶⁶ Cezaevlerinde akıl sağlığını desteklemeyi amaçlayan detaylı bir program; eğitime erişim, mesleki eğitim, eğlence, aileyle iletişim, fiziksel egzersiz, sağlıklı beslenme ve sanat

⁶⁴ Bakınız WHO Avrupa, Deklarasyon: Halk Sağlığının bir parçası olarak Cezaevi Sağlığı, Moskova, 24 Ekim 2003, delegeler cezaevi sağlığının herhangi bir ülkedeki halk sağlığı sisteminin tamamlayıcı unsuru olması gerektiğini belirtmiş ve bu ilkedan yola çıkarak cezaevlerindeki sağlık servislerinin geliştirilmesi üstüne tavsiyeler ortaya koymuşlardır.

⁶⁵ Cezaevi Sağlığındaki Temel Unsurlara İlişkin bir WHO Rehberi, 2007, a.g.y.,s.24-27

⁶⁶ WHO Avrupa Bölge Ofisi Cezaevlerinde Sağlık Projesi", Cezaevlerinde Akıl Sağlığı Desteği için Oybirliği Kararı, 1998, parag.3

faaliyetlerine katılım olanaklarını içeren, çeşitli ve dengeli bir cezaevi rejimini de kapsamalıdır.⁶⁷ Danışmanlık ve terapi hizmeti akıl sağlığı problemleri yaşama riski yüksek olanlara vakit geçirmeden sunulmalıdır.

Kadın failler arasında akıl sağlığı ihtiyaçlarının yaygınlığına dayanarak yeterli, cinsiyete duyarlı ve disiplinlerarası akıl sağlığı tedavisinin sunulması, rehabilitasyon programının önemli bir parçası olmalıdır. Kadınların özgün akıl sağlığı ve psikolojik destek ihtiyaçları tanınmalı; her şeyden önce, çocuklarından, aileleri ve topluluklarından ayrı kalma ve izole olmaları yüzünden ciddi sıkıntı ve depresyon belirtileri gösteren kadınların durumu değerlendirilmelidir. Tedavi bireyselleştirilmeli; danışmanlık, psiko-sosyal destek ve eğer gerekirse ilaç desteği gibi yöntemlerin tümünü içeren bir yaklaşımla üzüntü, depresyon veya psikiyatrik sorunları üreten nedenler çözülmeye çalışılmalıdır. İlaç tedavisi ancak kesinlikle gerekli olduğu takdirde kullanılmalı, çoğu cezaevinde olduğu şekilde bir rutine bağlı olarak değil bireysel ihtiyaçlara cevap vermek üzere verilmelidir.

İYİ ÖRNEK

Hindistan, Andhra Pradesh'te Cezaevindeki Kadın ve Çocukların Akıl Sağlığı ve Tedavisi

"Cezai Reform ve Adalet Örgütü (PRAJA)" adlı STK, "Uluslararası Cezai Reform (PRI)" örgütünün desteğiyle, 2000–2001 yılları arasında, Andhra Pradesh'teki iki kadın cezaevinde bir sene süren bir proje uyguladı. Projenin amacı, cezaevlerindeki kadın ve çocuklar hakkında yeterli ve düzenli veri olmayışına dikkat çekmek; özellikle akıl sağlığı ve kişisel gelişim üzerine hapsedilmenin yarattığı etkileri profesyonelce analiz etmek; yapıcı programlar ve daha iyi cezaevi pratikleri önermek ve kadın failler için cezaevine alternatifleri ortaya çıkarmaktır (a). Seçilen sosyal yardım uzmanları (daha sonra danışman oldular) bir yıllık bir süreç boyunca "PRAJA" ve "PRI"nin denetiminde, yukarıda bahsedilen amaçları gerçekleştirmek üzere çalıştılar. Projenin bulgularından biri şöyledir: "Genel olarak kadınların ve özelden cezaevindeki kadınların akıl sağlığı ihtiyaçlarına dair geliştirilmiş fikirler radikal şekilde gözden geçirilmeli ve güncellemeye tabi tutulmalıdır. Uzman olarak kabul edilenlerin alanda ürettikleri entelektüel birikim yeniden düzenlenmeli; uzmanlar tarafından kurgulanan klinik (tıbbi) neden-sonuç ilişkileri üzerinden değil, kadınların yaşamlarını çevreleyen durumlara ve gerçekliğe dayanarak oluşturulmalıdır." (b)

Projeye göre kadınların akıl sağlığı için yapılan herhangi bir planlama (özellikle Hindistan'da) klinik, tıbbi "hastalık alanları" modelinden, kadınların gündelik sosyal deneyimlerini de kapsayabilecek "üzüntü alanları" modeline geçmelidir (c).

(a) Shankardass, R.D., "Akıl Korkusuz ve Başın Dik Olduğu Yer", "Andhra Pradesh'te Cezaevindeki Kadın ve Çocukların Akıl Sağlığı ve Bakımı", PRAJA, PRI, 2001, sf.16.

(b) a.y., s.21

(c) a.y., s.11

Suçları akıl sağlığı probleminden kaynaklandığı belirlenmiş olan faillerin ihtiyaçları -örneğin doğum sonrası depresyonu yüzünden yeni doğmuş bebeklerini öldüren kadınlar gibi- tedaviye dahil edilmelidir.

Mahpuslar tedavi çeşitleri, riskler ve umulan sonuçlar konusunda detaylı olarak bilgilendirilmeli ve tedavi planlama, karar alma süreçlerine dahil edilmelidir.

⁶⁷ Mahpusların akıl sağlıklarını destekleyecek etkinlik ve hizmetler listesi için, bakınız WHO Avrupa Bölge Ofisi Cezaevlerinde Sağlık Projesi, Akıl Sağlığı Desteği için Oybirliği Kararı, 1998, parag.18

Akıl sağlığı problemi olan kadınların gözaltı sırasında tacize uğrama riskleri yüksektir. Yeterli sayıda güvenlik görevlisi ve gözlemciler tarafından korunmalıdırlar.

Akıl sağlığını koruyan ve zarar veren faktörler hakkında personel bilincinin arttırılması ve kadınların akıl sağlığı ihtiyaçlarına cinsiyete duyarlı yaklaşım, kadın cezaevlerinde pozitif akıl sağlığı bakımının ayrılmaz parçalarıdır. Personel, kadınların özel olarak sıkıntı duydukları zamanların bilincinde olmalı, örneğin cezaevindeki kadınlarda menopozun yaratabileceği akut psikolojik ve fiziksel zorluklar gibi durumlarına gerekli hassasiyeti göstererek destek olmalıdır.

Erkek veya kadın akıl sağlığı problemi olan tüm mahpuslarla ilgili daha ayrıntılı bir tartışma ve rehberlik için, lütfen UNODC Özel İhtiyaç Sahibi Mahpuslar El Kitabı'nın "Akıl sağlığı ihtiyaçları olan mahpuslar" bölümüne bakınız.

6.5 HIV'i Önleme, Tedavi, Bakım ve Destek

Bölüm 1, başlık 3.1'de de belirtildiği gibi kadın mahpuslar HIV'i de içeren cinsel yolla bulaşan hastalıklara yakalanmak konusunda yüksek risk grubundadırlar. HIV/AIDS'e ceza infaz kurumlarında yaklaşım geliştirilirken program ve servislerin kadınların özgün ihtiyaçlarına -örneğin anneden çocuğa geçişin engellenmesi gibi- cevap verecek şekilde olması zorunludur. Cinsiyete özgü durumlara müdahale için hazırlanan programlar -özellikle HIV taşıyan ve birden çok kırılabilirliği olan kadınları hedef alanlar- kadınların cezaevlerinde karşılaştıkları zorluklara yanıt verecek şekilde düzenlenmelidir.⁶⁸

Cezaevindeki Kadınlar İçin Kapsamlı HIV Önleme, Tedavi, Bakım ve Destek Olanaklarının Sunulması

Cezaevi sistemlerinin kapsamlı sağlık müdahale paketlerine erişimi sağlaması kritiktir:

- HIV'nin bulaşma yolları ve bu riskleri azaltma yöntemleri, test yaptırma ve tedavi görme ile ilgili bilgi sağlanması;
- Kadın ve erkek prezervatifleri, steril şırınga ve güvenli dövme malzemeleri gibi hastalığın bulaşmasını engelleme ile ilgili araçların sağlanması;
- Gizli, gönüllü HIV testi ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanması;
- Cinsel yolla bulaşan hastalıkların tespit ve tedavisi;
- Ağrı Kesici (opioid) bağımlılığının terapiyle tedavisini de içeren uyuşturucu bağımlılığı tedavisi;
- Uygun diyet ve beslenme desteklerinin sağlanması;
- Anti-retroviral tedavilerin sağlanması; tüberküloz ve diğer bağlantılı hastalıklar ve hepatit B ve C gibi diğer kan transferi kaynaklı hastalıkların önlenmesi ve tedavisinin yapılması;
- Üreme sağlığı ve aile planlama hizmetlerine erişim sağlanması;
- Uygun ortamlarda hamilelik ve doğum bakımı sağlanması ve HIV pozitif hamile kadınlarda hastalığın anneden çocuğa geçmesinin engellenmesi için anti-retroviral terapilerin sunulması;
- Riske maruz kalmış kadınlara önleyici terapi (PEP: post-exposure profilaksi) imkanı tanınması;
- HIV taşıyan annelerin çocukları dahil çocuklara bakım sağlanması;
- AIDS hastaları için palyatif (teskin edici) bakım ve merhamet affi.

Kaynak: Cezaevi Ortamında Kadınlar ve HIV, HIV/AIDS Birimi, UNODC

⁶⁸ Cezaevi Koşullarında Kadınlar ve HIV, HIV/AIDS Birimi, UNODC, s.6

Sağlık programları ve servislerinin geliştirilmesi ve etkinleştirilmesine kadın mahpusların da katılımı, cezaevinin HIV/AIDS ile mücadele kapasitesini arttırır. Örneğin, cezaevindeki sağlık yetkilileri akran eğitim girişimlerini cesaretlendirmeli ve desteklemelidir; eğitim materyalleri de mahpuslar tarafından tasarlanmalı ve oluşturulmalıdır. Cezaevi yetkilileri ayrıca, cezaevindeki kadınların perspektifinden HIV/AIDS meselesini gündeme getirecek, kendi kendine yetme ve akran destek gruplarının oluşmasını desteklemelidir.⁶⁹ Cezaevinde HIV'in engellenmesi, tedavisi, bakım ve destek programlarının geliştirilmesi sürecine STK'ların da dahil edilmesi için her türlü çaba gösterilmelidir. Aynı zamanda cezaevi programları ve HIV'in önlenmesi ve tedavisi için halk servisleri arasında bağlantılar kurulmalıdır.⁷⁰

HIV üzerine kapasite geliştirme programları personelin genel eğitim müfredatının bir parçası haline getirilmelidir. HIV'in önlenmesi, tedavisi, bakım ve destek programları gibi konuların yanında, özellikle HIV ile ilişkileri üzerinden cinsiyet ve insan hakları, aşağılama ve ayrımcılık gibi konular da müfredatın birer parçası olmalıdır.⁷¹

6.6 Madde Bağımlılığı Tedavisi

Daha evvel belirtildiği gibi kadın mahpusların çoğu uyuşturucu veya alkol bağımlısıdır ve tedaviye ihtiyaç duyarlar. Pek çok ülkede kadınlar toplum içinde sosyal, kültürel ve kişisel engellerden dolayı tedaviye başlayamazlar. Bu engeller, madde kullanımıyla bağlantılı belirgin toplumsal aşağılama ve utanç ve çocuklarının velayetini kaybetme korkusu, tedavi sırasında eş veya aile desteğinden mahrum olma ve tedaviyle ilgili özgüven eksikliği gibi problemlerdir. Bu koşullar altında cezaevleri, kadınların güvenli bir çevrede, toplumsal aşağılamalardan uzak, madde bağımlılığı tedavisi görebilmeleri adına bir olanak sağlayabilir. Böyle bir program cezaevlerinde ilaç tedavisi, danışmanlık ve tahliye sonrası devam eden bakımı da içeren ayrıntılı bir tedavi paketiyle beraber terapi toplulukları oluşturulmasını da içerebilir. Özellikle, kısa süreler için cezaevine giren kadınlar sunulan programları tamamlayamayabilir. Bu durum tahliye sonrası devam edecek bakım ve destek ihtiyacını artırmaktadır.

Buna ek olarak, günümüzde madde bağımlılığı konusunda cinsiyetin yarattığı farklılıklar üzerine ve farklı problemlerin farklı tedavi yaklaşımları gerektirmesi üzerine bilgi ve bilinç artışı yaşanmaktadır.⁷² Birleşmiş Milletler üye ülkeleri özellikle cinsiyete gönderme yapan tedavi stratejileri geliştirilmesi yönünde fikir birliğine varmışlardır.⁷³ Dolayısıyla, kadın sağlığına dair cinsiyete duyarlı bir

⁶⁹ Cezaevi Koşullarında Kadınlar ve HIV, a.g.y, s.5

⁷⁰ a.y., s.6

⁷¹ a.y., s.6

⁷² UNODC Uyuşturucu Bağımlılığı Tedavisi Araç Kiti, Kadınlar için Madde Bağımlılığı Tedavisi ve Bakımı: Vaka Analizleri ve Çıkarılan Dersler, Birleşmiş Milletler, New York, 2004, s.23

⁷³ a.y., Genel Kurul'un 20. Özel Oturumu'na gönderme yapmaktadır, Dünya Uyuşturucu Problemine Hep Birlikte Karşı Çıkılmaya Adanmış, 8-10 Haziran 1998, Uyuşturucu Talebini Azaltmak için Rehber İlkeler Deklarasyonu parag. 8

yaklaşım, kadın madde bağımlılarına özel tedavi programları sağlanmasını dikkate almalıdır.

UNODC tarafından yapılan bir araştırma, sadece kadınlara özel servisler sunan ve doğum öncesi bakım ve çocuk bakımı, ebeveynlik becerileri, ilişkiler, akıl sağlığı problemleri ve pratik ihtiyaçlar gibi konulara da eğilerek cinsiyet farklılıklarını ortaya koyan detaylı bir programcılığın, tedavi sonuçlarını olumlu etkileyebileceğini ortaya koymuştur. Programlar ayrıca, kadınlarda yüksek oranda görülen travma ve tekrar eden akıl sağlığı problemlerine dayanarak, travma ve tekrarlanan dengesizlik gibi konulara yanıt aramalıdır.⁷⁴ Bununla birlikte araştırma, hamile ve çocuklu kadınların önyargısız, kapsamlı ve eşgüdümlü yaklaşımlar gerektiren özel ihtiyaçları olduğunu belirtmektedir.⁷⁵

Daha fazla bilgi için okuyucular; UNODC'in Uyuşturucu Bağımlılığı Tedavisi El Kitabı, Kadınlar İçin Madde Bağımlılığı Tedavisi ve Bakımı: Vaka Analizleri ve Öğrenilen Dersler, Birleşmiş Milletler, 2004 kitabından faydalanabilirler.

6.7 İntihar ve Kendini Yaralamaların Önüne Geçme

Risk taşıyan kişilerde intihar ve kendini yaralamaların engellenebilmesi için stratejiler oluşturabilmek ve uygun, cinsiyete özgü, kişiselleştirilmiş psiko-sosyal ve psikiyatrik destek görmelerini sağlayabilmek, cezaevlerinde ayrıntılı akıl sağlığı üniteleri kurulmasını gerektirir. Personel, kendini yaralama ve intihar risklerini ayırt edebilecek şekilde eğitilmeli ve bu tür vakaları uzmanlara sevk ederek veya destek sağlayarak yardım edebilmelidir.

Cezaevine girişte yapılan sağlık taramaları ve düzenli denetimler, kendini yaralama ve intiharı engelleme yolunda temel stratejiyi oluşturur. Bu tür eylemlerin engellenmesi öte yandan, dikkatli gözlemlerle cezaevi personelinin risk altındaki mahpusları ayırt etmesi ve vakit geçirmeden akıl sağlığı uzmanlarına havale etmesi ile mümkün olur.

Personel, mahpusların intihar ve kendini yaralamalarıyla sonuçlanabilecek aşırı stres, gerilim ve depresyon hislerine kapılabildikleri zamanların özellikle farkında olmalıdır. Örneğin; Cezai Reform için Howard İttifakı adındaki Birleşik Krallık STK'sına göre, Birleşik Krallık'da cezaevinde kendi canlarını alan kişilerin yüzde 50'si bunu ilk ay içerisinde yapmaktadır. Ayrıca, Birleşik Krallık'da sayılı cezaevinde yürürlüğe giren "ilk gece merkezleri" uygulamasıyla dış dünyadan cezaevi yaşamına geçişin kolaylaşabildiğine dikkat çekmişlerdir. Cezai Reform için Howard İttifakı'nın yaptığı araştırma göstermektedir ki tüm mahpusların ilk 48 saatlerini geçirebilecekleri, buna ayrılmış bir ünite veya bir bölüm intiharları önleyebilmektedir. Kuruluş, özellikle hapsedilmelerinin ilk günlerinde ruhsal sıkıntılara karşı savunmasız olan kadın mahpuslar için böyle olanakların sağlanmasının önemine dikkat çekmektedir.⁷⁶ Cezaevine yeni gelen mahpuslar için aileleriyle bağlantı ku-

⁷⁴ a.y., sf.90

⁷⁵ a.y., sf.92

⁷⁶ Cezai Reform için Howard İttifakı, "İlgi, Umursama ve Hahılar": Kadın cezaevleri endişeleri azaltmak için gözaltı merkezlerindeki ilk geceyi nasıl kullanabilir, 2006

rabilecekleri ya da cezaevi rejimi hakkında ve yardım için nereye başvurabilecekleri konusunda ayrıntılı bilgi alabilecekleri özel bir kabul salonu ve prosedürlerin gerekliliği, özellikle WHO yayınları olmak üzere diğer literatürde de vurgulanmaktadır.⁷⁷ Mahpuslar için var olan diğer destek araçları kritik zamanlarda, örneğin cezaevine ilk girişte olduğu gibi, yaşanan sıkıntıları gözlemleyebilecek şekilde akran desteği becerileriyle donatılmış mahpusların görevlendirildiği akran destek programlarını içermektedir.⁷⁸

İYİ ÖRNEK

Avustralya: İntihar ve Kendini Yaralamayı Önlemek İçin Akran Desteği (a)

Güney Avustralya'nın Mount Gambier cezaevinde özel eğitilmiş ve uzman desteği almış bir grup mahpus, günde 24 saat diğer cezaevi sakinlerini dinlemek ve destek olmak üzere görev yapıyorlar. Batı Avustralya'da cezaevi yöneticileri ve akran desteği grubundaki mahpuslar arasında düzenli toplantılar yapılıyor.

(a) Mc Arthur, M., Camilleri, P. ve Webb, H., "Cezaevlerinde İntihar ve Kendini Yaralamalarla Baş Etme Stratejileri", Avustralya Kriminoloji Enstitüsü, Ağustos 1999, (www.aic.gov.au),s.4.

Bazı sistemlerde kendini yaralama ve intihar girişimleri cezalandırılmaktadır. Bu durum kabul edilmez ve ruhsal gerginliği daha da artırmaktadır.

Kendini yaralama ve intihar vakalarının azaltılmasında uygulanacak stratejilerin vazgeçilmez bir parçası da mahpusların akıl sağlığına zarar vermeyecek cezaevi ortamının yaratılmasıdır. "Risk taşıyan" mahpusların belirlenmesi, denetlenmeleri ve onlara sunulan kişisel tedavilere paralel olarak, intihar ve kendini yaralama vakalarının azaltılması için mahpusun moralini artırmak üzere cezaevi müdür ve personelinin eyleme dönük ve pozitif yaklaşım içinde olmaları gerekir.

Daha fazla rehberlik için lütfen ek olarak UNODC Özel İhtiyaç Sahibi Mahpuslar El Kitabı'nın "akıl sağlığı ihtiyaçları olan mahpuslar" başlığına bakınız.

6.8 Önleyici Sağlık Bakımı Servisleri

Hapislik durumu, kadınların önleyici sağlık bakımı konusunda -cinsel yolla bulaşan hastalıklar da dahil- eğitilmeleri için iyi bir olanak yaratır. Kadın mahpuslara önleyici sağlık bakımı konusunda HIV ve diğer CİYBH'ye karşı alınacak önlemler ve de sadece kadınlara ilişkin sağlık durumları üstüne eğitim ve kaynak kitapçıklar verilmelidir. Önleyici sağlık ve üreme sağlığı üzerine özel kurslar, kadın cezaevlerinde sunulan rehabilitasyon programlarının bir parçası olmalıdır.

Önleyici sağlık bakımı tedbirleri kadınlar için özellikle önemlidir; dışarıdaki toplum için geçerli olan smir (pap smear) testleri, göğüs ya da rahim kanseri tetkikleri,

⁷⁷ Moller, L., Stöver, H., Jürgens, R., Gatherer, A. ve Nikogosian, H. (ed.), Cezaevlerinde Sağlık, Cezaevi Sağlığının Temel Unsurları Üstüne WHO Rehberi, Dünya Sağlık Örgütü Avrupa, 2007, s.142

⁷⁸ Mc Arthur, M., Camilleri, P. ve Webb, H., "Cezaevlerinde İntihar ve Kendini Yaralamalarla Baş Etme Stratejileri", Avustralya Kriminoloji Enstitüsü, Ağustos 1999, (www.aic.gov.au),s.4.

özgürlükleri kısıtlanmış bu kadınlara da sunulmalıdır. Doğum kontrol yöntemlerinden toplum içinde olduğu kadar yararlanabilmelidirler. Doğum kontrol haplarının yalnız hamilelik önleme amaçlı kullanılmadığı aynı zamanda ağırlı regl dönemi gibi cinsiyete özgü başka durumların tedavisinde de kullanıldığı unutulmamalıdır. İşkence ve İnsanlık Dışı veya Küçük Düşürücü Cezaların Önlenmesi İçin Avrupa Komitesi'nin belirttiği gibi: "Kadınların parmaklıklar arkasında oldukları gerçeğinin –tanımı gereği- tutukluyken hamilelik ihtimalini ortadan kaldırması, bu konudaki tıbbi desteğin tamamen kesilmesi için yeterli bir mazeret değildir."⁷⁹

6.9 Hijyen

Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahında Asgari Standart Kurallar

15. Mahpusların kendilerini temiz tutmaları istenir ve bu amaçla kendilerine sağlıkları ve temizlikleri için gerekli su ve tuvalet malzemesi sağlanır.

Avrupa Cezaevi Kuralları, 2006

19.7 Kadınların sıhhi ihtiyaçları için özel düzenlemeler yapılmalıdır.

Cezaevlerinde hijyen koşullarının sağlanması, insan onuru korunurken hastalıkları engellemek adına önemlidir. Bu bağlamda, kadın mahpusların cezaevi yetkililerince sağlanması gereken özel hijyen ihtiyaçları vardır.

Kadın mahpusların kalması için kullanılan koğuş ve odalar, kadınların özel hijyen ihtiyaçlarını karşılayabilecek donanıma ve malzemelere sahip olmalıdır. Çocukların ve kadınların kişisel bakımları için sıcak su kullanılabilir olmalıdır; özellikle yemek pişirmekle görevli kadınlar, hamile olanlar, emzirenler, adet dönemindekiler ve mümkünse menopoza girmiş olanlar için sıcak su erişilebilir olmalıdır. Düşük gelir grubu ülkelerinde kaynak yetersizlikleri nedeniyle düzenli sıcak su hizmeti sunulmasa bile hijyen ihtiyaçlarına yanıt verebilmek için en azından suya erişim artırılmalıdır.

Tuvalet ve banyo tesislerine her daim erişim, kan lekeli malzemeler için güvenli atık düzenlemeleri, aynı zamanda da hijyen malzemelerinin sağlanması özellikle önemlidir. Bu malzemeler kadınlar için, sorarak utanmalarına gerek kalmayacak şekilde hazır edilmelidir (Örneğin, diğer kadınlar tarafından dağıtılmalı ya da en uygunu, ihtiyaç duyulduğu her an erişilebilir durumda olmalıdır). İşkence ve İnsanlık Dışı veya Küçük Düşürücü Cezaların Önlenmesi İçin Avrupa Komitesi (CPT) bu temel ihtiyaçların sağlanmaması durumunun küçük düşürücü muamele olarak kabul edilebileceğini belirtmektedir.⁸⁰

⁷⁹ CPT Standartları, 2006 Baskısı, 10. Genel Rapor'dan Özet, CPT/Inf(2000) 13, parag.33.
⁸⁰ a.y., para.31

6.10 Sağlık ve Personel Eğitimi

Cezaevi personeli, sağlık problemleriyle ilgili belirtileri tanımak, mahpusları uzmanlara sevk etmek ve gerekirse ilk yardım uygulamak üzere temel tıp ve ilk yardım bilgisi almak yanında, kadın sağlığıyla ilgili temel meseleler üzerine de eğitilmelidir. Ayrıca, anneleriyle yaşayan çocuklara acil durumlarda ilk yardım uygulayabilmek üzere temel çocuk bakımıyla ilgili bir eğitim de almalıdırlar.

Cezaevlerinde, kadın mahpusların akıl sağlıkları üzerinde hapsedilmenin yaratacağı zararlı etkileri en aza indirecek, destekleyici ve sağlıklı bir ortamın oluşturulmasında personele önemli roller düşmektedir. Böyle bir ortam, mahpuslar ve personel arasında kurulacak pozitif iletişime dayanmaktadır. Personel, mahpus sorunları ve şikayetlerini dinlemeye açık olmalı ve sağlık bakımı da dahil cezaevi hayatının her yönüne ilişkin mahpuslardan gelebilecek soruları mümkün olduğunca net ve tam olarak cevaplandırmalıdır.

Hamile ve emziren annelerin özel sağlık ihtiyaçları için başlık 10'a bakınız.

7. Hukuki Desteğe Erişim

Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için Prensipler Bütünü

17. Madde

1. Tutulan bir kimse bir avukatın hukuki yardımından yararlanma hakkına sahiptir. Yetkili makam tutulan kimseyi bu hakka sahip olduğu konusunda bilgilendirir ve bu hakkı kullanabilmesi için kendisine makul kolaylıklar sağlar.
2. Tutulan bir kimsenin kendi seçtiği bir avukatı bulunmuyorsa, adaletin yararının gerektirdiği bütün durumlarda ve kendisinin ödeme yapabilecek gücü olmadığı takdirde ücretsiz olarak, yargısal veya başka bir makam tarafından atanmış bir avukatın yardımından yararlanma hakkına sahiptir.

18. Madde

1. Tutulan veya hapsedilen bir kimse avukatı ile iletişim kurma ve avukatına danışma hakkına sahiptir.
2. Tutulan veya hapsedilen bir kimseye avukatıyla görüşebilmesi için yeterli zaman ve kolaylıklar sağlanır.
3. Kanunda veya kanuna dayanan bir düzenlemede belirtilen istisnai hallerde, güvenliği ve düzeni korumak için yargısal veya başka bir makam tarafından kısıtlamanın zorunlu olduğuna karar verilmedikçe, tutulan veya hapsedilen bir kimsenin hemen avukatı tarafından ziyaret edilebilme, hiçbir sansüre tabi olmaksızın tam bir gizlilik içinde görüşebilme ve iletişim kurabilme hakkını kullanması geciktirilemez veya kısıtlanamaz.
4. Tutulan veya hapsedilen bir kimsenin avukatıyla yaptığı görüşmeler bir kanun adamı tarafından gözle izlenebilir, ancak dinlenemez.
5. İşlenmekte olan veya işlenmeye teşebbüs edilen bir suç ile bağlantılı olarak tutulan veya hapsedilen kimse aleyhinde deliller bulunması halinde, tutulan veya hapsedilen kimsenin bu prensibe göre avukatıyla kurması mümkün olan iletişimlere izin verilmez.

Birçok kadının ceza adaleti sisteminde karşılaştıkları sorun ve dezavantajlar bölüm 1, başlık 1’de anlatılmıştı. Cezaevi yetkilileri kadın mahpusların bu kırılganlıklarını aşmalarında temel rol oynayabilir; onları yasal hakları konusunda bilgilendirerek, avukatları veya hukuk danışma bürolarıyla bağlantı kurmalarına yardım ederek, avukatlarla toplantılar ayarlayarak ve talep gelirse tercüme servisi sunarak destek sağlayabilir. STK’lar ve hukuk danışma bürolarının da özellikle yasal yardımın sınırlı veya mevcut olmadığı yerlerde ve toplumlarda, ceza adaleti sistemindeki yoksul kadınlara destek olarak üstlenebilecekleri önemli bir rol vardır.

Bu ihtiyaçlar mahkeme öncesi tutukluluk halinde daha çok ortaya çıksa da hali-hazırda hüküm giymiş kadınlara da uygulanabilir. Söz konusu durumlara göre hükümleri ve/veya cezalarına itiraz ederek temyize gitme, ölüm cezası almışlarsa cezanın hafifletilmesi veya affedilmesi için başvurma, veya erken şartlı tahliye almak üzere başvurmalarına destek olunabilir.

İYİ ÖRNEK

Malawi’de Yasal Güvenceleri Artırmak Üzere STK’larla Çalışmak (a)

“Hukuki Danışmanlık Servisi (PAS)”, Malawi’de 2000 yılında, “Uluslararası Cezai Reform Örgütü”nün desteği ve yardımı ile dört STK tarafından kuruldu. “PAS” cezaevi servisi ve STK’lar arasında benzersiz bir ortaklığı temsil etmektedir. Cezaevi yönetimleriyle yakın çalışarak “PAS” üç amaca hizmet eder:

1. Cezaevleri, mahkemeler ve polis arasında iletişim, işbirliği ve koordinasyonu artırarak ceza adalet sistemini birbirine bağlar.
2. Yasal okuryazarlığı artırır; mahpusların yasaları ve bu yasaların kendilerine nasıl etki ettiğini anlamalarına yardımcı olur.
3. Hukuki tavsiye ve destek sunar; mahpusların hukuka başvurmalarına ve kendi kendilerine yardımcı olmalarına olanak tanır.

2000 yılında başlayan çalışmalardan bu yana, “PAS” özellikle cezaevlerindeki hassas gruplara ait vakaları hedef aldı. Bunlar içinde genç failler, kadınlar, akıl sağlığı yerinde olmayan mahpuslar ve ölümcül hastalığı bulunan mahpusların afa serbest bırakılmalarına yardımcı oldu. Tahminlere göre 1996–1999 yılları arasında ve 2004 yılında yargılama öncesi tutuklu bulunanların sayısı %25 oranında azalmıştır. Ceza adaleti sisteminin birçok paydaşı, cezaevine geri gönderilen kişi sayısındaki bu azalmanın “PAS” etkisiyle olduğuna inanmaktadır.

(a) Daha fazla bilgi için bakınız: Msiska, Clifford W., Ulusal Koordinatör, Hukuki Danışmanlık Servisi, Mahkeme Öncesi Tutukluluğa Dair Düzenlemelerde Hukuki Danışmanlığın Oynadığı Rol: Malawi’den İzlenimler (Bağlantı kurmak için: cmsiska@penalreform.org veya pas-msiska@sdp.org.mw)

8. Dış Dünyayla İletişim

Birleşmiş Milletler Mahpusların İslahında Asgari Standart Kurallar

37. Gerekli gözetim altında mahpusların düzenli aralıklarla aileleri ve yakın arkadaşları ile haberleşmelerine ve ziyaret edilmelerine imkan verilerek onlarla iletişim kurmalarına izin verilir.

61. Mahpusların uygulanan ıslah rejimi, kendilerini toplumdan dışlamaya değil fakat toplumun bir parçası olmaya devam etmelerini sağlamaya çalışır. Bu nedenle, mahpusların topluma kazandırılma amacıyla kurum görevlilerine yardım etmeleri mümkün olduğu takdirde, toplumsal kuruluşlar da göreve çağrılır. Mahpusun ailesiyle mümkün olan her türlü ilişkisini sağlamak ve geliştirmekle yükümlü olan kurumun sosyal hizmet uzmanları ile ciddi toplumsal kuruluşlar arasında ilişkiler kurulur. Yasaya ve hapis cezasına uygun düştüğü ölçüde, mahpusların kişisel menfaatleri, sosyal güvenlik hakları ve diğer toplumsal menfaatleriyle ilgili haklarını korumak için tedbirler alınır.

79. Mahpusun ve ailesinin yararına olduğu ölçüde, mahpus ile ailesi arasındaki ilişkinin sürdürülmesine ve geliştirilmesine özel bir önem verilir.

Avrupa Cezaevi Kuralları, 2006

60.4 Ceza, aileyle ilişkinin tamamen kesilmesini içermemelidir.

Hapsedilmenin olumsuz etkilerini azaltma ve tüm failerin toplumla yeniden bütünleşme sürecine destek olma stratejilerinin önemli bir parçası, dış dünyayla yeterli iletişim kurmalarını sağlamaktır. Başarılı bir topluma yeniden entegrasyon sürecinin ana unsurlarından birinin güçlü aile bağları ve eşlerin desteği olduğu belirlenmiştir. Düşük gelir düzeyine sahip ülkelerde ve cezaevlerinde sunulan etkinlik ve programların yetersiz olduğu, katı veya sınırlayıcı cezaevi koşullarında yaşayan mahpuslar için aile, arkadaşlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla iletişim kurmak, yabancılaşma ve hapsedilmenin diğer benzer sosyal yaşamdan soyutlayıcı etkilerinin ve akıl sağlığı problemlerinin ortaya çıkmasını engelleyebilir.

8.1 Aile Bağlarını Korumak

Ailelerinden ve çocuklarından ayrılmanın özellikle kadınlar üzerinde yıkıcı etkileri vardır. Bölüm 1, başlık 6.1'de de verildiği üzere, dünya üzerindeki kadın mahpusların büyük çoğunluğu annedir. Pek çok ülkede kadınlar ailelerinin tek bakıcısıdır veya yalnız annelerdir. Ayrılıktan özellikle etkilenme ve aile bireyleriyle çocuklarının durumu konusunda endişelenme ihtimalleri yüksektir.

Ne yazık ki, kadın cezaevleri sayısının azlığı dolayısıyla kadın mahpuslar genellikle evlerinden uzak yerlerde tutulmaktadırlar. Bu nedenle aileleri tarafından, erkek örneklerine kıyasla daha az ziyaret edilirler. Ancak, cezaevi ziyaretleriyle ilgili düzenlemeler yapılırken kadınların aileleri ve çocuklarına erişimleri konusunda özel ihtiyaçları nadiren göz önünde bulundurulur. Aslında bazı ülkelerde, örneğin özel eş ziyaretinin mümkün olduğu yerlerde, kadınlar bundan daha dezavantajlı bir konuma da sokulabilir. Bu ülkelerin bazılarında, mahpus kadınlar erkeklerle eşit ölçüde eş ziyareti almalarına izin verilmeyerek ayrımcılığa uğratılmaktadır. Cinsiyete duyarlı bir yönetim yaklaşımı ve bu temelde politikalar geliştirilmesi 1. bölümde de önerilmişti. Böyle bir bağlamda alınacak önlemler; kadın mahpusların,

özellikle anne olanların ihtiyaçlarına uyan ziyaret kurallarını yürürlüğe sokmayı, ayrıca erkek ve kadınların aralarında ziyaret hakları konusunda otaya çıkabilecek herhangi bir ayrımcılığı engellemeyi de içerir.

Aile Bağlarını Korumak İçin Ne Yapılabilir?

- Ailelerin kadın cezaevlerine ziyaretleri cesaretlendirmeli ve annelere yapılacak ziyaret söz konusu olduğunda ulaşım ile ilgili destek sağlanmalı. Cezaevi ziyaretleri için hiçbir zaman ücret alınmamalı;
- Uzun yol, kaynak yetersizliği ve ulaşım araçlarının azlığı gibi zorluklar nedeniyle ziyarete gelemeyen aileler için, ziyaret süresi uzatılmalı;
- Uzun yoldan gelen aileler için ücretsiz geceyi geçirebilecekleri yerleşim sağlanmalı.

İYİ ÖRNEK

Ziyaretçilerin uzun yoldan gelmeleri durumunda ziyaret saatlerinin uzatılması iyi bir uygulamadır. Bazı cezaevi sistemlerinde, mahpusların uzun zamanlı ziyaretçileriyle kişisel olarak ve mahremiyetlerini koruyarak buluşabilecekleri özel odalar ve evler mevcuttur. Tüm aileyle görüşme yaparken, özellikle de çocukların ziyaretleri esnasında bu çok önemlidir. Ailelerin özel güvenlik önlemlerinin olmadığı normal şartlarda, personelin görüş açısı içerisinde ancak onlar tarafından duyulmayacak şekilde birlikte oturmaya ihtiyaçları vardır.

- Çocuklarla görüşmelerin açık (dokunmayı mümkün kılacak) şekilde olması sağlanmalı ve görüşmenin hoş, rahat bir ortamda gayriresmi iletişime fırsat tanıyacak şekilde geçebilmesini sağlayacak özel odalar tahsis edilmeli;
- Mahpusların telefonlara erişimlerinin olduğu yerlerde, eğer aile ziyaretleri uzaklık nedeniyle mümkün olmuyorsa, aileleriyle daha fazla telefon görüşmesi yapmalarına izin verilmeli;
- Kadın mahpusların kural dışı davranışlarının cezalandırılması için aile ziyaretlerine izin verilmemesi, bir disiplin yöntemi olarak asla kullanılmamalı;
- Özel eş ziyaretine izin verilen yerlerde, bu hakkın uygulanmasında kadınların ayrımcılığa uğratılmaması sağlanmalı;
- Sağlık, eğitim, mesleki konular ve aile temelinde mümkün olduğunca cezaevinden izinli olarak ayrılma olanak verilmeli; ilgili mahpusun risk faktörleri ve aile durumları göz önünde bulundurularak bunu mümkün olduğunca erken ve sık yapmalı;⁸¹
- Kadın mahpuslar ve aileleri arasında bağlantı kurulmasına yardım etmek üzere sosyal servisler ve STK'larla işbirliği yapılmalı.

Ailelerle bağları korumak adına gösterilen çabalara paralel olarak, onları kimlerin ziyaret edebileceğine karar verirken cezaevi yetkilileri mahpuslara ve özellikle de aile içi şiddet veya başka türlü istismar yaşamış olanlara danışmalıdır. İlgili mahpusa danışılmadan aile bireylerinin ziyaretine otomatik olarak izin verilmemelidir.

⁸¹ Avrupa Konseyi, Bakanlar Kurulu, Cezaevi İzni Üstüne Tavsiye Kararı, No. R(82) 16, 1 ve 2.;

İYİ ÖRNEK**Kenya: Uzak Ebeveynlik Günleri**

Kenya'daki "Thika Kadın Cezaevi" 2007'de "Uzak Ebeveynlik Günleri" uygulamasını başlattı. Cezaevi idaresinden sorumlu yetkilinin söylediği kadarıyla "Uzak Ebeveynlik Günleri", aileleriyle bağlantı kuramadıklarında sarsılan mahpusların rehabilitasyon süreçlerini hızlandırmak amacını taşımaktadır. Etkinliği aylık periyotlarda uygulamayı planlıyorlardı. Kenya cezaevi idaresinden yetkililer, uygulamayı etkileyen fikrin ilhamını Çin'e yaptıkları bir çalışma gezisinden aldılar. (a)

İtalya: Cezaevindeki Çocuklar ve Ebeveynler Arasında Bağları Korumaya Yardım Eden STK (b)

Bambinsenzaresbarre(BSS), San Vittore'de tutulan ebeveynler ve onların dışarıda bulunan çocuklarıyla çalışan bir STK. BSS dışarıyla ile içerisi arasında bir aracı görevi görüyor.

Kadın mahpusların durumunda, BSS genellikle takip eden iki adımı uyguluyor:

1. Kadınların temel kaygılarıyla ilgileniyor; yani çocuğun nerede olduğu ve kim tarafından bakıldığına dair bilgi topluyor;
2. Anneyle çalışarak, çocukla ilişkisini ve cezaevindeyken bu ilişkiyi nasıl sürdürebileceğini konuşuyor. Hapsi takip eden süreçte, genellikle hapsedilen anne çocuğunu uzun süre göremiyor. BSS anneyi ilk görüşmeye ve çocuğun onu gördüğünde verebileceği kızgın veya akli karışmış olmak gibi tepkilere hazırlamaya yardımcı oluyor.

Hapsedilmiş babalar için genellikle anne hapsedildiği zaman olduğu kadar acil bir durum söz konusu değildir. Baba cezaevine girdiği zaman çoğunlukla ebeveynler ayrılmış oluyor ve bu zor ama farklı bir durumu ortaya çıkarıyor. BSS aile için arabuluculuk yapıyor.

Anne ya da baba hapsedilmiş olsun çocuk eğer kendi ailesiyle kalıyorsa BSS yine ziyaretlere hazırlıkta yardımcı oluyor. Eğer çocuk bir bakımevinde kalıyorsa, BSS çocuğa bakmakla yükümlü kurumla irtibat kurarak onları ziyaret prosedürü hakkında bilgilendiriyor ve hem ebeveyn hem de çocuk için bu buluşmanın önemini vurguluyor.

(a) "Ebeveynlerin Hapsedilmesinin Çocukları Üzerindeki Etkisi", Robertson, O., "Cezaevinde Kadınlar ve Hapsedilmiş Anneler Serisi", Quaker Birleşmiş Milletler Ofisi, Nisan 2007, s.27 ve Opiyo. P., "Kederin Ortasında Sevinç: Kadın Cezaevleri Mahpusların Ailelerini Ağırıyor" East African Standard, 3 Ocak 2007.

(b) Avrupa İşleri için Quaker Konseyi İtalya ülke raporu, [http://qcea.quaker.org/prison/Country percent20Reports/Italy per cent20Report per cent 20- per cent20Final.pdf](http://qcea.quaker.org/prison/Country%20Reports/Italy%20Report%20-%20per%20cent20Final.pdf) adresinden ulaşılmıştır.

8.2 Cezaevi Ziyaretleri Sırasında Koşullar

Mahpusların kendilerine olan saygılarını yitirmemeleri ve sosyal bağları korumaları için ziyaretlerin yapıldığı koşullar çok önemlidir. Personel, ziyaretlerin insan onuruna yaraşacak bir atmosferde gerçekleşmesi için özel olarak eğitilmelidir.

- Çocukları da içeren ziyaretler fiziksel ortam ve personel tavırları bakımından düşmanca olmamalıdır. Çocuklar ve onlara ait eşyaları ararken nazik olunmalıdır.
- Ziyaretler sırasında fiziksel kantağa izin vermek ve sadece olağan dışı durumlarda ziyaretçilerin fiziksel olarak ayrı tutulmaları yöntemine başvurmak iyi uygulama olarak değerlendirilir. Özellikle anne ve çocukların fiziksel kantağında herhangi bir sınırlama olmamalıdır.

- Ziyaretler sırasında çocuklar, özellikle uzun yolculuklar yapmışlarsa ve annelerini görmeden önce uzun zaman beklemek zorunda kalmışlarsa yorgun ve huysuz olabilir. Personel anlayış göstermelidir.
- Ebeveynler çocukları müdahale etmeden baş başa zaman geçirmek isteyebilir. Ziyaretçi çocuklar için oyun alanları oluşturmak, hem ziyareti çocuk için daha az korkudur bir şey haline getirir, hem de ebeveynlerine özel zaman geçirme şansı verir.

Hapsedilmiş kadınların aileleriyle sıcak ve rahat bir ortamda buluşmalarının sağlanması, alacakları ziyaret sayısına ve bu ziyaretlerin kalitesine önemli şekilde yansır, bu da kadın mahpusların topluma yeniden entegrasyon umutlarını arttırmaktadır.

8.3 Toplumla İletişim

Mahpuslar ve dış dünya arasında bağlantı kurmanın en önemli ve yararlı yolu, pratikte mümkün olabildiği ölçüde, mahpusların gündelik faaliyetlerine halk katılımının sağlanmasıdır. Böylelikle, uluslararası sözleşmeler tarafından da tavsiye edildiği gibi cezaevindeki hayat, normal hayata benzer hale getirilebilir. Öte yandan bu durum cezaevi yetkililerinin, çeşitli ve dengeli bir rejim ve başka servisler sunmaları yönündeki ağır sorumluluklarını hafifletir. Aileleri veya akrabaları bulunmayan ya da ziyarete gelemeyen mahpuslar için, rehabilitasyonlarının ayrılmaz bir parçası olarak dış dünyayla kişisel iletişim kurabilmeleri için yerel örgütlerle bağlantı kurmak tek yol olabilir.

Cezaevi etkinliklerine halkı dahil etmek ayrıca cezaevleri konusunda kamu bilincinin artırılmasını sağlar. Cezaevi yetkililerinin sunulan servisler ve cezaevi rejimi kalitesinin geliştirilmesi için gösterdikleri çabalara kamuoyu desteği sağlayabilmeleri adına da iyi bir yöntemdir. (Ayrıca bakınız başlık 11.2, “yabancı uyruklu kadınlar”)

9. Tahliye Hazırlık ve Tahliye Sonrası Destek

Birleşmiş Milletler Mahpusların İslahında Asgari Standart Kurallar

60.(2) Cezanın tamamlanmasından önce mahpusun toplum içindeki yaşama tedrici bir dönüş yapması için gerekli tedbirler alınması arzu edilir. Duruma göre; aynı kurum içinde veya uygun başka bir kurumda tahliye öncesi bir rejimin uygulanması suretiyle, polise bırakılmayan fakat etkili bir sosyal yardım kurumu ile ilişki halinde bir tür izlemenin yapıldığı isnatlı tahliye yoluyla, bu amacın gerçekleşmesi sağlanabilir.

80. Mahpusun cezasını çekmeye başlamasından itibaren, tahliye edildikten sonra geleceğini düşünmesi sağlanır. Mahpusun sosyal rehabilitasyonu ile ailesinin menfaatleri için hizmet verebilecek kurum dışındaki kuruluşlar ve kişilerle ilişki kurması için teşvik edilir ve kendisine yardım edilir.

81. (1) Tahliye edilen mahpusların toplumla bütünleşmelerine yardımcı olan resmi veya gayriresmi kurum ve kuruluşlar, tahliye edilen mahpusların mümkün olduğu kadar ve gerekli olduğu ölçüde, gerekli belgeleri ve kimlik bilgileri edinmelerini, kalabilecekleri uygun bir yere ve gidebilecekleri bir işe sahip olmalarını, iklim ve mevsim şartlarına uygun ve yeterli bir biçimde giyinebilmelerini, hedeflerine ulaşmaları için yeterli imkanlara sahip olmalarını ve tahliye edildikten hemen sonra kendi yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlar.

(2) Bu tür kuruluşların yetkili temsilcilerine kuruma girme ve mahpuslarla görüşme imkanı verilir ve mahpusun cezasının başlangıcından itibaren, mahpusun geleceği hakkında kendileriyle görüşme yapılır.

(3) Bu tür kuruluşların gösterdikleri çabalardan en yüksek verimin alınması için bu kuruluşların faaliyetlerinin merkezileştirilmesi veya koordine edilmesi daha uygun olur.

Tahliye ve yeniden yerleşime hazırlık cezaevinde başlar ve tahliye sonrası da devam eder. Bu dönemi kapsayan desteğin devamlılığı gereklidir. Bu da ceza süresince, sosyal makamlar ve hizmetler, aynı zamanda da ilgili toplumsal örgütler ve cezaevi yönetimleri arasında yakın iletişimi gerektirir.

Buna ek olarak, tahliye tarihine yakın zamanda başlayacak (genellikle bir iki ay öncesi) ve mahpusun sosyal, psikolojik, tıbbi destek ihtiyaçlarının karşılanmasını ve cezaevi sonrası da kesilmeden sürmesini sağlayacak tahliyeye destek programına ihtiyaç vardır. Cezaevinde yapılan etkinlikler, tahliye edilen mahpuslara yönelik ilgi ve kontrolün sürdürülmesi adına dışarıdaki hizmetlerle bağlantılı olmalıdır. Eski mahpuslar, eğitim ve meslek kursları ile birlikte aynı zamanda cezaevinde başlayan tıbbi tedaviyi de tamamlayabilmelidir.

Farklı ülke ve kültürlerde kadınların tahliye sonrası topluma yeniden adaptasyon süreçlerinde karşılaştıkları engeller ve bunların şiddeti çok çeşitlenmektedir. Hapsedilme sonrası kadınların özellikle cinsiyetleriyle ilgili yaşayacakları problemler dolayısıyla, cezaevi yetkilileri, kadınlara özel detaylı tahliye öncesi ve sonrası topluma yeniden entegrasyon programları tasarlamak için şartlı tahliye servisleri, sosyal refah birimleri ve STK'lar ile işbirliği yapmalıdır.

Sunulan destek; yerleşim ve istihdam ihtiyaçlarını, kadınların ebeveynlik durumu ve bakım yükümlülükleri düşünülerek ebeveynlik becerileri, psikolojik destek ve madde bağımlılığı veya başka sağlık problemleri için devam eden tedavileri de kapsamalıdır. Tahliye edilen mahpus ve aile bireyleri ve çocuklarına bakan başkaları arasında ilişkiyi desteklemek ve güçlendirmek için gösterilecek çabalar da, tahliye sonrası iki tarafın farklı beklentileri dolayısıyla karşılaşılabilecekleri sorunları asgariye indirmek adına önemlidir.

Cezaevi yetkilileri açık cezaevleri ve ara dönem yerleşimleri gibi seçenekleri, kadın mahpusların cezaevinden özgürlüğe geçişlerini kolaylaştırmak ve en erken dönemde kadın mahpuslar ve aileleri arasında iletişimi yeniden sağlamak için mümkün olduğunca çok değerlendirmelidir.

Erken şartlı tahliyenin takdire bağlı olduğu yerlerde, kadın mahpusların durumları, özel riskler veya olağandışı koşullar mevcut değilse, lehte değerlendirilmelidir. Bölüm 1'de de bahsedilen cinsiyete duyarlı cezaevi yönetimi politikalarına uygun olarak, anne olan kadınların durumlarında cezanın hafifletilmesi veya şartlı tahliye verilmesi için gereken daha özgürlükçü koşulların uygulanması için cezaevi kanun ve yönetmeliklerinin gözden geçirilmesi düşünülebilir.

İYİ ÖRNEK**Birleşik Krallık'da STK Tarafından Sunulan Tahliye Sonrası Destek**

Birleşik Krallık'da "Cezaevinde Kadınlar" adlı bir STK, kadın mahpusların dışarıdaki evleri ve aileleri için üzerilerine düşen sorumlulukları düzenleyebilmeleri ve tahliye hazırlanmaları adına pratik yardım sağlamaktadır. Tavsiye, savunma hizmetleri ve destek tutukluluk sırasında ve tahliye sonrasında da ihtiyaçları olduğu sürece hazırdır. STK çalışanları ev bulma, yasal haklara erişim, kiracılığın düzenlenmesi, kira borçları, yerleşim yardımı konularında tavsiyeler verebilir ve diğer uzman örgütlere yönlendirebilirler (a).

Afganistan'da Aileler ve Mahpuslar Arasında Arabuluculuk

Afganistan'da pek çok kadın mahpus işledikleri suçlar nedeniyle, özellikle de bunlar "ahlak suçları" olarak nitelenen suçlarsa, aileleri tarafından reddedilir. Aileleri tarafından terk edilen kadınların toplumda tek başına yaşamaları sosyal damganlama ve ekonomik zorluklar nedeniyle çok zordur. "Medica Mondiale" ve "Afgan Kadınları Eğitim Merkezi" gibi STK'ların çalışanları ve avukatlar, kadınların ailelerine dönebilmelerini sağlamak üzere mahpuslar ve aileleri arasında arabuluculuk yapmaktadırlar; genellikle bu çabalar tahliye edilen kadınların aileleri tarafından kabul edilmeleriyle sonuçlanır (b).

(a) Cezaevinde Kadınlar Örgütü websitesi: www.womeninprison.org.uk

(b) UNODC, Afganistan, Kadın Mahpuslar ve Toplumaya Yeniden Entegrasyonları, a.g.y., s.36

Bazen kadınlar hapsedilmeleri yüzünden terk edildikleri için ailelerine dönemezler. Cezaevi yetkilileri toplum destek kurumları ve STK'larla birlikte çalışarak, eski kadın mahpusların uygun ev ve iş bulmaları ve yeniden toplum hayatına karışıp yerleşmelerine destek olmalıdır.

İstismar ve aile içi şiddet yaşamış olan kadınlara devam eden desteğin sağlanması hayatidir. Tahliye hazırlık döneminde cezaevi yetkilileri, toplum hizmetleri, şartlı tahliye servisi, STK'lar ve diğer sosyal ve psikolojik destek hizmetleriyle iletişim ve bilgi alışverişi halinde olmalı, risk altındaki kadınlara devam eden desteği sunmalıdır. Gerektiği yerde hukuki destek de sağlanmalıdır.

Tüm mahpuslar tahliyenin hemen sonrası aşırı doz uyuşturucu kullanımıyla oluşan ölüm riski hakkında bilgilendirilmelidir. Uyuşturucu bağımlılığı olan tüm mahpuslar, tahliyelerinin hemen sonrası toplum bazlı servislerle bağımlılık sonrası bakıma devam etmelidir. Bu yöntem cezaevinde ve toplumda kapsamlı ve bütünlük tedavisi yaklaşımının parçası olmalıdır.

Bazı ülkelerde tecavüz kurbanları veya "ahlak suçları" nedeniyle hüküm giymiş olanlar cezaevinden tahliyesi sonrası ailelerinin erkek bireyleri tarafından öldürülme riskiyle karşı karşıyadır ("namus cinayeti" olarak adlandırılan eylemler). Bu risk taşıyan kadınlara koruma sağlanmalıdır. Cezaevi yetkilileri mümkün olan yerlerde uzman toplum hizmetleri ve ilgili STK'larla risk altındaki kadınlara tahliye sonrası destek olmak üzere işbirliği yapmalıdır. Uygun evler bulunurken güvenli sığınma evlerinde kalmaları gerekebilir. En asgari düzeyde sığınma evleri eski mahpuslara, çeşitli etkinlikler ve de psiko-sosyal destek ve hukuki danışmanlık

sunacak uzmanlar sağlamalıdır. Mahpuslara sağlanan bu korumanın pratikte hapsin bir uzantısına dönüşmemesi için özellikle dikkat edilmelidir. Koruma kadınların rızasına dayanmalı, ideal olarak toplum hizmetleri veya STK'lar veyahut da ortak yönetim düzenlemeleri tarafından idare edilen sığınma evlerinde veya güvenli evlerde gerçekleşmelidir.

Bu bağlamda, Kadına Yönelik Şiddet, Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Özel Raportörü iki meseleye dikkat çekmektedir:⁸²

“Devletler, fiili ve potansiyel kurbanların ihtiyaçlarına cevap vermek üzere; uygun koruma yöntemleri, güvenli sığınak, danışmanlık, hukuki yardım, sağlık bakımı hizmetleri, rehabilitasyon ve topluma yeniden entegrasyonu içeren destek servislerini oluşturmalı, güçlendirmeli ve kolaylaştırmalıdır.”

“Kadına yönelik şiddet kurbanlarının durumu ele alınırken uygulanan ‘koruma amaçlı gözaltı’ kaldırılmalıdır. Sağlanan her türlü koruma gönüllü katılıma dayanmalıdır. Sığınma evleri açılmalı, kadınlara güvenlik, hukuki ve psikolojik danışmanlık sunulmalı ve gelecekte de kadınlara yardımcı olmak amaçlanmalıdır. Bu alanda STK'ların işbirliği aranmalıdır.”

Ayrıca, toplum merkezlerinin kurulması; sağlık, eğitim ve hukuki konularda yardım yapılması ekonomik, kültürel ve sosyal nedenlerle dezavantajlı konumda bulunan kadın mahpuslara cezaevi sonrası devam eden desteğin sağlanması için bir yol olabilir.

10. Cezaevindeki Hamile ve Çocuklu Kadınlar

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi

Madde 10

2. Annelere doğumdan önce ve sonra makul bir süre özel koruma sağlanır. Çalışan annelere bu dönem için ücretli izin veya yeterli sosyal güvenlikten yararlanabilecekleri bir izin verilir.

Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme

Madde 12

[...]

2. Taraf Devletler bu maddenin birinci fıkrasındaki hükümlere bakmaksızın, hamilelik dönemi, doğum dönemi ve doğum sonrası dönem ile ilgili olarak kadınlara, gerektiği takdirde ücretsiz olarak, gerekli hizmetleri sağlar; bunun yanında hamilelik ve emzirme döneminde yeterli hizmet verir.

⁸² Özel Raportör Raporu, Radhika Coomaraswamy, “İnsan Hakları Komisyonu, Kadınların İnsan Hakları ve Cinsiyet Perspektifinin Birleştirilmesi”, “Kadınlara Yönelik Şiddet”, 6 Ocak 2003, E/CN.4/2003/75, parag.90 ve 91.

Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması İçin Prensipler Bütünü**Prensip 5(2)**

Kadınların, özellikle de hamile ve bebekli kadınların, çocukların ve küçüklerin, yaşlıların, hasta veya özürlü kişilerin sadece haklarını ve özel durumlarını korumak amacıyla alınan ve hukuka göre uygulanan tedbirler ayrımcılık sayılmaz.[...]

Çocuk Hakları Sözleşmesi**Madde 7(1)**

Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde anne-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.

Madde 3(1)

Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

Madde 6(2)

Taraf devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 9(3) ile de belirtildiği üzere; taraf devletler, anne-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, anne-babasının ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.

Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahı için Asgari Standart Kurallar

23. (1) Kadın mahpusların tutulduğu kurumlarda doğum öncesi ve doğum sonrası her türlü bakım ve tedavi için özel bir yer bulunur. İmkan bulunan yerlerde, çocukların kurum dışında bir hastanede doğmaları için gerekli düzenlemeler yapılır. Bir bebek hapisanede doğmuş ise, hapisanede doğduğu doğum belgesine işlenmez.

(2) Bebeklerin anneleri ile birlikte kalmalarına izin verilen kurumlarda, bebeklerin annelerinin bakımı altında olmadığı zamanlarda bırakılabilecekleri ve nitelikli kişiler tarafından hizmet verilen bir kreş sağlanır.

İnsan Hakları Komitesi 28 sayılı Genel Yorumu'nda: "Özgürlükleri ellerinden alınmış hamile kadınlar her zaman ve özellikle de doğum sırasında ve yeni doğan bebeklerine bakarken insanca muamele görmeli ve doğuştan gelen haysiyetleri için saygı görmelidirler," demiş ve taraf devletlerden, hapsedilen anne ve bebekleri için var olan tıbbi ve sağlık bakımı olanaklarıyla ilgili rapor hazırlamalarını talep etmiştir. (a)

Avrupa Konseyi, Cezaevindeki Anne ve Bebekleri Üzerine Parlamento Oturumu Tavsiyesi 1469 (2000), 30 Haziran 2000 Tarihli Karar

5. Annelerin hapsedilmesinin bebekleri üzerinde yarattığı olumsuz etkileri göz önünde bulunduran Meclis, Bakanlar Kurulu'nun üye devletlerden talep etmesi için şu tavsiyeleri sunar:

- i. Küçük çocuklu annelere kamu hizmeti odaklı cezalar verilmesi ve onların cezaevine göndermekten kaçınılması;
- ii. Ceza adaleti çalışanları için anne ve küçük çocuklar üzerine Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nden yararlanarak eğitim programları hazırlanması;

(a) İnsan Hakları Komitesi, Kadın ve erkeklerin arasındaki haklar eşitliği üstüne genel yorum28, parag.15, BM Dokümanı HRI/GEN/1/Rev.7 at 153(2004)

- iii. Hamile ve küçük çocuğu olan anneler için hapsin sadece son çare olarak değerlendirilmesi ve yalnızca en ağır suçları işlemiş ve hala toplum için tehlike arz eden kadınlar için kullanılması;
- iv. Böyle bir hapis durumu gerektiren anneler için sosyal hizmetlerin desteğiyle, toplum güvenliği korunurken çocukların da çocuk dostu ortamlarda bakılabileceği ve en yüksek yararlarının gözetilebileceği küçük ölçekli emniyet önlemleri olan veya yarı güvenli birimlerin oluşturulması;
- v. Çocukların ebeveynleriyle bir arada vakit geçirmesine olanak tanıyacak biçimde babalara daha esnek ziyaret saatleri hakkı tanınması;
- vi. Personelin çocuk bakımı konusunda uygun eğitimi almalarının sağlanması;
- vii. Hamile ve bebekli kadınların yalnız işledikleri cürüm ağır ve şiddet içerikliyse ve söz konusu kadınlar hala kamu güvenliği için birer tehdit oluşturuyorlarsa hapis cezası alabilmeleri için mahkemelere uygun yönergelerin hazırlanması;
- viii. 2005 yılında o güne kadar olan gelişmelerin raporlanması

Hamile kadınlar ve küçük çocukları olan anneler kesinlikle gerekli olmadığı müddetçe hapsedilmemelidir. Uygun yasalar yürürlüğe sokulmalı ve mahkemeler için cezalandırma yönergeleri bu prensibi vurgulamalıdır. Hapsedildikleri takdirde, devlet sorumluluk alarak anne ve bebekleri için yeterli bakımı sağlamalıdır.

10.1 Hamile ve Bebekli Kadınlar

Doğum öncesi ve sonrası sunulan bakım cezaevi dışındaki koşullara eşit olmalıdır.

Hamile kadınlar doğum için sivil hastanelere sevk edilmelidir. Eğer bebek cezaevinde doğarsa, doğum uygun koşullarda ve tıbbi bir uzman tarafından gerçekleştirilmelidir. Doğum nerede gerçekleşirse gerçekleşsin bebek derhal kayıt edilmelidir, ancak bebeğin cezaevinde doğmuş olduğu bilgisi nüfus kayıtlarına yansıtılmamalıdır.

Hamile kadınları hastaneye taşırken ve doğum esnasında alınan güvenlik önlemleri mümkün olduğunca asgaride tutulmalıdır. Daha evvel de belirtildiği gibi, muayeneler ve çocuk doğumu sırasında hamile kadınların beden sınırlanmalarına tabi tutulması kabul edilemez.

Emziren anneler bebeklerini rahat bir ortamda emzirebilmelidir ve cezaevi sistemi hem hamile hem de emziren kadınlar için esnek tutulmalıdır.

Hamile ve bebekli kadınlar, uzman bir cezaevi doktoru tarafından oluşturulacak ve takip edilecek bir program dahilinde beslenmelerine dair tavsiyeler almalıdırlar. Bebekler, çocuklar ve emziren kadınlar için uygun olan besinler; süt, yüksek proteinli ürünler ve yeterli miktarda taze sebze-meyve gibi gıdalar ücretsiz olarak sunulmalıdır. Bu tür ürünleri uygun şekilde muhafaza etmek için düzenlemeler yapılmalıdır.

Yeni doğum yapmış ancak bebekleri onlarla birlikte cezaevinde olmayan kadınların tıbbi ve beslenmeye dair ihtiyaçları tedavi programlarına dahil edilmelidir.

10.2 Anneleriyle Birlikte Cezaevinde Yaşayan Çocuklar

Hapsedilen annelerin çocuklarının onlarla kalıp kalamayacağı ve bu kalışın ne kadar sürmesi gerektiğine dair tartışmalar sürmektedir. Görüşler uzmandan uzmana değişirken bir fikir birliğine henüz varılamamıştır. Hemen tüm ülkelerde çocukların cezaevlerinde anneleriyle birlikte ne kadar kalabileceklerine dair birbirinden farklı kanunlar vardır. Hapis sırasında çocuğu anneden ayırıp ayırmamak veya hangi yaşta ayırmak gerektiğine dair zorlu soruyu yanıtlamaya çalışırken, her şeye rağmen tek bir konuda fikir birliğine varılmış olduğu görülmektedir. O da her şeyden önce çocuğun düşünülmesi gerektiğidir. Cezaevi koşulları ve eğer çocuklar anneleriyle kalmayacaksa cezaevi dışında görebilecekleri bakımın kalitesi gibi konular hesaba katılmalıdır. Bu prensip, cezaevi yetkililerinin esnek davranmasını ve kararları bireysel vakalar üzerinden çocuğun ve ailenin şartlarını göz önünde bulundurarak vermelerini gerekli kılar. Şartlar çok fazla çeşitlilik gösterirken tüm vakalarda aynı katı kuralları uygulamak çoğunlukla doğru bir tavır değildir.

Cezaevine girişte annelerine eşlik eden çocukların sayıları ve kişisel bilgileri kaydedilmelidir.

Çocuklar cezaevlerinde geçirdikleri süre boyunca devam eden kaliteli bir sağlık bakımı hizmetinden faydalanabilmeli ve gelişimleri bir cezaevi psikologu ve çocuk gelişim uzmanı tarafından izlenmelidir (Örneğin, halk sağlığı servisleri tarafından düzenli ziyaretler aracılığıyla yapılabilir.) Çocukların cezaevlerinde büyümeleri için sağlanan ortam, dışarıdaki bir çocuğun sahip olduğuyla mümkün olduğunca eşit düzeyde olmalıdır; annesinden ayrı kaldığı sürelerde onunla ilgilenecek uzmanlar tarafından yürütülen bir çocuk odası bulunmalıdır. Yeterli düzeyde oyun ve egzersiz ekipmanları olmalıdır. Annelere çocuklarıyla vakit geçirebilmeleri için azami olanaklar sağlanmalıdır. Cezaevlerinde çocuk odalarının varlığı aynı zamanda çocuklu annelerin cezaevi etkinlikleri ve programlarına diğerleriyle eşit düzeyde katılabilmeleri adına önemlidir.

Cezaevi yönetimi çocukların düzenli kontrolleri için, aşlarının yapılması ve fiziksel gelişimlerinin takibi için sağlık birimleriyle işbirliği yapmalıdır.

Cezaevinde yaşayan çocuklara asla kendileri mahpusmuş gibi muamele edilmemelidir. Disiplin cezalarına maruz bırakılmamalıdır. Prensip, anneleri izin verdiği ve güvenlik önlemleriyle uyumlu olduğu sürece, cezaevini terk edip dışarıdaki etkinliklere katılmakta özgür olmalıdırlar. Çocukları cezaevlerinde her türlü fiziksel ve psikolojik istismardan koruyacak mekanizmalar yürürlükte olmalıdır.

İYİ ÖRNEK**Bulgaristan: Cezaevinde Yaşayan Çocuklar İçin Yuva**

“Cezaevinin yeni doğanlar için özel bir birimi vardı. Yuva; bir tuvalet, bebeklerin altlarını değiştirmek ve yıkamak için bir oda, bir mutfak ve bir yatakhane ile birlikte dört odadan oluşuyordu. Bu birim yeniydi ve mükemmel bir durumdaydı: temiz, geniş ve güneşli (cam pencereler), uygun mobilyalar (bir sürü dolap), oyuncaklarla oynamak için bir alan ve annelerin bebekleriyle yürüyebildikleri küçük bir veranda. “IHF” delegasyonun ziyaret ettiği gün üç bebek ve onlara bakan oldukça genç anneleri tüm zamanlarını orada geçirdiler (aynı yerde uyuyorlardı). Bu, cezaevi sakinlerinin bir çalışma gününe eşit bir aktivite.”(a)

Birleşik Devletler: Çocuklar ve Mahpus Anneleri için Özel Programlar İçeren Bakım Odaları

Birleşik Devletler New York’taki “Bedford Hills Cezaevi”nde bulunan “Çocuk Merkezi”, cezaevi programlarına katılan mahpus annelerin bebeklerine bir yaşına kadar bakıldığı bakım odasını içerir. Bu süre anne ve bebeğin birlikte ayrılacaklarından emin olunduktan sonra, 18 aya uzatılabilir. “Çocuk Merkezi” ebeveynlik becerilerini geliştirir ve cezaevi sakinlerinin hem içeride hem de dışarıda yaşayan çocuklarına hizmet eder. Bir seferde yaklaşık 75 anne gelmektedir. Bir yıl içinde yaklaşık 700 anneye hizmet verir. Çoğu kadın haftada bir günle beş gün arası programa dahil olur. Programın amacı kadınların akıl sağlığı ihtiyaçlarına odaklanarak, mahpusların “anne olmayı öğrenme”lerine yardımcı olmaktır. Diğer odak alanlar; aileyle ilişki, toplumsal hayata dönüş ve ebeveynliktir. Kadınların, belirli etkinlikler ve servislere dair ihtiyaçlarıyla uyum gösterebilmek için vaka yönetimi yaklaşımı kullanılır. Programlama iki dilde yapılır ve pek çok etkinlikte kültürel farklılıklar gözetilir. Daha evvel programın katılımcısı olan mahpusların çoğunun koordinatör olarak işe alınmaları, programın benzersiz bir özelliğidir. (b)

Letonya: Cezaevinde Bulunan Annelerin Çocukları İçin Çocuk Evi

Kadın Cezaevi yarı kapalıdır ve cezaevi sınırları içinde ayrı bir binada çocukların dört yaşına kadar kaldıkları bir çocuk evi bulunmaktadır. Mahpus kadınlar bir yaşına kadar çocuklarıyla kalabilirler ve daha sonra çocuklarıyla günde iki kez 1,5 saat buluşmalarına izin verilir. Çocuklar dört yaşına girdiklerinde ya akrabaları yanına ya da her gün 8–10 çocuğu barındıran diğer çocuk bakım evlerine yerleştirilirler.

Letonya’daki “Soros Vakfı” tarafından desteklenen bir projeye çocuk evi Sosyal Pediatri Merkezi’nin yakın işbirliğiyle kadın mahpuslar için yaratıcı ebeveynlik becerileri programı başlatmıştır. (c)

Hindistan: Mahpusların ve Cezaevi Yetkililerinin Çocukları İçin Kreşler ve Bakım Odaları

Hindistan’ın Karnataka eyaletindeki cezaevlerinde, anne babalarıyla birlikte cezaevinde kalan çocuklar, cezaevi yetkililerinin çocukları ve cezaevine yakın yaşayan çocuklar için kreş ve bakım evleri kurulmuştur. Bu tesislerin ortak işleyişi, tekrarları (hem mahpus çocukları hem de diğer çocuklar için ayrı ayrı hizmet verilmesini) ya da kreşlerin az sayıda çocuğa hitap etmesini (2006’da Karnataka cezaevlerinde mahpus anneleriyle yaşayan çocuk sayısı 29’du) engeller. Civar bölgelerdeki çocuklarla kaynaşmalarını sağlayan bu programla cezaevlerinde yaşayan çocukların sosyal izolasyonları da önlenmiş olur. Ancak kreş gözetmenleri (mahpus anneler de dahil olmak üzere) bir gruba dahil çocuğun (örneğin mahpus çocuklarının) diğerleri tarafından dışlanmalarını engellemelidir.(d)

(a) Bulgaristan’da Tutuklama Merkezleri, İnsan Hakları STK’larından oluşan delegasyonun 27 ve 28 Eylül 2004’te cezaevlerine yaptığı ziyaretin Raporu, Uluslararası İnsan Hakları İçin Helsinki Birliği, sf.47. Bilgi, Bulgaristan’daki tek kadın cezaevi olan Sliven cezaevinden bahsetmektedir.

(b) Morash ve arkadaşları, a.g.y.,s.8

(c) Orta Avrupa’da Cezaevinde Kadınlar, Özet ve İstatistikler,PRI Bilgi Paketi, Litvanya

(d) Quaker Birleşmiş Milletler Ofisi, “Ebeveynlerin Hapsedilmesinin Çocukları Üzerindeki Etkileri”, “Cezaevinde Kadınlar ve Hapsedilmiş Annelerin Çocukları Serisi”, Robertson, O., Nisan 2007, s.32.

Kamboçya: Cezaevindeki Hamile ve Çocuklu Kadınlara STK Desteği

2003'te "İnsan Hakları'nın Korunması ve Desteklenmesi İçin Kamboçya Birliği (LICADHO)" adlı bir STK, cezaevlerindeki bebekler, çocuklar ve hamile kadınlara yardım amacıyla "Bir Cezaevi Evlat Edinin" kampanyası başlattı. Programın amacı bireylerin ve kuruluşların cezaevlerindeki bu hassas gruplara destek olmalarını sağlamaktır. Ekim 2006'da projenin birey veya kuruluş 13 adet ortağı vardı ve mahpusların çocuklarıyla yaşadıkları 10 cezaevine yardıma başladılar. 2005–2006 yıllarında, Bir Cezaevi Evlat Edinin projesi Kamboçya cezaevlerinde kalan çocuklar, onların ebeveynleri ve hamile kadınlara yiyecek, malzeme sağladı ve tıbbi yardım yaptı. Proje ayrıca cezaevlerindeki çocukların eğitim ve gelişim şanslarının eksikliği problemiyle ilgilenmekte ve bu problemi çözmek üzere projede ikinci bir evreyi başlatmayı planlamaktadır. (e)

İspanya: Çocuklu Mahpuslar İçin Aile Hücreleri

İspanya Aranjuez'de bir cezaevi çocuklar ve hapsedilmiş ebeveynleri için (hem anne hem de baba) ailelerin birlikte kalabilecekleri, çocukların hapsedilmiş aileleriyle bağ kurabilecekleri aile birimleri sunmaktadır. Dışarıda bir yuva ve oyun bahçesiyle birlikte geniş hücreler çocuk dostu bir ortam yaratmaktadır. Standart bir oda, duvarları Miki Fare, Varyemez Amca ve aile fotoğraflarıyla süslenmiş, 14 metrekare bir alanı kaplamaktadır. Çift kişilik bir yatak, oyuncak dolu bir çocuk karyolası, küçük bir banyo ve dışarıya bakan pencereleri vardır. Bir doktor haftada iki defa ziyaret eder. Çocuklar 3 yaşına kadar cezaevinde kalabilmektedirler. Bu yaştan sonra çocuklar tahliye edilerek akrabaları yanına veya sosyal hizmet kurumlarına yerleştirilir, aileleri de her zamanki hücrelerine dönerler. (f)

(e) LICADHO, "Kamboçya'da Cezaevi Koşulları", 2005 ve 2006: Hayatta Bir Gün..., Ocak 2007, s.32-33

(f) "İspanyol Cezaevleri çocukları olan mahpuslara aile hücreleri sunuyor", Associated Press, Pazartesi, 5 Şubat 2007, Aranjuez, İspanya

Çocuğun cezaevinden tahliyesi hassasiyetle ve yalnız alternatif bakım düzenlemeleri belirlendiğinde yapılmalıdır. Çocuklar annelerinden ayrılıp bir kuruma, aile veya tanıdık yanına yerleştirildiklerinde kadın mahpuslara çocuklarıyla görüşmeleri için tüm olanaklar sağlanmalıdır. Böylelikle anne üzerinde oluşabilecek ruhi gerginlik ve çocuğun yaşayabileceği duygusal travma ihtimali azaltılır; çocuklar olası gelişim sorunlarından korunmuş olur. Anne ve çocuğu yavaş yavaş ayrılığa alıştırmak için ayrılığı takip eden ilk zamanlarda, yatılı ziyaretler gibi ara dönem düzenlemeleri düşünülebilir.

Devletin çocukla ilgili sorumlulukları bir yetimhaneye veya mahpusun ailesinin yanına yerleştirilmesiyle tamamlanmaz. Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 9(3)'e uygun olarak devletin sorumluluğu, çocuğun annesiyle sıklıkla bağlantı kurmasını sağlamak ve çocuğun duygusal gelişimi üzerinde ayrılığın yarattığı zararlı etkileri en aza indirmek konularına yayılır. Anne ve çocuk arasında düzenli iletişimin sağlanması için cezaevine seyahat masraflarının karşılanması amacıyla maddi destek sağlanması ve bürokratik prosedürlerin azaltılması gibi pratik tedbirler de alınabilir.

11. Özel Kategoriler

11.1 Yargılama Öncesi Tutuklular

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi

Madde 10

2 (a) Tutuklu sanıklar, istisnai haller dışında mahpuslardan ayrı tutulur ve kendilerine ‘mahpus edilmemiş kimselerin statüsüne uygun tarzda’ ayrı bir muamele uygulanır.

Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahında Asgari Standart Kurallar

84. (1) Gözaltına alınan veya haklarında bir suç isnadı olduğu için polis nezaretinde veya tutukevinde (hapishanede) tutulan ve fakat henüz yargılanmamış ve hüküm giymemiş olan kişiler, bundan sonra bu kurullarda “tutuklu” olarak geçecektir.

(2) Hükümlü olmayan mahpusların masum oldukları varsayılır ve kendilerine buna göre muamele yapılır.

(3) Kişi özgürlüğünün korunması için getirilen veya tutuklu bulunanlar bakımından uyulması gereken usulleri belirten kurallar saklı kalmak kaydıyla, bu mahpuslar, aşağıda sadece temel unsurları gösterilen kurullarda tanımlanan özel bir rejimden yararlandırılır.

85. (1) Tutuklu olan mahpuslar, hükümlü mahpuslardan başka bir yerde tutulurlar.

(2) Genç tutuklular, yetişkinlerden ayrı bir yerde ve kural olarak ayrı bir kurumda tutulurlar.

[...]

92. Tutukluların ailelerini tutulmaları konusunda hemen haberdar edebilmelerine izin verilir; tutukluların aileleri ve arkadaşlarıyla irtibat kurabilmeleri ve adalet dağıtımının yararı ve kurumun güvenliği ve düzeni için gerekli kısıtlama ve denetime tabi olarak, aileleri ve arkadaşları tarafından ziyaret edilebilmeleri için kendilerine her türlü makul kolaylık gösterilir.

93. Tutukluların savunmalarını hazırlayabilmeleri için ücretsiz adli yardım almak üzere başvurmalarına ve savunmaları konusunda görüşmek üzere avukatı tarafından ziyaret edilmelerine ve hazırladıkları gizli talimatları avukatlarına verebilmelerine imkan tanınır. Bu amaçlar için, tutuklunun istemesi halinde kendisine yazılı materyaller sağlanır. Mahpuslar ile avukatları arasındaki görüşmeler gözle izlenebilir, ancak polisin veya kurum personeli onları dinleyemez.

Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için Prensipler Bütünü

1. Madde

Herhangi bir biçimde tutulan veya hapsedilen bir kimse, insanîyetin ve insanın doğuştan sahip olduğu insanlık onuruna saygının gerektirdiği bir biçimde muamele görür.

6. Madde

Herhangi bir biçimde tutulan veya hapsedilen bir kimse işkenceye veya zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz bırakılamaz. Hiçbir durum, işkenceyi veya diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezayı haklı göstermek için ileri sürülemez.

7. Madde

1. Devletler, bu prensiplerde yer alan haklara ve ödevlere aykırı bütün fiilleri hukuken yasaklar; bu tür eylemleri gerekli yaptırımlara başlar ve bu tür eylemler hakkında yapılan şikayetler konusunda tarafsız soruşturmalar yapar.

2. Bu prensipler bütününlü ihlal edildiğine veya ihlal edilmek üzere olduğuna inanmak için sebepleri bulunan kamu görevlileri, konuyu üst makamlara veya gerektiği takdirde konuyu incelemeye veya hukuki yoldan çözüm getirmeye makamlara veya organlara bildirir.

3. Bu prensipler bütününlü ihlal edildiğine veya ihlal edilmek üzere olduğuna inanmak için sebepleri bulunan herhangi bir kimse, olaya karışan kamu görevlilerin üst makamlarından başka, konuyu incelemeye veya hukuki yoldan çözmeye yetkili diğer makam veya organlara bildirme hakkına sahiptir.

9. Madde

Bir kimseyi gözaltına alan, o kimseyi tutan veya olayı soruşturan görevliler, sadece hukuken kendilerine verilmiş olan yetkileri kullanırlar ve bu yetkilerin kullanılması yargısal veya diğer bir makamın denetimine tabi tutulur.

Anahtar ilke, bir adli mahkeme tarafından henüz hüküm giymemiş ve cezalandırılmamış tüm mahpusların, suçları sabitlenene kadar masum olduklarının düşünülmesi ve öyle muamele edilmesidir. Ancak pratikte bu ilkenin uygulamasında kadınlar, kadın mahpuslar için yeterli yer olmadığı için ayrımcılığa uğramaktadırlar. Bu durum, henüz yargı süreci tamamlanmamış tutuklu kadınların SMR Kural 85 (1)'e aykırı olarak hükümlülerle birlikte aynı cezaevlerinde kalmalarına yol açar ve hükümlülerle aynı rejime tabi kınırlar. Yine birçok kadın, cezaevlerinin azlığı nedeniyle gerektiğinden daha yüksek güvenlik seviyesinde tutulur; yani hala masumluk durumlarını koruyan kadınlar yüksek güvenlik koşullarında tutulurlar. Bu uygulama kabul edilemez.

Bundan daha az kabul edilebilir bir durum ise yargılama öncesi tutukluları otomatik olarak yüksek riskli mahpuslar olarak sınıflandırmaktır. Örneğin, bazı ülkelerde ihtiyari tedbir olarak tutulan kişiler otomatik olarak “azami güvenlik” mahpusları olarak sınıflandırılmakta, buna göre her şeyden önce kişisel eşya ve ziyaret hakları sınırlandırılmakta ve bu da onlarla birlikte kalan hüküm giymiş kadınları etkilemektedir.⁸³ “İhtiyati tedbir olarak tutulan kişilerin bulunması, orta ve asgari güvenlik mahpuslarının uygulamada sınıflandırma statüleri için gerekenden çok daha ağır koşullarda tutulmaları anlamına gelir”⁸⁴ Herhangi bir suçtan ötürü hüküm giymemiş kimselerin “yüksek güvenlik gerektirir” şekilde sınıflandırılması hiçbir durumda kabul edilemez ve özellikle kadınlar üzerinde zararlı etkileri vardır. Kadınlar aile ziyaretlerinin de kısıtlanabildiği, yüksek güvenlik seviyesinde yerleştirildikleri zaman büyük oranda bunalmış yaşarlar.

- Yargılama öncesi tutuklular ve hüküm giymiş olanlar birbirlerinden ayrı yerlere yerleştirilmelidir. Olağan dışı hallerde duruşması görülmemiş tutukluları hükümlülerden ayırma kuralı uygulanmazsa, cezaevi yöneticileri henüz hüküm giymemiş olanların farklı bir rejime tabi tutulmalarını garanti etmelidir. Bu

⁸³ Cezaevinde Kadınlar: Mahpusların İslahında Asgari Standart Kurallar üstüne bir yorum, a.g.y., s.84.

⁸⁴ Beyond Bars Alliance NSW, Yeni Güney Galler Ceza Adaleti Sistemi içindeki kadınların yaşadığı ayrımcılık üstüne araştırma yapılması için Ayrımcılık Karşıtı Komisyon Üyesi'ne sunulan belge, 2005, <http://www.sistersinside.com.au/media/NSWADCREPORT.PDF> (20 Temmuz 2005'te ulaşıldı) s.8-9, alıntılanmış kaynak Cezaevinde Kadınlar: Mahpusların İslahında Asgari Standart Kurallar üstüne bir yorum, a.g.y., s.84

durumda, yargılama öncesi tutukluların yararlanabileceği tüm haklardan; ziyaret kuralları, kişisel eşya, dışarıdaki sağlık hizmetlerine erişim, yiyecek vb. gibi SMR Kural 84-93'te verilen tüm haklardan yargılama öncesi tutuklu kadınlar da yararlanabilecektir.

- Yargılama öncesi tutuklular için temel ihtiyaç acil ve düzenli hukuki danışmanlıktır. Cezaevi personeli mahpusların avukatlara erişmelerine destek olmalı, avukatlarıyla buluşmalarını sağlamalıdır. Kadınlar çoğunlukla okuma yazma bilmedikleri, güvensiz oldukları, haklarını daha az bildikleri ve çoğu durumda psiko-sosyal yetersizlikler taşıdıkları için özellikle böyle bir yardıma ihtiyaç duyarlar.
- Ek olarak, yargılama öncesi kadın tutuklular özellikle hassas durumları yüzünden özel güvenlik önlemleri gerektirebilir. Özellikle yargılama öncesi tutukluluk döneminde kadınlar suistimal tehlikesiyle karşı karşıyadır; itiraf almak için cinsel istismar ve diğer şiddet türleri bir tehdit aracı olarak kullanılabilir. Dolayısıyla, güvenlik ve emniyet ile ilgili başlık 4'te verilen politika ve kuralların, yargılama öncesi gözaltı tesislerinde gayretle uygulanması hayatidir.
- “Üreme ile ilgili suçlar” nedeniyle tutuklanan kadınlar; yakın geçmişte doğum, kürtaj, düşük ve sağlık veya hayatı tehdit eden koşullarda doğum gibi deneyimler yaşadıkları için yargılama öncesi tutuklulukları sırasında yüksek sağlık riski altında bulunabilirler. Özel sağlık bakımı ihtiyaçları yanıtlanmalı ve gerekirse tedavi için halk hastanelerine sevk edilmelidirler.

11.2 Yabancı Uyruklu Kadınlar

Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahında Asgari Standart Kurallar

38. (1) Yabancı ülke vatandaşı olan mahpusların vatandaşı oldukları ülkenin diplomatik ve konsolosluk temsilcileriyle makul imkanlarla iletişim kurmalarına izin verilir.

(2) Hapsedildikleri ülkede, vatandaşı oldukları devletin diplomatik veya konsolosluk temsilcisi bulunmayan mahpuslar, mülteciler veya vatansız kimseler, kendilerinin menfaatlerinden sorumlu olan devletlerin diplomatik temsilcileriyle veya bu durumdaki kimseleri korumakla görevli ulusal veya uluslararası makamlarla aynı imkanlarla iletişim kurmalarına izin verilir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin R (84) 12 Sayılı Yabancı Uyruklu Mahpuslara İlişkin Tavsiye Kararı (a)

13. Vatandaşlara sunulan tüm olanaklardan yararlanamayan ve tutukluluk koşulları genellikle daha zor olan yabancı mahpuslara, mümkün olduğunca bu dezavantajları kapatacak şekilde davranılmalıdır.

(a) Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu'nda Bakanlık Temsilcilerinin 374. buluşmasında, 21 Haziran 1984 tarihinde almış olduğu karar.

Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi

Madde 36 - Gönderen Devlet Uyrukları ile Temas

1. Gönderen devletin uyruklarına ilişkin konsolosluk görevlerinin yerine getirilmesinin kolaylaştırılması amacıyla:

a) Konsolosluk memurları gönderen devletin uyrukları ile görüşmek ve onları ziyaret etmek serbestisine sahip olacaklardır. Gönderen devletin uyrukları da keza konsolosluk memurları ile görüşmek ve onları ziyaret etmek serbestisine sahip olacaklardır.

b) İlgili talep ettiği takdirde, kabul eden devletin yetkili makamları gönderen devletin bir uyruğunun gönderen devlet konsolosluğu görev çevresinde tutuklanmasından, hapsedilmesinden veya önleyici mahiyette veya herhangi bir şekilde gözaltına alınmasından vakit geçirmeksizin söz konusu konsolosluğu haberdar edeceklerdir. Tutuklanmış, hapsedilmiş veya önleyici mahiyette veya herhangi bir şekilde gözaltına alınmış olan kişiden konsolosluğa hitaben çıkmış her türlü haber, keza, anılan makamlarca derhal konsolosluğa intikal ettirilecek ve yine bu makamlar, bu bentle tanınmış olan haklar hakkında ilgili kişiye gecikmeksizin bilgi vereceklerdir.

c) Konsolosluk memurları, hapsedilmiş, önleyici mahiyette veya herhangi bir şekilde gözaltına alınmış olan gönderen devletin uyruğunu ziyaret etmek, onunla görüşmek ve muhaberetinde bulunmak ve onun mahkemeler önünde temsilini sağlamak hakkına sahiptirler. Konsolosluk memurları, keza, kendi konsolosluk görev çevresinde, bu hükmün yerine getirilmesi amacıyla hapsedilmiş veya gözaltına alınmış olan gönderen devletin uyruğunu ziyaret etmek hakkına sahiptirler. Bununla beraber, konsolosluk memurları, hapsedilmiş veya önleyici mahiyette veya herhangi bir şekilde gözaltına alınmış bulunan bir vatandaşın açıkça muhalefet etmesi halinde, bu vatandaş lehine müdahalede bulunmaktan kaçınacaklardır.

2. Bu maddenin 1.fıkrasına istihdaf olunan haklar, kabul eden devletin kanun ve düzenlemeleri çerçevesinde kullanılacaktır. Bununla beraber, bu kanun ve düzenlemeler bu maddeyle tanınmış olan hakların tam olarak kullanılmasına imkan vereceklerdir.

Yabancı Uyruklu Mahpusların Transferi İçin Model Anlaşma ve Yabancı Uyruklu Mahpuslara Muameleye Dair Tavsiyeler (a)

[Alıntılar]

EK 1

I. Genel Prensipler

1. Suçluların yeniden yerleşimlerini harekete geçirmek, dışarıda işledikleri bir suçtan ötürü mahpus olmuş kişilerin mümkün olduğunca erken bir dönemde cezalarını çekmek üzere vatandaşı oldukları veya yerleşik oldukları ülkelere dönmelerine yardımcı olarak sağlanır. Buna uygun olarak, devletler birbirlerine işbirliği için en geniş imkanları tanımalıdır.

[...]

7. Vatandaşı olduğu veya mukim olduğu (ikamet ettiği) ülkeye transferi, mahpus ancak özgür iradesiyle bunu onayladığı takdirde gerçekleşebilir.

[...]

13. Bir kişinin almış olduğu cezayı, cezayı hükmeden devlette çekilebilmesi için transfer gerçekleşiyorsa, cezanın dayandığı suç için bulunduğu ülkede tekrar yargılanamaz.

(a) "Suçun Önlenmesi ve Faillere Yapılacak Muameleye İlgili 7. Birleşmiş Milletler Kongresi", Milano, İtalya, 26 Ağustos-6 Eylül 1985, A/CONF. 121/10, 25 Nisan 1985

II. Prosedür Düzenlemeleri

[...]

18. Hüküm giymiş kişi tarafından iki ülkeden birinde halihazırda çekilmiş olan hapis süresi, toplam ceza süresinden düşülmelidir.

19. Transfer hiçbir durumda mahpusun cezasını ağırlaştırmaya yol açmamalıdır.

Yabancı uyruklu mahpuslar hapsedildikleri ülkede ikamet edebilir ya da etmeyebilir. İki grup da belirli zorluklarla karşılaşmaktadır.

Cezaevi yetkilileri yabancı uyruklu kadınların ihtiyaçlarına karşı, özellikle içinde buldukları savunmasız hal nedeniyle, hassasiyet göstermelidir. Özellikle ikamet etmeyenler diğer kadınlara nazaran, izole edilmenin yarattığı bunalıma daha yatkındırlar. Çocukları da dahil olmak üzere aileleriyle az görüşebilirler ya da hemen hiç bağlantıları yoktur. Cezaevinde genel olarak konuşulan dili de bilmiyorlarsa yalnızlıkları artar. Yalnız anne olanlar veya ailelerinin tek çekip çevireni olanlar, özellikle de eğer çocukları kendi ülkelerinde kalmışsa, onların durumları hakkında aşırı endişelenebilirler.

Eğer duruşmayı bekliyorlarsa; buldukları ülkenin hukuki sistemini az anlayabildikleri, kendilerine yöneltilen suçlamalar ve cezaları hakkında detaylı bir bilgi sahibi olmadıkları ve uygun hukuki danışmana erişmekte zorluklar yaşadıkları için ıstırapları artabilir. Cinsel istismar veya diğer şiddet türlerine maruz kalmışlarsa (Örneğin, insan kaçakçılığı kurbanı veya göçmen ev hizmetlileri olarak) savunmasız hissedebilir, daha fazla kötü muameleye maruz kalmaktan korkabilirler.

- Cezaevi yetkilileri yerleşik ya da değil tüm yabancı uyruklu mahpusların, cezaevi etkinlikleri ve diğer servisler kadar, kendi konsolosluklarından temsilcilerle (eğer mahpus böyle bir bağlantıya açık bir şekilde karşı çıkmıyorsa) derhal ve düzenli görüşmeler yapabilmelerini, hukuki danışman ve çevirmene danışabilmelerini, anladıkları bir dilde eşit düzeyde bilgiye erişebilmelerini sağlamalıdır.
- Başka bir ülkede buldukları için mahpusların aileleri ve akrabalarıyla düzenli iletişimleri zor oluyorsa, bu dezavantajı kapatmak üzere cezaevi yetkilileri ek olanaklar sağlamalıdır. Bu olanaklar; yabancı uyruklu olanların telefon kullanma haklarının artırılması, ülkeler arası zaman farklılıklarını düşünerek farklı zamanlarda telefon edebilmelerine izin verilmesi, seyrek ziyaretleri telafi etmek üzere daha uzun ziyaret kabullerine imkan tanınması gibi önlemleri içerebilir. Kaynakların elverişli olduğu yerlerde, seyahat ve telefon masraflarının karşılanması için finansal destek de düşünülebilir.
- Hukuki destek, danışmanlık ve tıbbi servisler, disiplin meselelerinde ifade alımı ve şikayet mekanizmaları, yabancı uyruklu mahpusların dil gerekliliklerini göz önünde bulundurmalıdır ve gerekli olduğunda tercüman sağlanmalıdır.
- Dili öğrenmeye ihtiyacı olanlar ve özellikle de uzun dönemli hapis cezaları alanlar için dil kurslarının sağlanması öncelikli olmalıdır.

- Yabancı uyruklu mahpusların -özellikle cezaevi nüfusunun çoğunluğunun konuştuğu dili konuşmayan yerleşik olmayan mahpuslar- etkinlik ve programlara erişimlerini sağlamak için gerektiği yerlerde tercüme servisleri yanında (Örneğin, aynı milliyetten olanlar arasında akran desteği ve kendi kendine yetme grupları kurulmasının teşvik edilmesi gibi) ek önlemler de alınmalıdır. İlgili mahpuslara danışılarak aynı ülke vatandaşlarının birbirlerine yakın yerleştirilmeleri de düşünülebilir.
- Yabancı uyruklu mahpusları destekleyen STK'lar da cezaevlerini ziyaret ederek denk programlar uygulamaya teşvik edilebilir. Bu tür STK'ların iletişim bilgileri mahpuslara açık olmalıdır. Toplumsal örgütlerin desteği, genellikle yabancı uyruklu mahpusların tüm ihtiyaçlarını karşılayacak durumda olmayan cezaevi yönetimleri için çok faydalı olabilir.
- Yerleşik olmayan yabancı uyruklu kadın mahpusların kendi ülkelerine transferleri, ülkelerinde kalmış çocukları da varsa, mahpusun bu yöndeki arzusu ve transferin mahpus için herhangi bir insan hakları ihlali riski taşımaması şartı ile cezaevi hayatlarının mümkün olduğunca erken dönemlerinde düşünülmelidir. Kendi ülkelerinde cezalarını çekebilme olasılığı ve bunun sonuçları yabancı uyruklu mahpuslara ayrıntıyla açıklanmalı ve kararlar mahpusun tam rızası ile alınmalıdır.
- Cezalarını tamamladıktan sonra sınır dışı edilen yerleşik yabancı uyruklu kadınlar, geride bıraktıkları ailelerinden ayrı düşebilirler, bu kadınlar aynı zamanda anneyseler bu durum ek bir ceza haline gelir. Ulusal mevzuat, yabancı uyruklu mahpusların sınır dışı edilmelerini hükmederse, cezaevi yetkilileri ve konsolosluk temsilcileri herhangi bir itiraz süreci için hukuki danışmanlığa erişimi sağlamak adına ellerinden geleni yapmalıdır. Eğer sınır dışı edilme kaçınılmazsa yetkililer gerekli dokümanların alınması, seyahat düzenlemeleri yapılması ve mahpuslarla kendi ülkelerindeki akrabaları arasında mümkün olan iletişimin sağlanması yolunda destek olmalıdır. Sivil toplum örgütleri de süreç esnasında destek verebilir, mahpuslar ve uzak aile üyeleri arasında iletişime olanak yaratabilir, sayısız problemi çözerek prosedürleri açıklamada yardımcı olabilirler.

Kadın ya da erkek yabancı uyruklu mahpuslara nasıl muamele edileceğine dair daha ayrıntılı kılavuz ilkeler ve önerilere erişmek için lütfen, UNODC Özel İhtiyaç Sahibi Mahpuslar El Kitabı'nın "Yabancı Uyruklu Mahpuslar" bölümüne bakınız.

11.3 Cezaevindeki Genç Kızlar

Kanunla çatışma içinde olan genç kızlar, fail çocukların ve özellikle genç kızların durumlarına verebilecek uygun yanıtların olmayışı nedeniyle genellikle cezaevlerinde ve diğer kadın mahpuslarla birlikte tutulur. Bu el kitabı, kanunla çatışma halinde olan genç kızların topluma yeniden entegrasyonları için ayrı çocuk adalet kurumlarının kurulması konusunu içermez. Ancak şunu not etmek önemlidir;

Aşağıdaki “Çocuk Hakları Sözleşmesi”nden yapılmış alıntı gibi uluslararası sözleşmelerle uyumlu bir şekilde ayrı strateji ve politikaların bu kategorideki çocukların iyileştirilmesi ve rehabilitasyonları için oluşturulması, sayıları az dahi olsa, gerekmektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi

Madde 3

3. Taraf devletler, çocukların bakımı ve korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin -özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından- yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Madde 36

Taraf devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde 37

Taraf devletler, aşağıdaki hususları sağlarlar:

(a) Hiçbir çocuk işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulmayacaktır. On sekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası erilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.

(b) Hiçbir çocuk yasa dışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.

(c) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.

(d) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 39

Taraf devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde 40

1) Taraf devletler hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlal ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahında Asgari Standart Kurallar

8. Cinsiyetleri, yaşları, ceza sicilleri, tutulmalarının hukuki nedenleri ve kendilerine uygulanacak rejimin gerekleri dikkate alınarak farklı kategorilere ayrılan mahpuslar, ayrı kurumlarda veya bu kurumların ayrı bölümlerinde tutulurlar. Bu nedenle,

[...]

(d) Genç mahpuslar yetişkin mahpuslardan ayrı yerde tutulurlar.

Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar (Pekin Kuralları)**Kural 26.4**

Çocuk kız suçlulara tutuldukları kurumlarda kişisel ihtiyaçları ve sorunları ile mütenasip ihtimam gösterilmelidir. Kızlar hiçbir surette çocuk erkek suçlulara gösterilenden daha az bakım, koruma ve yardım görmemelidir. Adil muamele sağlanmalıdır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar (Pekin Kuralları) Üzerine Yorum

Suçun Önlenmesi ve Suçlulara Muamele ile ilgili 6. BM Kongresi'nde de belirtildiği gibi **Madde 26.4**, kadın faillerin erkek örneklerinden daha az ilgi gördükleri gerçeğine dikkat çeker. Özellikle 6. Kongre'nin 9 numaralı önergesi, ceza adaleti sisteminin her aşamasında kadın faillere adil davranılmasını ve tutuklulukları sırasında onlara problemleri ve ihtiyaçları doğrultusunda özel bir ihtimam gösterilmesini talep eder. Ayrıca bu kural, 6. Kongre'nin diğerlerine ilaven ceza adaleti sisteminde eşit muameleyi talep eden Caracas Deklarasyonu ışığında ve Kadınlara Yönelik Ayrımcılığın Elimine Edilmesi Deklarasyonu ve Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Elimine Edilmesi Sözleşmesi'nin arka planında değerlendirilmelidir.

3.

Yasa ve Uygulama Değişiklikleriyle Kadın Cezaevi Nüfusunun Azaltılması

Kadın mahpus sayısındaki artışın sadece kendilerine değil, aileleri ve özellikle de kalabalık bir çocuk grubu üzerine olumsuz etkileri düşünüldüğünde, daha fazla sayıda kadının hapsedilmesine yol açan kanunların, politika ve pratiklerin gözden geçirilmesi gerekliliği ortaya çıkar.

Bu yolda ilk adım, tüm dünyada kadınların tutuklanması ve hapsedilmesine ve kadın cezaevi nüfusunun artışına yol açan ortak nedenlere dair kayıt tutmaktır. Kadınların hapsedilmesine yol açan suçlar erkeklerinkinden oldukça farklıdır:

- Kadın mahpusların büyük çoğunluğu şiddet içermeyen suçlar nedeniyle tutulmaktadır;
- Eğer kadınlar şiddet içerikli suçlar işlemişlerse bunu olasılıkla eşleri veya kendilerine yakın olan birine karşı işlerler. Şiddet içerikli suçlar genellikle kadını istismar eden birine karşı işlenir;
- Kadınların büyük kısmı uyuşturucuyla bağlantılı suçlar nedeniyle tutulmaktadır. Çoğu, bizzat uyuşturucu bağımlıdır. Uyuşturucu trafiği söz konusuysa, kadınların az miktarlarda paralar karşılığında kurye olarak kullanılmış olma ihtimalleri yüksektir;
- Kadınların işlediği sıklıkla karşılaşılan diğer suçlar mülkiyet suçlarını içerir (hırsızlık ve dolandırıcılık gibi), bazen bu suçlar yoksulluk suçları olarak da adlandırılır;
- Hukukun, dini yasaların çeşitli yorumlarından kaynaklandığı ülkelerde, kadınlar “ahlak karşıtı suçlar” nedeniyle hapsedilmektedirler, zina ve evlilik dışı ilişki gibi. Kanunlar cinsiyete tarafsız yaklaşıyor gibi görünse de bu tür suçlamalarla karşılaşan çoğunlukla kadınlardır. Ek olarak, çoğu vakada yargılama prosedürleri uluslararası standartların gerekliliklerine uymaz: mahkeme işlemleri sırasında kadınlar ayrımcılığa uğrar ve çoğu kendileri kurban olmalarına karşın “ahlak suçları” nedeniyle hüküm giyerler.

Ayrıca:

- Giderek daha cezalandırmaya dönük hale gelen ceza adaleti politikaları kadınların ekonomik olarak da dezavantajlı durumlarıyla birleşince, çoğu ülkede mahkeme öncesi gözaltında tutulan kadın sayısının artmasına neden olmaktadır.
- Pek çok ülkede ceza adaleti sistemindeki yabancı uyruklu kadın sayısı, artan insan kaçakçılığı ve göç nedeniyle artmaktadır.

Yukarıda ve bölüm 1’de bahsedildiği gibi ceza adaleti sistemindeki kadınların tipik geçmişlerinden açıkça anlaşılmaktadır ki kadın mahpusların profili erkeklerinkinden oldukça farklıdır. Geçmişleri, işledikleri suçlar, bakmakla yükümlü oldukları aileleri ve hapsedilmenin özellikle kadınlar üzerindeki zararlı etkileri ceza adaleti politikalarının oluşturulmasında dikkate alınmalı, böylelikle kadınların gereksiz ve dayanaksız bir şekilde hapsedilerek tüm dünyadaki cezaevi sistemlerinin kısıtlı kaynaklarını zora sokmadıklarından emin olunmalıdır.

‘Kadın faillerin büyük bir kesiminin toplum için bir risk oluşturmadığını ve hapsedilmelerinin topluma yeniden adaptasyonlarını desteklemediği, aksine engellediği gerçeği’ ne kadar vurgulansa az. Bu kadınların çoğunun cezaevinde olma nedenleri; direkt veya dolaylı olarak kocaları, aileleri ve toplumlarının ellerinde tecrübe ettikleri çok boyutlu ayrımcılık ve yoksulluktur. Çoğu kadın failin ihtiyacı olan şey, ceza adaleti sisteminde suça yol açan geçmişleri ve nedenleri dikkate alınarak adil muamele görmeleri, aynı zamanda da toplumda, suç davranışına yol açan etkenlerin üstesinden gelmelerine yardımcı olacak şekilde ilgi, destek ve muamele görmeleridir. Hapislik durumu kesinlikle gerekli veya meşru değilse, kadınları cezaevi dışında tutarak çocuklarının bu durumda yaşayabilecekleri -olası hastaneye yatırılma ve gelecekte hapislik durumu gibi- ters etkiler engellenmiş olur.

“Bana kalırsa eğer %90’ının alternatifi olsaydı, parmaklıklar ardına kapatılmış mahpuslar olarak toplumun kaynaklarını tüketmek yerine döner ve değerli vatandaşlar olurlardı.”*

Birleşik Devletler’de bir cezaevi yöneticisi. (a)

(a) Ulusal Adalet Enstitüsü, Özet Araştırma, Ağustos 1998, sf.6

Kadınların hapsedilme oranları bütün olarak cezaevi nüfusunu azaltmayı hedefleyen yasama reformlarıyla mümkün olabilir; bazı eylemlerin suç kabilinden çıkarılması; suç, failin kırılabilirliği ve bakım sorumlulukları koşullarına dayalı takdir yetkisine imkan tanımayan zorunlu cezanın kaldırılması ve cezaevine alternatif yöntemlerin daha sıklıkla kullanılması.

Kadınlar tarafından işlenen suçların şiddet içermeyen doğası ve çoğu kadın failin topluma hemen hemen hiç risk teşkil etmemeleri nedeniyle, gözetim harici cezalar ve tedbirler için ideal adaydırlar.

Yasalar ve Yasa Uygulamalarındaki Değişikliklerin Amacı:

- Hem yasalarda hem de uygulamalarında, kadınların yargılama prosedürlerinden erkeklerle eşit oranda yararlanmalarını sağlamak ve ICCPR'nin 9(3) ve 14. maddeleriyle ortaya konmuş tüm güvencelerin kadınlara da tanınmasını garantiye almak;
- Küçük çaplı, şiddet içermeyen suçları işleyenleri ve tıbbi ya da psikiyatrik tedavi ihtiyacında olanları cezaevi dışında tutmak;
- Cezaevinde hamile ve bakıma muhtaç çocukları olan kadınların sayısını en aza indirmek;
- Ceza hükmü verilirken suç fiilini oluşturan koşulların ve failin kırılabilirliğinin dikkate alınmasını sağlamak (Örneğin, Şiddet uygulayan bir eşi, kocayı veya aile üyesini öldürmek; kadınların kurye olarak kullanıldığı uyuşturucu suçları.)
- Yargılama öncesi tutukluluk ve hapsedilmeye karşı kanunda yeterli çeşitlilikte alternatif yöntemler olmasını sağlamak.
- Yargılama öncesi tutukluluk ve hapse alternatif önlemlerin uygulamasında kadınların kırılabilir ekonomik ve sosyal durumları nedeniyle ayrımcılığa uğratılmadığından emin olmak. Evsizlik, madde bağımlılığı, işsizlik ve destek olacak bir ailenin eksikliği hiçbir zaman risk faktörleri olarak görülmemelidir, daha ziyade refah örgütleri ve toplumun desteğiyle çözülecek sosyal güçlükler olarak değerlendirilmelidir, böylelikle yeniden suç işlenmesinin de önüne geçilebilir.
- Ayrımcı yasaları ve yasalar cinsiyete tarafsız görünse de uygulamada ortaya çıkan ayrımcı yaklaşımları uluslararası standartlarla uygun hale getirmek.
- İnsan kaçakçılığı kurbanları ve göçmen işçileri daha fazla mağduriyete karşı korumak

Açıkça, kadınların hapsedilmesiyle bağlantılı problemler daha derindir ve sadece yukarıda önerilen tedbirlerle yok edilemeyecek kadar karmaşıktır. Sürdürülebilir bir başarıya ulaşmak için; yasama önlemleri ve ceza adaleti politikalarında değişiklik, bu reformlara paralel olarak, kadına yönelik her türlü şiddetin ve toplumun her alanında ayrımcı yaklaşımların tasfiye edilmesi çabalarıyla, bilincin artırılması, eğitim ve öğretimle desteklenmelidir.

Her şeye rağmen, aşağıda da önerildiği gibi, ceza adaleti politikaları, yasama ve yargıya cinsiyete duyarlı bir kriter dahil edilerek çok şey başarılabilir.

1. Tutukluluk Esnasında Yasal Destek

Şahsi ve Politik Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Madde 9(3) ve 14 mahkeme öncesi, mahkeme sırası ve temyiz süreçlerinde uygulanacak tüm koruma ve garantileri ortaya koymaktadır. Her türlü Tutukluluk veya Hapis Durumundaki Tüm Kişilerin Korunmasına Dair Prensipler Bütünü ve Asgari Standart Kurallar, gözaltındakilerin hemen tutuklama sonrası ve tüm ceza adaleti sürecinde hukuki danışmanlık alma hakkını teminat altına alır. Yoksul tutuklu ve hükümlüler devlet yetkilileri tarafından sağlanan hukuki danışmanlığa ücretsiz erişim hakkına sahiptir.

Ayrıca, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu⁸⁵ (Madde 63(a)) hükümetlerin “özellikle yoksullukla yaşayan kadınlara ulaşması için tasarlanan, hukuki okur-

⁸⁵ Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, Kadınlar Üstüne Dördüncü Dünya Konferansı, 15 Eylül 1995, A/CONF.177/20 ve A/CONF.177/20/Add.1.

yazarlığı da içeren, ücretsiz ya da düşük ücretli hukuk servislerine erişimi sağlamalarını” talep etmektedir.

Devletler, kadınların erkeklerle eşit koşullarda ve evrensel olarak kabul edilmiş ICCPR gibi esaslarla uyumlu olarak adalete erişebilmelerini garanti altına almakla yükümlüdür. Ceza adaleti sisteminde kadınların dezavantajlı pozisyonlarını dengelemek için bölüm 1, başlık 1’de de belirtildiği gibi, devletler kadınların adalete erişimlerini geliştirmek adına Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu’nun da önerdiği gibi pozitif ayrımcılığı düşünmelidirler.

Önerilen ana tedbirler:

- Devletler ceza adaleti sisteminde kadınlara mahsus kırılabilirlikleri tanıyarak yoksul kadın şüphelilerin tutuklanmaz tutuklanmaz düşük ücretli veya ücretsiz hukuki destek servislerinden, en azından yoksul erkeklerin yararlandığıyla eşit düzeyde yararlanabilmeleri için önlemler almalıdır;
- Cinsiyet duyarlılığı kanun uygulayıcısı memurların ve mahkeme öncesi gözaltı merkezlerinde görev yapan personelin eğitimlerinin bir parçası olmalıdır. Personel tüm kadın tutuklulara hassasiyetle yardımcı olmalı, okuryazar olmayan eğitimsiz kadınlara yaklaşırken özel bir ilgi ve sabır göstermeli, yasal haklarını anlayabilecekleri bir dilde net olarak açıklayarak anlamalarını sağlamalı ve hukuki danışma, yasal destek hizmetleri veya ilgili STK'lara erişimlerine yardımcı olmalıdır.

2. Cezai Takibattan Ayırma

Hapis Dışı Önlemlerle İlgili Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Tokyo Kuralları)

5.1. Gerektiği zaman ve hukuk sistemine uygun olduğu takdirde; polis, savcılık ya da cezai konularla meşgul olan diğer makamlar, toplumun korunması, suçun önlenmesi ya da hukuka saygının geliştirilmesi ve mağdurların hakları bakımından soruşturmayı sürdürmenin gerekli olmadığını takdir etmeleri halinde, suçluyu serbest bırakma yetkisine sahip olmalıdırlar. Serbest bırakmanın uygunluğu konusunda karar verebilmesi amacıyla, her hukuk sisteminde bir takım ölçüler geliştirilmelidir. Küçük suçlar için savcılar, gerektiği takdirde, hapis dışı önlemlerin uygulanmasına karar verebilirler.

Cezaevlerindeki kadınların büyük çoğunluğu akıl sağlığı bakımı ihtiyacı duyuyor, uyuşturucu ve/veya alkole bağımlılar, geçmişteki aile içi şiddet veya cinsel istismarın travmasını yaşıyorlar. Dolayısıyla kadın mahpusların, zorlu cezaevi koşullarındansa uygun bir iyileştirme programına dahil edilmeleri ihtiyaçlarına daha etkili biçimde yanıt verebilir.

Polis, savcılar ve mahkemeler failleri cezai takibattan ayırmak için bir dizi seçeneğe sahip olmalıdırlar ve bu seçenekleri çoğu vakada topluma tehdit teşkil etmeyen kadınlar için kullanmaya teşvik edilmelidirler.

Bu seçenekler:

- Şartlı ve şartsız salıverme
- Sözlü uyarı

- Arabuluculuk edilen uzlaşma
- Kurban iade veya tazminat ödeme emri
- Toplum hizmeti emri
- Kurban fail arabuluculuğu
- Aile grubu konferansı
- Başka bir onarıcı süreç, örneğin cezalandırma halkaları.

Kadın faillerin geçmişleri ve problemleriyle ilgili bulgular Quaker Avrupa İşleri Konseyi'nin "Avrupa Konseyi Üye Devletleri'ndeki Koşulların Bir Değerlendirmesi" raporunda yer almaktadır; buna göre "Aile grubu konferansı ve halka cezalandırmalarının özellikle faydaları olabilir. Kadın faillerin büyük kesimi 16 yaş altında çocuk sahibi ve genellikle ailelerin tek ya da temel bakıcısı durumundalar. Kurbanlar, kadın failler, aileleri ve toplumu bir araya getirip zararın en iyi nasıl telafi edilebileceği ve faillerin topluma nasıl yeniden entegre edilebileceği ve çocuklarının desteklenebileceği konularında uzlaşmaları sağlandığında, büyük olasılıkla sonuçlar daha fazla suçu önleyecek ve çocukların da bir gün failler haline dönüşmesi ihtimali azaltılacaktır."⁸⁶

3. Mahkeme Öncesi Tutukluluk

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi

Madde 9(3)

Cezai bir fiilden ötürü gözaltına alınan veya tutulan bir kimse derhal bir yargıç veya hukuken yargılama yetkisine sahip diğer bir görevli önüne çıkarılır ve bu kimse makul bir sürede yargılanma veya saliverilme hakkına sahiptir. Yargılanan bir kimsenin tutuklanması genel bir kural olamaz; yargılamanın her aşamasında tutuklunun saliverilmesine karar verilebilir; saliverilme bu kimsenin duruşmaya gelmesini sağlamak ve mahkûm edilmesi halinde hükmün infazını temin etmek için teminata bağlanabilir.

Hapis Dışı Önlemlerle ilgili Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Tokyo Kuralları)

6.Tutuklama tedbirinden kaçınma

6.1. Dava öncesi gözaltında tutma, aynı zamanda, iddia edilen suçun soruşturulması ve toplumun ve mağdurun korunmasına özen göstererek ceza muhakemesinde son çare olarak uygulanmalıdır.

6.2. Dava öncesi gözaltında tutmaya alternatif önlemler, mümkün olduğu kadar erken bir aşamada uygulanmalıdır. Giz altında tutma, 5.1 sayılı kuralda belirtilen amaca ulaşmak için gerektiğinden daha uzun bir süre devam etmemeli ve insanca ve doğuştan sahip olunan insanlık onuruna saygı esasına uygun olarak yerine getirilmelidir.

Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması İçin Prensipler Bütünü

Madde 39

Bir suç isnadı nedeniyle tutulan bir kimse, kanunun öngördüğü istisnai haller dışında, yargılama sürerken, adalet dağıtımı için yargısal veya diğer bir makam tarafından aksine karar verilmedikçe, hukuka uygun olarak yerine getirilen yükümlülük çerçevesinde saliverilme hakkına sahiptir. Bu makam, tutmanın gerekli olup olmadığını sürekli olarak denetler.

⁸⁶ Cezaevinde Kadınlar, Avrupa Konseyi Üye Devletleri'ndeki Koşulların bir Değerlendirmesi, Yönetici Özeti, Quaker Avrupa İşleri Konseyi, Şubat 2007, s.8.

Birçok ülkede çok sayıda kadın, yargılanma öncesi tutuklu bulunmaktadır; bazen yıllarca ve hatta sonuçta aldıkları cezaıyla örtüşmeyecek kadar uzun bir süre mahkemelerini beklerler. Para kefaleti⁸⁷ dışında mahkeme öncesi gözaltına alternatiflerin nadiren uygulandığı ve hukuki desteğe erişimin en alt düzeyde olduğu yerlerde, kefalete veya hukuki danışmana gücü yetmeyenler uzun süreler boyunca tutuklu kalarak mahkemelerini beklerler. Bu durumdan en çok etkilenenler yoksul ve dezavantajlı kimselerdir. Böyle olunca kadınlar pek çok ülkede mahkeme öncesi gözaltında bulunan ve sayıları giderek artan mahpuslar grubunun bir parçası olarak öne çıkar. Çoğu toplumdaki ekonomik dezavantajları nedeniyle kefalet için gereken teminatı ödeyememe ihtimalleri yüksektir. Kadın failerin çoğunluğu okuryazar değildir ve yasal haklarından daha az haberdardırlar.

Mahkeme Öncesi Tutuklu Bulunan Kadınlar

2005 yılında **Nijerya**'da 777 kadın mahpusun 577'si yargılama öncesi tutuklu bulunanlardı. Yargılama öncesi dönem 1 yıldan 15 yıla kadar uzanabiliyordu (a).

2001 yılında **Malawi**'de kadın mahpusların yüzde 65'i ihtiyati tedbir olarak tutuluyordu, Afrika'daki diğer ülkelerle kıyaslandığında az olduğu düşünülebilir bir rakam (b).

1999 yılında **Hindistan**'da kadın mahpus nüfusunun yüzde 70'inden fazlası halen yargılanıyordu (c). Çoğunluğu 4–5 yıllarını azami hapis cezası bundan daha az olan suçlar nedeniyle, yargılama öncesi tutuklu olarak geçirmişlerdi.

2005'te yayınlanan istatistiklere göre, benzer rakamlar **Bolivya** (yüzde 77), **Meksika** (yüzde 44.6), **Kolombiya** (yüzde 53.5) ve **Ruanda** (yüzde 50–75) için de geçerlidir (d).

Güney Afrika: Mahkeme öncesi tutuklu bulunan kadınlar, kefalet ve yoksulluk (e)

28 Şubat 2007'de, 3559 kadın mahpusun 1087'si yargılanmayı bekliyordu ve 2472'si hüküm giymişti. Cezaevleri Adli Müfettişliği'nin (f) yürüttüğü araştırmaya göre yargılanmayı bekleyen tutuklu kadınların neredeyse dörtte biri kefalet hakkı kazandı ancak tutuklu kalmaya devam etti, çünkü kefaleti ödeyecek paraları yoktu. Bu kadınların bazıları için kefalet ücreti 28\$'dan azdı. Hüküm giyen kadınların yaklaşık dörtte biri de hapsedilmeye alternatif olarak para cezası ödemeye mahkûm oldu. Mahkemeler bu kadınların toplum için herhangi bir tehlike teşkil etmediklerini belirlemişti, ancak yine para cezalarını ödeyemeyecek kadar yoksul olmaları onları cezaevine mahkûm etti.

(a) Agomoh, U.R., Ogzobor, E.N., "Nijerya'da Kadın Mahpusların Durumu: Problemler ve Seçeneklerin Değerlendirilmesi", PRAWA/Nijerya, Tazmanya, Avustralya'da gerçekleşen 11. Cezaî İptal Konferansı'nda sunulan makale (ICOPAXI), 9-11 Şubat 2006

(b) Malawi'de Cezaevleri, 17–28 Haziran 2001, "Afrika'da Cezaevleri ve Tutukluluk Koşulları Özel Raportörü Raporu", Seri IV, No.9, Afrika İnsan ve Topluluk Hakları Komisyonu, s.6

(c) Shankardass, R.D., Roy, N. Ve Seshadri, V., "Adalet Erişimde Yeni Modeller Atölye Çalışması: Hindistan Deneyimi (Kadın ve Çocuklar Üzerine Özel Bakış)", Kadınlar için Ulusal Komisyon, Uluslararası Cezaî Reform ve Cezaî Reform ve Adalet Örgütü, 2000, Hindistan, s. 5

(d) "Cezaevinde Kadınlar", Mahkumların İslahında Asgari Standart Kurallar Üstüne Yorum, a.g.y., s.82-83

(e) Dr. Nicolien Du Preez, Hukuk Koleji, Cezaevi Yönetim Bilimi Bölümü, Güney Afrika Üniversitesi, kişisel görüşme.

(f) Adli Müfettişlik, a.g.y. (n.4)7

Evlilik dışı cinsel ilişkinin (zina) bir suç eylemi olarak kabul edildiği bazı ülkelerde, tecavüz kurbanları ve zorunlu evlilikten kaçmak üzere evlerini terk etmiş genç kızlar yargılama öncesi tutuklu kalabiliyor; bu süreçte, evlilik dışı cinsel ilişkinin

⁸⁷ "Para kefaleti" kavramı, sanığın yargılama öncesi tutukluluktan salıverilmesi için gereken koşullara uyacağına dair verdiği garanti olarak, geçici olmak suretiyle mahkemeye vermekle yükümlü olduğu nakit parayı ifade etmektedir.

rızaları dahilinde gerçekleşip gerçekleşmediğine dair durumları soruşturuluyor.⁸⁸ Başka ülkelerde yargılama öncesi tutukluluk hali tecavüz kurbanlarını korumak için gözlem altında tutma yöntemi olarak da kullanılabilir; kurban korunurken mahkemede tecavüzcüsü aleyhine tanıklık yapması güvence altına alınıyor.⁸⁹ Bu iki uygulama da kabul edilemez, kadınları daha fazla kurbanlaştırmakta ve onları daha fazla istismara uğrama riskiyle baş başa bırakmaktadır. En önemlisi ise, bu tarz pratikler kadınları tecavüz ve cinsel istismar şikayetinde bulunmaktan caydırır ve böylelikle suçluların adaletten kaçmalarını kolaylaştırır.

Bu bağlamda, “İnsan Hakları Komisyonu Keyfi Gözaltılar Üstüne Çalışma Grubu”nun 2003 tarihli raporu şöyle belirtmektedir:

“2001 yılı raporunda (E/CN.4/2002/77 ve Ek.1 ve 2) Çalışma Grubu, şiddet veya kaçakçılık mağduru olmuş kadınların tutukluluk halleriyle ilgili, mağdurları korumak için özgürlüğün kısıtlanması yoluna gidilmesinin tekrar düşünülmesini ve her koşulda bir yargı yetkilisi tarafından denetlenmesini tavsiye etmiş ve böyle bir önlemin ancak son çare olarak ve kurbanın kendisi arzu ettiği takdirde kullanılmasını önermiştir.”⁹⁰

Yargılama öncesi tutukluluk halinin olumsuz etkileri -kısa dönemler için dahi olsa, özellikle de çocukları için tek bakıcı kadınsa- erkeklere nazaran kadınlarda daha şiddetlidir. Garantisi olmayan veya kiralık bir evde yaşayan bir kadının cezaevine girdiğinde bunu kaybetmesi olasıdır.⁹¹ Eğer çalışıyorsa işini kaybetmesi de olasıdır.⁹² Böyle kadınların çocuklarının velayetini geri alması genellikle zor veya neredeyse imkansızdır.⁹³ Dolayısıyla cezaevinde geçirilen kısa bir sürenin bile kadınlar ve çocukları için zarar verici, uzun süreli sonuçları olabilir.

Önerilen ana tedbirler:

- Birleşmiş Milletler Gözaltı Harici Önlemler İçin Asgari Standart Kurallar, Kural 6'ya uygun olarak topluma genel olarak bir tehdit arz etmeyen kadın şüpheliler, olağanüstü koşullar haricinde yargılama öncesi gözaltında tutulmamalıdır.
- Yargılama öncesi tutukluluk veya tutukluluk halinin devamına karar verecek olan mercilerin kefalet ödemesi dışında elinde geniş yelpazede alternatifin olması önemlidir. Aşağıdaki seçenekler düşünülebilir;
 - Belirlenmiş bir günde mahkemeye çıkmak,
 - Yapılmaması gerekenler:

⁸⁸ Örnek olarak bakınız, UNODC, “Afganistan: Kadın Mahpuslar ve Onların Topluma Yeniden Entegrasyonları”, a.g.y., sf. 24-25.

⁸⁹ Örnek olarak bakınız, “Asia Watch: Hindistan'daki Cezaevi Koşulları”, Nisan 1991, sf.26.

⁹⁰ “Keyfi Gözaltılar Üstüne Çalışma Grubu Raporu”, Baş Raportör, Louis Joinet, İnsan Hakları Komisyonu, 16 Aralık 2002, BM Doc. E/CN.4/2003/8, para.65.

⁹¹ “Cezaevinde Kadınlar: Mahpusların İslahında Asgari Standart Kurallar Üstüne Bir Yorum”, a.g.y., sf.85.

⁹² a.y. sf.85.

⁹³ a.y. sf.85.

- ▶ Hususi iletişim kurma,
- ▶ Belirli yerleri veya bölgeleri terk etme veya bu yerlere girme,
- ▶ Belirli kişilerle buluşma,
- Belirli bir adreste kalmak,
- Mahkemeye, polise veya başka yetkililere günlük ya da periyodik olarak rapor vermek,
- Pasaport veya diğer kimlik belgelerini teslim etmek,
- Mahkeme tarafından görevlendirilmiş bir ajansın denetimini kabul etmek,
- Elektronik takibe alınmak.
- Duruşmalar sırasında bir kadını tutuklamaya karar vermek için mahkemeler kadının ebeveynlik durumu veya diğer bakım yükümlülüklerini (ailenin yaşlı üyeleri, engelli ebeveynler vb.) dikkate almalıdır.
- Evlilik dışı cinsel ilişkinin suç eylemi sayıldığı yerlerde, bu eylemi gerçekleştirdiğinden şüphelenilen kadınlar yargılanmaları öncesi durumları soruşturulurken tutuklu kalmamalıdır. Tecavüze uğradıklarını iddia edenler veya zorunlu evliliklerden kaçanlar, böyle kadınlara destek olan STK'lara ve diğer örgütlere ve de sığınma evlerine yönlendirilmelidir.
- Yargılama öncesi tutukluluk hali "ihtiyati tutuklama" olarak kullanılmalıdır. Başka türlü koruma yöntemleri (Örneğin, bağımsız yapılar tarafından yönetilen sığınma evleri, STK'lar ve diğer toplum hizmetleri) kullanılmalıdır.

4. Hüküm Verme

Hapis Dışı Önlemlerle İlgili Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Tokyo Kuralları)

8. Mahkûmiyet Şekilleri

8.1 Hapis dışı önlemlere karar vermeye yetkili ve elinde hapis dışı alternatifler konusunda geniş bir uygulama alanı bulunan yargısal makam, bu kararı verirken, suçlunun topluma kazandırılma ihtiyacını, toplumun korunmasını ve mümkün olduğu takdirde kendilerine danışılacak olan mağdurların menfaatlerini de dikkate almalıdır.

4.1 Şiddet İçermeyen Suçlar İçin Cezaevine Alternatifler

Cezalandırma politikalarının sertleşmesi tüm dünyada cezaevi nüfuslarının artmasına ve özellikle kadınların hapsedilmesinde orantısız bir artışa neden oldu. Bazı ülkelerde erkeklere kıyasla kadınların hapsedilmesinde yaşanan hızlı artışı, kadın mahpuslar arasında yaygın olan büyük oranda şiddet içermeyen suçların (geçmişte hapsedilmeyecekleri suçlar) çoğu ülkede ekonomik ve sosyal kırılganlıklarıyla perçinlemesine bağlanabilir. Kadınların para cezalarını ödeyebilme ihtimalleri erkeklerden düşüktür ve bazı yargı alanlarında sosyal veya akli kırılgan-

lıkların risk faktörleri olarak değerlendirilmesi onları hapis dışı cezalar ve önlemler için uygunsuz kılar.

Şiddet İçermeyen Suçlar Nedeniyle Hapsedilmiş Kadınlar:

2002 yılında Birleşik Krallık'ta hüküm giymiş kadın mahpusların yüzde 41'i uyuşturucuyla ilgili suçlar nedeniyle tutuluyorlardı (a). Aynı yıl hırsızlıktan dolayı cezaevine giren kadınların sayısı, diğer herhangi bir suç nedeniyle hapsedilen kadınların sayısından çok daha fazlaydı; 2002'de derhal tutuklanan kadınların neredeyse üçte birini oluşturuyorlardı (b). Kadın cezaevi nüfusundaki bu artışı suç oranlarındaki artış yerine cezaların sertleşmesiyle açıklamak mümkün (c). Örneğin, 1991'de Ceza Mahkemesi'nde hüküm giyen kadınların yüzde 8'i trafik suçları nedeniyle cezaevine gönderildi. 2001 yılına gelindiğinde bu oran yüzde 42'ye yükselmişti. 1991 ile kıyaslandığında 2002'de bir kadının hırsızlık veya çalınmış mal bulundurmaktan hapis cezası alma olasılığı iki kat artmıştı. Suçüstü Mahkemeleri'nde bir kadının tutukluluk cezası alma ihtimali ise yedi katı artmıştı (d).

Birleşik Devletler'de Eyalet Mahkemeleri'nde mülk suçlarıyla hüküm giymiş olan kadın sayısı 1990 ve 1996 yılları arasında yüzde 44 artış gösterdi; uyuşturucuyla ilgili suçlardan dolayı hapsedilen kadın sayısı yüzde 37 artarken, bulundurma yüzünden hüküm giyenlerin sayısı yüzde 41 artış gösterdi (e). 1996'da Eyalet Mahkemeleri'nde şiddet içeren suçlar tüm işlenen suçların yüzde 8.4'ünü teşkil ediyordu (f).

Moskova'da 2001 yılında, mahkeme öncesi tutukluluk halinde olan kadınların yüzde 64'ü hırsızlıkla suçlanıyordu (g). Hırvatistan'da 1998 yılında kadınların yüzde 7.8'i şiddet içerikli suçlar nedeniyle hapsedilmişken kalanları mülk suçları, kamu güvenliğine aykırı hareketler, trafik suçları ve doküman sahteciliği gibi suçlardan hüküm giymişlerdi (h). Çek Cumhuriyeti'nde yargılanan kadınların üçte birinin mülkle ilgili suçlardan mahkemeye çıkarıldığı aynı yıl, diğer üçte biri ekonomik suçlarla itham ediliyordu. Yine aynı yıl kadınlar tüm şiddet içerikli suç faillerinin yüzde 9'unu oluşturuyordu (i).

(a) Cezaevi Reform Vakfı, Durum Dosyası, Temmuz 2004, sf.10

(b) a.y., sf.10

(c) a.y., sf.10

(d) a.y. sf.10

(e) Adalet İstatistikleri Bürosu, Özel Rapor, "Kadın Failler", Aralık 1999, gözden geçirilmiş baskı 10/3/2000, sf.5

(f) a.y.

(g) Moskova Cezaevi Reform Merkezi (www.prison.org)

(h) Orta Avrupa'da Cezaevinde Kadınlar, Özet ve İstatistikler, Uluslararası Cezai Reform Örgütü, Cezaevinde Kadınlar Bilgi Paketi

(i) a.y.

Bu faillerin çoğu topluma bir tehdit oluşturmaz. Hapis dışı yaptırımlar aldıkları zaman, durumlarıyla, çok daha etkili bir biçimde ve devlete en masrafsız şekilde başa çıkılabilir. Yoksulluk suçları, hırsızlık ve diğer mülk suçları kadınların hapsedilmesiyle azaltılamaz. Bu kadınlar genellikle yalnız annelerdir veya ailenin tek çekip çevirenidir. Hapsedilmeleri aileyi daha da yoksullaştırır, iş ve ev kaybı yaşanabilir ve failin sabıka kaydı nedeniyle tahliye sonrası iş bulabilme olasılığı düşer. Ek olarak, kadınlar çoğu zaman madde bağımlılığı ve psiko-sosyal bozukluklar gibi altta yatan başka nedenlerle suç işler. Bu tür problemler, akıl sağlığının kötüleşme olasılığının yüksek olduğu cezaevlerine kıyasla toplum içinde daha iyi tedavi edilir.

Önerilen ana tedbirler:

- Tokyo Kuralları Kural 8 ile paralel olarak, kanun yapıcılar hapsedilmeye alternatif bir dizi hapis dışı önlem ve yaptırımın kanunlarda hazır bulunmasını sağlamalıdır.

- Yargı yetkilileri, topluma risk teşkil etmeyen kadın failerin vakalarında, onların rehabilitasyon ihtiyaçları, ailelerine bakma yükümlülükleri ve özellikle hapsedilmenin üzerlerinde yaratacağı zararlı etkileri hesaba katarak hapsedilmeye alternatif yöntemler kullanmaya teşvik edilmelidir.
- Tokyo Kuralları Kural 8.2'de de önerildiği gibi, hüküm veren merciler vakaları aşağıda verilen yöntemlerle çözebilir:
 - Sözlü cezalar; örneğin tembih, azar ve uyarı;
 - Şartlı tahliye;
 - Statü cezaları;
 - Ekonomik yaptırımlar ve ağır para cezaları, para cezası ve günlük cezalar;
 - El koyma veya kamulaştırma emri;
 - Kurbanı iade veya tazminat emri;
 - Cezayı erteleme veya askıya alma;
 - Denetimli serbestlik ve adli denetim;
 - Toplum hizmeti emri;
 - Bir yoklama merkezine yönlendirme;
 - Ev hapsi;
 - Kurumsal olmayan (binalara kapatmadan) tedavi yöntemleri;
 - Yukarıdaki sunulan önlemlerin farklı kombinasyonları.
- Yukarıdaki önlemleri kadınların suç işleme davranışlarının altında yatan yaygın problemleri hedef alan müdahalelerle birleştirmek üzere (Örneğin, aile içi şiddet ve cinsel istismar mağdurlarına tedavi edici kurslar ve danışmanlık hizmeti ve bunların yanında akıl sağlığı rahatsızlıkları olanlara uygun tedaviler gibi) kadın failer için uygun alternatifler geliştirilmesi için yatırım yapılmalıdır.

4.2 Uyuşturucu ile İlgili Suçlar

Birçok ülkede uyuşturucuya bağlı suçlar yüzünden hapsedilen failer cezaevi nüfusunun büyük kesimini oluşturmaktadır ve kadınlar da bu gruba dahildir.⁹⁴ Bunun bir nedeni yasadışı uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadele etmek üzere ulusal ve uluslararası boyutta ortaya konan çabalardır. Bununla birlikte, uyuşturucu ticaretinde kadınlar nadiren ana rollere sahiptir. Suç fiilleri çoğunlukla kendi bağımlılıkları veya yoksulluktan kaynaklanır. Kadınlar sıklıkla düşük ücretler karşılığı uyuşturucuyu sınırlar ötesi taşıyan kuryeler olarak kullanılırlar. Yoksul ülkelerden gelirler ve bazen yapmayı kabul ettikleri bu eylemlerin taşıdığı riskleri ve sonuçlarını anlayamazlar.

⁹⁴ Örneğin, uyuşturucuyla ilgili suçlardan ötürü cezaevinde bulunan kadınların cezaevi nüfusuna oranı Portekiz'de yüzde 71, Yunanistan'daki iki cezaevinde yüzde 40 ile 52 arası, İzlanda'da yüzde 50, Lüksemburg'ta yüzde 44, Norveç'te yüzde 40, Letonya ve Hollanda'da yüzde 38, İsveç'te yüzde 36, İngiltere ve Galler'de ve Gürcistan'da yüzde 35 olarak karşımıza çıkar. (Bakınız: Cezaevinde Kadınlar, a.g.y., s.32)

Birleşik Krallık'da Uyuşturucu Kuryeleri

Birleşik Krallık'da kadın cezaevi nüfusunun yüzde 19'u, Haziran 2005 sonu verilerine göre yabancı uyruklu mahpuslardı (a). Bunların yüzde 80'i uyuşturucuyla ilgili suçlar nedeniyle tutuluyorlardı (b). Bu görev için seçilmiş kadınlar genellikle 30'lu yaşlardaydı ve birden fazla çocuğa bakmakla yükümlüydüler. 6 ile 15 yıl arası ceza çekiyorlardı.

Birleşik Devletler'de Zorunlu Cezalandırma ve Uyuşturucu Suçları

Birleşik Devletler'de Adalet Bakanlığı şiddet içermeyen küçük çaplı uyuşturucu failleri arasında kadınların çok fazla sayıda olduğunun altını çizdi; halbuki bu kadınların çok hafif sabıka kayıtları var veya hiç yok, suç örgütleri veya aktivitelerinde ana figürler değiller, ancak tüm bunlara rağmen zorunlu cezalandırma politikaları nedeniyle "büyük çaplı" uyuşturucu faillerinin aldıklarına benzer cezalar alıyorlar. 1986–1996 yılları arası eyalet cezaevlerinde uyuşturucu suçlarıyla cezalandırılan kadın sayısı on katı arttı. Ulusal olarak her üç kadından biri cezaevinde ve cezaevindeki her dört kadından biri uyuşturucuyla ilgili bir yasayı deldiği gerekçesiyle hapsedilmiş durumda (c).

(a) Cezaevi Reformu Vakfı, Durum dosyası, Nisan 2006, s.15

(b) Lyon, J., Direktör, Cezaevi Reformu Vakfı, Guardian, 27 Nisan 2006

(c) Uluslararası Af Örgütü, "Cezaevinde Kadınlar Durum Bilançosu", Ağustos 2005, alıntıldığı yer Adalet Bakanlığı, Adalet İstatistikleri Bürosu, 1997'de Mahpuslar.(www.amnestyusa.org/women)

Uyuşturucu suçlarıyla hüküm giyen çoğu fail özel olarak uyuşturucu problemini hedef alan cezaevine alternatif yöntemlerle tedavi edilmelidir. Temel uluslararası esaslar, 1988 Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Antlaşma⁹⁵ ve Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Talebinin Azaltılmasına Yönelik Genel Kurul Kılavuz İlkeleri⁹⁶ bu ikilemi tanıır. Temel odakları uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadeleleyen, hükümetlerden, hapsedilmeye alternatif yöntemlerin ana parçası olduğu, disiplinlerarası inisiyatifler almalarını talep eder.⁹⁷ Bazı ülkelerde, yasadışı uyuşturucu madde kullananları ceza adaleti sisteminden ayırmak için ilk kez suç işleyenlere uyuşturucu eğitimi ve tedavi programları formüle edilmiştir.

Çoğu ülkede, cezaevine yollanan uyuşturucu kullanıcısı sayısını azaltmak ve toplam cezaevi nüfusunu düşürerek aşırı kalabalıklaşmayı önlemek için, uyuşturucuyla ilgili suçlara ilişkin politika ve yasaların gözden geçirilmesi gereklidir. Şiddet içermeyen uyuşturucuyla ilgili suçların cezalandırılma kanunları ve pratikleri, uyuşturucu bağımlılığını tedaviyi amaçlayan, hapis dışı ceza ve tedbirleri içermelidir. Böyle bir reform politikası, uyuşturucuyla ilgili suçlar nedeniyle cezaevinde bulunan, ancak hapsedilmeleri adalet veya topluma yeniden entegrasyon amaçlarına hizmet etmeyen çok sayıda kadınla ilgili cezaları da ilgilendirecektir.

Önerilen ana tedbirler:

- Uyuşturucu kaçakçılığıyla ilgili suçlara kesilen katı cezalar gözden geçirilmelidir, narkotik ticaretinin büyük oyuncularını ve uyuşturucu kuryesi olarak kullanılan kadınlar gibi küçük oyuncularını arasında cezalandırmada belirgin farklar olması gözletilmelidir.

⁹⁵ BM Dökümanı E/CONF.82.15

⁹⁶ 8 Eylül 1998 tarihli A/RES/S-20/3.

⁹⁷ Bakınız Boister, N., "BM Uyuşturucu Antlaşmalarının Cezai Yönleri", Kluwer, Lahey, 2001

- Bazı uyuşturucuyla ilgili suçlar, örneğin uyuşturucu bulundurma, suç olmaktan çıkarılmalıdır.⁹⁸
- Uyuşturucu suçlarıyla ilgili zorunlu cezalar kaldırılmalıdır. Hakimler, uyuşturucu tacirlerinin tuzağına düşen kadınların yeniden mağdur olmalarını engellemek adına hüküm verirken takdir yetkilerini kullanabilmelidirler. Mahkemelerin, uyuşturucu suçlarıyla hüküm giyenlerin hafifletici koşulları ve karakter ya da suç geçmişlerini hesap etme yetkileri olmalıdır.
- Toplum bazlı uyuşturucu bağımlılığı programları uyuşturucu bağımlısı failerin vakalarında daha çok kullanılmalıdır, cezaevi yerine toplum içinde denetlenerek yaşarken alternatif bir cezanın parçası olarak bağımlılıkları için tedaviden geçmekle de yükümlü olabilirler.
- Cinsiyete duyarlı, sadece kadınlara yönelik toplum içinde uyuşturucu bağımlılığı tedavi programları sağlanması ve kadınların bu tedavilere erişimi -tedavi gören kadınların çocukları için uygun koşulların sağlanması dahil- geliştirilmelidir

İYİ ÖRNEK

Birleşik Devletler ve Avustralya: Uyuşturucu Tedavisi Mahkemeleri

Bağımlılıkları ve suça eğilimleri değişmeyen failer için Birleşik Devletler ve Avustralya'da uyuşturucu tedavisi mahkemeleri, hapsetmeye alternatif olarak bağımlılığı ve ilişkili suç etkinliklerini hedef alan yoğun terapi programları sunuyor. Hakim ve disiplinlerarası bir ekip tarafından yakın denetimi yapılan uyuşturucu mahkemelerinde, caydırıcı ceza ve ödülleri içeren (Örneğin, işbirliği halinde program süresinin kısaltılması ve işbirliği yapılmadığı takdirde kısa süreli hapis gibi) bir tedavi planı oluşturuluyor. Planı başarılı şekilde tamamlaması için katılımcının belirli bir süre uyuşturucudan uzak kalması ve planda ortaya konan hedeflere ulaşması gerekiyor.

Guyana: Uyuşturucuyla İlgili Suçlar İçin Cezaları Azaltmak ve Toplum Hizmeti Cezaları Vermek

Küçük miktarlarda dahi olsa, uyuşturucu bulundurma ile ilgili katı kanunlar nedeniyle gençlerin ve kadınların hapsedildiği Guyana'da, hükümet 1999'da yeni bir yasa kabul ederek narkotik ve psikoaktif maddelerle ilgili kanunda değişikliğe gitti. Bu yasa mahkemelere, kişisel kullanım için 5 gramı aşmayan miktarda marihuana bulundurmanın, 17 dolarlık bir para cezası ve 6 ayı geçmeyecek toplum hizmeti cezası alabilmesi için takdir yetkisi kullanmaları şansını veriyor. Daha önceki kanuna göre bir kişi 275 dolara kadar para cezası ve 5–10 yıl arası hapis cezasına çarptırılıyordu. Dolayısıyla şimdi, uyuşturucuyla ilgili suçlarla daha etkili biçimde başa çıkılıyor ve rehabilitasyon eşzamanlı olarak başlıyor.^(a)

(a) Shankardass, R.D., Roy, N. ve Seshadri, V., "Adalet Erişimde Yeni Modeller Atölye Çalışması: Hindistan Deneyimi (Kadın ve Çocuklar Üzerine Özel Bakış)", Kadınlar için Ulusal Komisyon, Uluslararası Ceza Reform ve Ceza Reform ve Adalet Örgütü, 2000, s.10

⁹⁸ Cezaevlerinde HIV/AIDS kontrol stratejileri bağlamında da önerilmektedir. Bakınız UNODC, WHO, UNAIDS, a.g.y, s.16.

Tayland: Yargılamadan Ayırma ve Uyuşturucu Bağımlıları İçin Zorunlu Tedavi

Tayland'da 2005 ortalarında tüm cezaevi nüfusunun yüzde 17.2'si kadın mahpuslardı ki bu oran dünyadaki diğer ülkelerle kıyaslandığında yüksek bir rakam (b). 1997'de yaklaşık tüm mahpusların yarısı ve tüm kadın mahpusların yüzde 77'si uyuşturucuyla ilgili suçlardan hüküm giymişlerdi (c). 2002'ye gelindiğinde uyuşturucuyla ilgili suçlardan hüküm giyenlerin oranı yüzde 66,46'ya çıkmıştı (d). Uyuşturucuyla ilgili suçlardan hüküm giymiş kadın mahpusların oranı ise tüm kadın cezaevi nüfusunun yüzde 88'ine yükselmisti (e). Uyuşturucuyla ilgili suçlardan hapse giren kadınların gerçek sayısı 1997'de (f) 6581'den 2002'de 28286'ya yükselmisti ki bu beş yılda dört katı artış demek.

Tayland hükümeti, 2002'de "Narkotik Bağımlısı Tedavi Kanunu" ile duruma etkili biçimde tepki verdi, bu kanun uyuşturucu bağımlıları için yargılamadan ayırma ve zorunlu tedavi gibi şartlar koyuyordu. Bunun sonucu olarak cezaevi nüfusunun azalan bir eğilimde olduğu raporlandı. 2005'e gelindiğinde Tayland, ayrıntılı talep azaltma stratejileri içeren uyuşturucu politikası yürürlüğe koyuyordu, bu politikalar üreticiler için katı kontroller ve cezalar yanında bağımlıların ayrılması ve tedavi görmelerinin sağlanmasını içeriyordu (g).

(b) Walmsley, R., "Dünya Kadın Hapsedilmeleri Listesi", Uluslararası Cezaevi Çalışmaları Merkezi, King's College, Londra, 2006, s.4.

(c) Suriyawong, V., Thai Islah Sistemi Profili, Kasım 1997, s.15.

(d) Thai Islah Sistemi websitesi, www.correct.go.th/statist.htm

(e) a.y.

(f) Suriyawong, V., Thai Islah Sistemi Profili, Kasım 1997, s.15.

(g) "Uyuşturucu Bağımlılığı Eğilimleri ve Asya Ülkelerinde Uyuşturucu Bağımlılarını Tedaviye Yönelik Etkili Önlemler Hakkında Araştırma", UNAFEI, 2005, s.27.

4.3 Hamile Kadınlar ve Anneler

Çocuk Hakları ve Refahı Üzerine Afrika Beyannamesi:**Madde 30: Hapsedilmiş Annelerin Çocukları**

1. Beyanname'ye taraf devletler, cezai hukuk sistemini ihlal ettiği iddiasıyla yargılanmakta olan ya da suçlu bulunmuş hamile anneler ve bebekli veya küçük çocuklu annelere özel bakım sağlamalıdır ve özellikle:

- (a) Böyle annelere ceza verirken her zaman ilk önce tutukluluk harici cezalar düşünülmelidir;
- (b) Böyle annelerin tedavisinde binalara kapatılma dışında önlemler üretilmeli ve desteklenmelidir;
- (c) Böyle anneleri tutmak üzere özel alternatif kurumlar oluşturulmalıdır;
- (d) Bir anne çocuğuyla beraber hapsedilmemelidir;
- (e) Böyle annelere ölüm cezası verilmemelidir;
- (f) Ceza sisteminin temel amacı annenin dönüşümü, aileye yeniden uyumu ve sosyal rehabilitasyon olmalıdır.

Bölüm 1'de de açıklandığı gibi, cezaevleri hamile kadınlar ve küçük çocuklu kadınlar için tasarlanmamıştır. İşlenen suçun ağırlığı ve failin topluma risk teşkil edip etmediği değerlendirilerek bu kadınları cezaevi dışında tutmak için her türlü çaba gösterilmelidir.

Bu bağlamda, Altıncı Birleşmiş Milletler Suçu Önleme ve Faillere Yapılacak Muamele Kongresi kadın faillerin “tutuklama, yargılama, cezalandırma ve hapis sürecinde adil ve eşit muameleye tabi tutulması, hamilelik ve çocuk bakımı gibi kadın faillerin karşılaşılabileceği hususi problemlere özel bir ilgi gösterilmesi” talebinde bulunurken, “hapsedilmemenin çoğu kadın fail için aile sorumluluklarını yerine getirmelerine olanak tanıyacak uygun düzenleme”⁹⁹ olduğunu belirtir. Sekizinci Birleşmiş Milletler Suçu Önleme ve Faillere Yapılacak Muamele Kongresi kararına göre: “hamile kadınlar ve bebekli veya küçük çocuklu anneler gibi bazı kategorilere ait failler için hapsin kullanılması sınırlandırılmalı ve bu kategoriler için hapsin yaygın şekilde kullanımının önlenmesi için özel bir çaba sarf edilmedir.”¹⁰⁰

İYİ ÖRNEK: GÜNEY AFRİKA

Anayasa Mahkemesi çocuklarının çıkarını düşünerek bir annenin hapis cezasını bozdu (a)

Eylül 2007’de rapor edilen bir davada dört yıl hapse mahkûm edilmiş bir kadının temyiz başvurusunu değerlendiren Anayasa Mahkemesi, yaşları 8, 12, 16 olan üç çocuk sahibi kadının çocuklarının çıkarını gözeterek, cezanın henüz çekilmemiş kısmını iptal etti.

Hakim bu kararını şu şekilde açıkladı: “Bayan Cawood’un [sosyal hizmet görevlisi] raporuna göre üç oğlu da duygusal güvenlikleri için M’ye muhtaç ve M’nin hapsedilmesi onlar için duygusal, gelişimsel, fiziksel, maddi, eğitimsel ve toplumsal dezavantajlar doğurabilir. Bayan Cawood’un görüşüne göre, M hapsedilirse çocuklar sefil olacak: annelerini ve duygusal desteklerini yitirecekler; evlerini ve tanıdık çevrelerini kaybedecekler; okul düzenleri bozulacak; okula geliş gidişte problemler yaşayabilecek; sağlıklı gelişim süreçleri etkilenecek ve kardeşler birbirinden ayrılacak.”

Mahkeme M’nin (45 aylık) cezasını dört yıl kadar, bu süre içinde herhangi bir suç işlememesi, dürüst olması ve ayrıca hükmün kurallarına harfiyen uyması koşullarıyla erteledi.

M, 1977 tarihli ve 51 sayılı Cezai Prosedür Kanunu bölüm 276 (1) (h) uyarınca üç yıl süreyle iyileştirici gözetime tabi tutuldu.

(a) Not edilmelidir ki bu örneklerde, çocuğu 14 yaşına eriştiğinde kadının hapsedilmeyeceğine dair bir netlik yoktur. Ancak, cezası yeniden gözden geçirilirken davranışları değerlendirilir ve eğer ilgili süreçte herhangi başka bir suç işlememişse alternatif bir ceza; örneğin, özgürlüğün kısıtlanması, esas cezanın yerini alabilir ya da ceza tamamen iptal olabilir.

Önerilen temel tedbirler:

- Mahkemelerin hamile ve bakıma muhtaç çocukları olan anneler için tutukluluk cezalarını, işledikleri suçlar sadece ağır ve şiddet içerikliyse, kadınlar hala tehlike teşkil ediyorlarsa vermesi ve bu süreçte çocuğun veya çocukların en yüksek çıkarlarını gözetmesi için uygun rehber ilkeler ortaya konmalıdır.

⁹⁹ Altıncı Birleşmiş Milletler Suçu Önleme ve Faillere Yapılacak Muamele Kongresi, Karar 9, Kadın mahpusların özel ihtiyaçları, A/CONF. 87/14/Rev.1

¹⁰⁰ Sekizinci Birleşmiş Milletler Suçu Önleme ve Faillere Yapılacak Muamele Kongresi, Karar 19 “Ceza Adaleti Yönetimi ve Cezalandırma Politikalarının Geliştirilmesi”, 8. Birleşmiş Milletler Suçun Önlenmesi ve Faillere Muamele Kongresi Raporu, 1990, BM Dokümanı. A/Conf.144/28/Rev.1.

- Bazı kategorilere ait suçlar hamile veya küçük çocuklu bir kadın tarafından işlenmişse, cezalar ertelenebilir. Örneğin çocuk belirli bir yaşa gelene kadar ceza ertelenip, vakti geldiğinde belirli koşullar altında daha önceden belirlenmiş kritere göre (Örneğin, sözkonusu dönemde suç işlememiş olmak gibi) hapis cezasının iptaline veya tutukluluk dışı cezaya indirilmesine uygunluğu sağlayacak şekilde tekrar değerlendirilebilir.

İYİ ÖRNEK

Hamile ve Çocuklu Kadınlara Yönelik Yasa (a)

Kazakistan'da kadınlar ağır veya özellikle ağır suçlar nedeniyle 5 yıl ve daha uzun süreli hapis cezasına çarptırılmamışsa ve eğer 14 yaşından küçük çocukları varsa aldıkları cezalar ertelenebilir. (Kazakistan Cumhuriyeti Ceza Kanunu, Madde 72)

Rusya'da "ağır veya özellikle ağır suçlar nedeniyle 5 yıl ve daha uzun süreli hapis cezasına çarptırılmamış" hamile kadınlar ve 14 yaşın altında çocukları olan kadınların cezalarının icrası ertelenip daha sonra azaltılabilir veya iptal edilebilir. (Rusya Federasyonu Ceza Kanunu, Madde 82)

(a) Not edilmelidir ki bu örneklerde, çocuğu 14 yaşına eriştiğinde kadının hapsedilmeyeceğine dair bir netlik yoktur. Ancak cezası yeniden gözden geçirilirken davranışları değerlendirilir ve eğer ilgili süreçte herhangi başka bir suç işlememişse alternatif bir ceza, örneğin özgürlüğün kısıtlanması, esas cezanın yerini alabilir ya da ceza tamamen iptal olabilir.

5. Ayrımcı Yasalar ve Mahkeme Prosedürleri

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

Madde 2

Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer herhangi bir akide, milli veya içtimai menşe, servet, doğuş veya herhangi diğer bir fark gözetilmeksizin işbu beynamede ilan olunan tekmil haklardan ve bütün hürriyetlerden istifade edebilir.

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi

Madde 2

1. Bu sözleşmeye taraf her devlet, bu sözleşmede tanınan hakları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer bir fikir, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum veya diğer bir statü gibi herhangi bir nedenle ayrımcılık yapılmaksızın, kendi toprakları üzerinde bulunan ve egemenlik yetkisine tabi olan bütün bireyler için güvence altına almayı, bu ve haklara saygı göstermeyi taahhüt eder.

2. Sözleşmede tanınan hakları kendi mevzuatında veya uygulamasında henüz tanımamış olup da bu sözleşmeye taraf devletler, kendi anayasal usullerine ve bu sözleşmenin hükümlerine uygun olarak, sözleşmede tanınan hakları uygulamaya geçirmek için gerekli olan tedbirleri veya diğer önlemleri almayı taahhüt ederler.

3. Bu sözleşmeye taraf her devlet şu taahhütlerde bulunur:

(a) Bu sözleşmede tanınan hakları veya özgürlükleri ihlal edilenlere, ihlal fiili, resmi sıfatlarıyla hareket eden kişilerden başka kimseler tarafından işlense dahi, etkili bir hukuki yola başvurma hakkı sağlamak;

(b) Bu tür bir hukuki yola başvurmak isteyen kişinin hakkının yetkili yargısal, idari ve yasama organları veya devletin hukuk sisteminin öngördüğü başka bir yetkili makamı tarafından karara bağlanmasını sağlamak ve yargısal hukuki yollara başvurma imkanını geliştirmek;

(c) Bu gibi hukuki yolların tanınması halinde, yetkili makamlar tarafından bu hukuki yolların işletilmesini sağlamak.

Madde 3

Bu sözleşmeye taraf devletler, bu sözleşmede yer alan bütün kişisel ve siyasal hakların kullanılmasında eşit haklar sağlamayı taahhüt eder.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme

Madde 2

Taraf devletler kadınlara karşı ayrımcılığın her biçimini yasaklayıp, her türlü vasıtayla ve hiç vakit kaybetmeden kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etme politikası izlemeyi kabul ederler ve bu amaçla aşağıdaki konularda taahhütte bulunurlar:

(a) Erkeklerin ve kadınların eşitliği prensibini henüz ulusal anayasalarına veya diğer ilgili mevzuatlarına içselleştirmemişler ise, bu prensibi içselleştirmeyi ve yasalar ve diğer uygun vasıtalarla bu prensibin pratik olarak uygulanmasını sağlamak;

(b) Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı yasaklayan ve gerektiği takdirde yaptırımlar getiren gerekli mevzuatı çıkarmak ve diğer tedbirleri almak;

(c) Kadınların haklarını erkeklerle eşit bir biçimde koruyacak hukuki mekanizmalar kurmak ve yetkili ulusal yargı yerleri ile diğer kamu kurumları vasıtasıyla herhangi bir ayrımcılık karşısında kadınların etkili bir biçimde korunmasını sağlamak;

(d) Kadınlara karşı ayrımcılık niteliğindeki bir eylem veya uygulamadan kaçınmak ve kamu kurum ve kuruluşların bu yükümlülüğe uygun davranmalarını sağlamak;

(e) Herhangi bir kişi, kurum veya kuruluş tarafından kadınlara karşı ayrımcılık yapılmasını önlemek için gerekli her türlü tedbiri almak;

(f) Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan mevcut yasaları, hukuki düzenlemeleri, gelenekleri ve uygulamaları değiştirmek veya kaldırmak için gerekli her türlü tedbiri almak;

(g) Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan bütün ulusal cezai hükümleri kaldırmak.

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Tasfiyesi Deklarasyonu

Madde 1

Kadınlara karşı ayrımcılık, erkeklerle eşit olan haklarını yadsımak ve sınırlandırmak, temel olarak adaletsizdir ve insan onuruna saldırı teşkil eder.

Madde 2

Kadınlara karşı ayrımcı olan tüm kanunlar, gelenekler, düzenlemeler ve pratiklerin ortadan kalkması için her türlü önlem alınmalı, kadınlar ve erkekler için eşit hakları koruyacak uygun hukuki düzenlemeler de oluşturulmalıdır, özellikle:

(a) Hakların eşitliği prensibi Anayasa'da yer almalı veya kanunla garanti altına alınmalıdır;

(b) Kadınlara karşı ayrımcılığın tasfiyesi ile ilgili Birleşmiş Milletler veya uzman kuruluşların uluslararası esasları onaylanmalı veya kabul edilmeli ve mümkün olan en kısa zamanda tamamen yürürlüğe sokulmalıdır.

Madde 7

Ceza hukukunun kadınlara karşı ayrımcı tüm hükümleri iptal edilmelidir.

Bazı ülkelerde dini yasa ve geleneklerin birtakım yorumlarına dayanan kanunlar, kadınlara karşı ayrımcılığa ve kadınların bazen büyük sayılarla hapsedilmelerine yol açar. Bu durum genellikle böyle ülkelerin uluslararası yükümlülükleri ve kendi anayasalarına aykırıdır.

“Ahlak dışı davranış” suçlarının, bazı ülkelerde cezaevlerindeki kadın mahpus nüfusundaki kalabalıklar üzerine özellikle etkisi vardır. Çoğunlukla, “ahlak suçları” ile ilgili kanunlar cinsiyete tarafsız yaklaşıyor gibi görünse de, erkeklere nazaran kadınlara karşı daha çok çağrılırlar. Böyle kanunların var olduğu yerlerde, bu tür kanunların uygulamasında ortaya çıkan ayrımcılık genellikle, ayrımcı mahkeme süreçleriyle de perçinlenir. Örneğin, dini ilkelere dayanarak bir şiddet mağdurunun şahitliği kanıt olarak görülmebilir ve bir kadının şahitliği erkeğin şahitliğinin yarısı değerinde olabilir. Dolayısıyla, hem kadın hem de erkek örneğin zinadan suçlanıyorsa, kadınların kırılğan durumları ve ayrımcı cezai süreçler nedeniyle kadınların bu “ahlak suçu”ndan cezalandırılma olasılığı erkeğinkinden fazladır. Özellikle üzerinde durulması gereken bir mesele; “zina” ve “evlilik dışı cinsel ilişki”nin cezai suç olarak kabul edildiği yerlerde tecavüz ceza kanununda net bir şekilde tanımlanmamışsa, tecavüz mağdurları “zina” veya “evlilik dışı cinsel ilişki” nedeniyle tutuklanıp hapse konabilir, bu da mağduriyetlerini arttırır.

Böyle kanunlar altında, genellikle zorla ve çocuk yaşta evlendirilmeden veya aile içi şiddetten kaçmakta olan kadınlar aynı zamanda evden kaçtıkları için hapsedilmektedirler. Bazı ülkelerde dini gerekçelerle kadınlara karşı ayrımcı olan boşanma kanunları, yine zina suçlamasıyla kadınların hapsedilmesine yol açabilmektedir.

Ahlak Suçlarıyla Hapsedilmiş Kadınlar

1992’de “Human Rights Watch”, Pakistan’da mülakatlar yaptığı kadın tutukluların yüzde 50 ila 80 arasının “zina”, “evlilik dışı cinsel ilişki” ve “tecavüz” gibi suçlarla ilgili “Hudood Buyrukları” doğrultusunda hapsedildiklerini ortaya çıkardı (a). 2005’e gelindiğinde tahminlere göre Pakistan’ın hukuk sisteminin değişik seviyelerinde binlerce vaka Hudood Kanunları altındaydı (b).

2006’da UNODC Kabil’deki Pul-e Charki Cezaevi’nde kadınların yüzde 50’sinin zina ve özellikle zinayla evden kaçmayı da birleştiren ahlak suçlarıyla suçlandığını veya hüküm giydiğini öğrendi (c).

(a) Human Rights Watch, “Çifte Tehlike”, 1992, sf.18 (Hudood bazı suçlara İslam Hukukunun uygulanması için koşulları belirler. Hudood [tekil: “hadd” limit demek] hükümleri İslam hukukuna göre zorunlu cezaları içerir.)

(b) Human Rights Watch Dünya Raporu, 2006, sf.296

(c) UNODC, “Afganistan: Kadın Mahpuslar ve Topluma Yeniden Uyumları”, a.g.y., sf.40 (Zina suçu, evlilik dışı tüm cinsel ilişkileri ifade eder.)

Önerilen temel tedbirler:

- Kadınların eşit haklarına saygı duymayan ayrımcı yasalar, kadınların temel insan haklarına aykırıdır. Böyle yasalar iptal edilmeli veya gözden geçirilmeli ve uluslararası insan hakları sözleşmeleriyle uyumlu hale getirilmelidir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi Madde 2 ve Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi Madde 2 ve 3, ICCPR’in Madde 2(2)’sinde talep edildiği gibi ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiyesi Sözleşmesi

Madde 2 ve Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Tasfiyesi Deklarasyonu Madde 2 ve 7 tarafından talep edildiği üzere.

- Benzer şekilde, görünüşte cinsiyete tarafsız olan yasaların tamamen farklı uygulamaları gözden geçirilmeli ve yasalar ve diğer uygun yöntemler aracılığıyla kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi prensibinin pratik olarak da hayata geçirilmesi için güvenceler ortaya konmalıdır.
- Erkeklerin ifadelerine daha çok değer veren ve ICCPR ile ortaya konmuş tüm asgari garantilere kadınların eşit erişiminin sağlanmadığı ayrımcı mahkeme süreçleri, yukarıda sözü edilen ayrımcılık karşıtı ilkeler ve özellikle tüm kişilere tamamen eşit, adil yargılanma hakkını garanti eden ICCPR Madde 14 ile uyumlu hale getirilmelidir.
- Özellikle “zina” ve “evlilik dışı cinsel ilişki”nin cezai eylemler kabul edildiği ülkelerde, tecavüz suçu yasalarda ayrı bir madde olarak net bir şekilde tanımlanmalıdır ve tecavüz mağdurlarının zina ve evlilik dışı cinsel ilişkiyi yasaklayan hükümler uyarınca cezalandırılmamaları için sıkı güvenlik önlemleri konulmalıdır.

Devletlerin, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hakları da dahil, kadınların insan haklarını koruma konusundaki yetersizlikleri daha evvel de açıklandığı gibi bazı ülkelerde kadınların kürtaj, bebek ölümüne sebebiyet verme ve cinayet suçlarıyla

Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Hakkı

2003 yılında İnsan Hakları Komisyonu tarafından da onaylandığı üzere, “Cinsel sağlık ve üreme sağlığı, herkesin mümkün olan en yüksek fiziksel ve akli sağlık standardına erişebilmesi hakkının ayrılmaz bir parçasıdır.”(a)

“... üreme sağlığı hakları ulusal kanunlar, uluslararası insan hakları belgeleri ve diğer oybirliği belgelerince hali hazırda kabul edilmiş belirli insan haklarını kapsar. Bu haklar; tüm çiftlere ve bireylere özgürce ve sorumlu şekilde çocuklarının sayısı, ara-daki boşluklar ve zamanlamaları konusunda karar verme ve bunun için bilgi ve araç sahibi olma temel hakkının ve cinsel sağ-lık ve üreme sağlığında mümkün olan en yüksek standarda erişim hakkının tanınmasına dayanır. Aynı zamanda, insan hakları belgelerinde de belirtildiği gibi üremeyle ilgili kararları ayrımcılıktan, baskı ve şiddetten uzak verme hakkını da içerir. Bu hak-kın kullanımında, var olan ve gelecekteki çocukları için ihtiyaçlarını ve topluma karşı sorumluluklarını hesaba katmalıdırlar. Tüm insanlar için bu hakların sorumlu şekilde kullanımının desteklenmesi, aile planlaması da dahil olmak üzere üreme sağlığı konusunda hükümet veya toplum destekli politika ve programların temel dayanağı olmalıdır. (b)

[...]

“... kürtajın yasal olduğu yerlerde, güvenli koşullarda olmalıdır: halk sağlığı hizmetleri sağlık hizmeti sunanları eğitmeli ve onlara gerekli malzemeleri sağlamalı, bu şekilde kürtajların sadece güvenli değil aynı zamanda ulaşılabilir olması için başka önlemler de almalıdır. Tüm durumlarda, kadınlar kürtajdan doğabilecek komplikasyonlarla baş edebilecek kaliteli servislere erişebilmelidir. Kürtaj olan kadınlara karşı alınan cezai tedbirler kaldırılmalıdır.”(c)

(a) Herkesin mümkün olan en yüksek fiziksel ve akli sağlık standardına erişebilmesi hakkı, Özel Raportör Raporu, Paul Hunt, UN E/CN.4/2004/49, 16 Şubat 2004, parag.9.

(b) “Nüfus ve Kalkınma Eylem Planı Üzerine Uluslararası Konferans”, Kahire, (A/CONF.171/13, bölüm 1, başlık 1), Bölüm VII, Paragraf 7.3, alıntılıdığı yer Özel Raportör Raporu, Paul Hunt, UN E/CN.4/2004/49, 16 Şubat 2004, parag.18.

(c) Özel Raportör Raporu, Paul Hunt, UN E/CN.4/2004/49, 16 Şubat 2004, parag.30.

CEDAW Genel Komite Tavsiyesi 24 (20.Oturum, 1999): “Mümkün olduğu takdirde, kürtaj olan kadınlara dayatılan cezai yaptırımları geri çekmek üzere, kürtajı suç haline getiren yasalar değiştirilmelidir.” (d)

“Güvenli olmayan kürtajın ciddi bir kamu sağlığı meselesi” olduğunu kabul eden (ve bununla

(d) Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Komite'nin Genel Tavsiyeleri
www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm)

(e) Dördüncü Dünya Kadın Konferansı, Pekin, 4–15 Eylül 1995, parag.106 (j)ve(k)

Bu meselelerin tamamıyla değerlendirilmesi ve kadın cezaevi nüfusunun boyutları üzerindeki etkilerinin ortaya çıkarılması bu el kitabının kapsamı dışında olsa da, insan haklarıyla ilgili kaygılar, devletlerin kadınların üreme sağlığı hakları ile ilgili yasalarını gözden geçirmelerini gerektirir. Böylelikle kadınlar, kürtaj da dahil olmak üzere ulusal kanunlarda yasadışı olarak nitelendirilen eylemlere başvurmak zorunda kalmaz ya da kürtaj oldukları, düşük veya ölü doğum yaptıkları için cinayet ve bebek ölümüne sebebiyet verme gibi suçlardan hüküm giymezler. Bu bağlamda, yoksul kadınlar da dahil tüm zanlıların adalete erişimleri için tüm gerekenlerin yapılması ve özellikle ICCPR Madde 9(3) ve Madde 14'ün gereklilikleri ışığında yargılanma haklarının sağlanması, ayrıca önem kazanmaktadır.

6. Yabancı Uyruklu Kadınlar

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği İnsan Hakları ve İnsan Kaçakçılığı Üstüne Tavsiye Prensipler ve Kılavuz İlkeler (a)

İnsan Hakları ve İnsan Kaçakçılığı Üstüne Tavsiye Prensipler

Koruma ve Destek

7. İnsan kaçakçılığına maruz kalan kimseler, transit ve gidilecek ülkeye girişleri veya kalışlarıyla ilgili veya kaçırılan kişiler olarak parçası oldukları, durumlarının direk sonucu kanun dışı eylemlere karıştıkları için tutuklanmamalı, suçlanmamalı veya cezalandırılmamalıdır.

8. Devletler, kaçırılan kimselerin daha fazla sömürü ve zarardan korunmalarını garanti etmeli ve uygun fiziksel ve psikolojik bakıma erişimlerini sağlamalıdır. Böyle bir koruma, kaçırılan kimselerin yasal süreçlerle işbirliği için kapasiteleri veya isteklilikleri şartına bağlı olmamalıdır.

İnsan Hakları ve İnsan Kaçakçılığı Üstüne Tavsiye Kılavuz İlkeler

Kılavuz İlke 2: Kaçırılan Kimseler ve Kaçakçıların Ayırt Edilmesi

Devletler ve uygun olan yerlerde hükümetler arası örgütler veya sivil toplum örgütleri:

5. Kaçırılan kimselerin göçmen yasalarını çiğnedikleri için veya kaçırılan kişiler olarak parçası oldukları, durumlarının direkt sonucu kanun dışı eylemlere karıştıkları için ceza almamalarını sağlamalıdır.

6. Kaçırılan kimselerin hiçbir koşulda göçmen tutukevinde veya diğer tutukluluk hallerinde tutulmamalarını garanti etmelidir.

(a) Metin, Ekonomik ve Sosyal Konsey'de Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri Raporu'na ek olarak sunulmuştur (E/2002/68/Add.1).

Geniş bir göçmen işgücü barındıran ülkelerin ceza adaleti sisteminde yabancı uyruklu kişiler fazlasıyla temsil edilmektedir ve bu endişe verici yükseliş bir noktaya kadar birçok ülkede “yabancılara” karşı artan şekilde alınan cezai tedbirlerle açıklanabilir. Bu durumda, kaçırılan kadınlar bizzat yoksulluk, sahte vaatler, baskı ve sömürü mağdurlarıyken, kendilerini demir parmaklıklar ardında bulabilir, kamu ahlakına aykırı suçlar, fuhuş yapmak ve göçmenlik yasalarına karşı gelmekten hüküm giyebilirler. Bazı ülkelerde, özellikle Avrupa Birliği’nde, yabancı uyruklu kadınların büyük kesimi uyuşturucu suçlarıyla hüküm giymişlerdir; bu kadınların çoğu yukarıda başlık 4.2’de de belirtildiği üzere uyuşturucu ticaretinin küçük çaplı oyuncularıdır.

Bazı ülkelerdeki cezai göçmenlik yasaları, yasal statüleri olmayan veya istismardan kaçan göçmen işçilerin hapsedilmelerine yol açmaktadır. Genellikle son derece yoksul geçmişlerden gelen, yasal haklarını bilmeyen ve sömürüye açık durumda olan göçmen kadın ev hizmetlileri özellikle kırılgan bir grubu oluşturur. Evlilik dışı cinsel ilişki ve hamilelik (Örneğin, açık şekilde patronlarının tecavüzüne uğramış olsalar bile) çalıştıkları yerlerden kaçma, patronlarını fiziksel ve cinsel istismardan ötürü ihbar etme ve fuhuş yapma gibi suçlarla hapsedilebilirler.

Tutuklu ev hizmetlilerinin hukuki danışmanlarla görüşmeleri reddedilerek rutin şekilde bilgiye erişimleri engellenebilir. Polis kovuşturması sırasında genellikle tercüman sağlanmaz. Cezalar genellikle yabancı uyruklu kişinin anlamadan imzaladığı itiraflara dayandırılır.

Kaçırılan kimseler götürüldükleri, transit olarak geçtikleri veya geldikleri ülkeler fark etmeksizin, kimi zaman mağdur değil suçlu gibi muamele görürler. Götürüldükleri ülkede, usule aykırı göç ve iş statüleri nedeniyle cezalandırılıp tutuklanırlar. Buna alternatif olarak, göçmenlik durumları usule aykırıysa göçmenlik yetkilileri onları geldikleri ülkeye geri gönderebilirler. Kaçakçılık mağduru kişiler, kendi ülkelerinde de evrak sahteciliği yapma, ülkeyi yasadışı yollarla terk etme veya seks endüstrisinde çalışma gibi nedenlerle kovuşturmaya tabi tutulabilirler. Mağdurların kişisel güvenlikleri ve kaçakçılardan gelebilecek misillemelerle ilgili korkuları düşünüldüğünde, yargılanma ve cezalandırılmanın yaratacağı ek korkular mağdurların koruma, destek ve adalet arayışlarını daha da engelleyebilir.¹⁰¹

Önerilen temel tedbirler:

- Devletler yasa ve uygulamaların, insan kaçakçılığı mağduru ve göçmen ev hizmetlileri gibi yabancı uyruklu kadınların daha fazla mağdur olmalarına karşı azami korumayı sağladığından emin olmalıdır.
- Devletler kaçakçılık mağdurlarını sahte pasaport bulundurma veya izinsiz çalışma gibi kaçakçılıkla ilgili suçlardan dolayı, sahte doküman taşımaya veya izinsiz çalışmaya kabullenmişlerse bile, yargılamamalıdır.

¹⁰¹ İnsan Kaçakçılığıyla Mücadele Araçları, İnsan Kaçaklığına Karşı Küresel Program, UNODC, 2006, s.103.

- Fuhuş yasal olsun veya olmasın, devletler cinsel sömürü için kaçırılan kişileri, esasında seks endüstrisinde çalışmayı kabul etmiş olsalar dahi yargılamamalıdır.
- Göçle alakalı suçlar, suç olmaktan çıkarılmalıdır. Uluslararası hukuk, göçmenlik yasalarını ihlal eden kişilerin tutukluluk halinde adli suçlarla suçlanan veya hüküm giymiş mahpuslarla bir arada tutulmamalarını emretmektedir. Göçle ilgili tutuklular özellikle bu amaç için tasarlanmış, bu kişilerin hukuki durumlarına uygun maddi koşulları ve uygun rejimi sağlayan, kalifiye ve özellikle eğitilmiş personele sahip ayrı tesislerde tutulmalıdır.¹⁰²
- Uluslararası hukuka uygun olarak, tüm yabancı uyruklu tutukluların tutuklandıktan hemen sonra konsolosluk temsilcileri, hukuki danışmanlar ve tercümanlara erişimleri olmalıdır. Tüm sorgulamalar bir avukat ve tercümanın eşliğinde gerçekleştirilmelidir.
- Yabancı uyruklu kadınlar, mahkeme öncesi ve cezalandırma sürecinde cezaevine alternatifler düşünülürken uyrukları ve/veya cinsiyetleri nedeniyle dezavantajlı duruma düşürülmemelidir.
- Polis, savcılar ve mahkemeler yabancı uyruklu kadınların tutuklama, mahkeme öncesi tutukluluk, hapis ve sınır dışı edilme hallerine karar verirken ebeveynlik durumlarını da göz önünde bulundurmalıdır. Failin tutuklandığı ülke veya kendi ülkesinde bakıma muhtaç çocukları olup olmadığı, bekar bir anne veya ailenin tek çekip çevireni olup olmadığı gibi durumlar değerlendirilmelidir. Uygulanan tedbir ve cezalar çocukların çıkarları ve onların özellikle hassas durumları düşünülerek verilmeli, aynı zamanda da yabancı uyruklu kadınların cezaevlerinde karşılaştıkları problemler düşünülmelidir. Öncelik mümkün olduğu yerlerde hapsedilmeye alternatif tedbirlere verilmelidir.

Yabancı uyruklu mahpuslarla ilgili konulara ilişkin daha fazla ayrıntı ve öneriler için lütfen UNODC Özel İhtiyaç Sahibi Mahpuslar El Kitabı'nda, "Yabancı Uyruklu Mahpuslar" bölümüne bakınız.

Ölüm cezası almış yabancı uyruklu mahpuslar için UNODC Özel İhtiyaç Sahibi Mahpuslar El Kitabı'nda, "ölüm cezası almış mahpuslar" bölümüne bakınız.

İnsan kaçakçılığı ve bu bağlamda kadınların korunması ile ilgili yol göstermesi için, 2000 yılında Palermo İtalya'da kabul edilen Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (Palermo Sözleşmesi) ve Sözleşmeyi tamamlayan iki Protokole bakınız: Birleşmiş Milletler Kişi, Özellikle Kadın ve Çocuk Kaçakçılığını Önleme, Durdurma ve Cezalandırma Protokolü ve Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol (Palermo Protokolleri)

¹⁰² 7. Genel Rapor [CPT/Inf (97) 10], parag.29..

Kaçaklıkla mücadelede pratik tedbirlere dair daha fazla bilgi için bakınız, UNODC İnsan Kaçakçılığıyla Mücadele Araçları, İnsan Kaçakçılığına Karşı Küresel Program, 2006. (http://www.unodc.org/pdf/Trafficking_toolkit_Oct06.pdf)

Kadın Cezaevlerinin Yönetimi: Temel Öneriler

Cezaevi Yönetimi

Cezaevi yönetiminin cinsiyet duyarlı olması sağlanmalı, bu bağlamda cezaevleri aşağıdaki kriterleri taşımalıdır:

- Kadın mahpusların karşı karşıya kaldıkları ayrımcılığı dengelemek için pozitif ayrımcılığa başvurulmalı;
- Cinsiyete duyarlı idare şekli uygulanmalı;
- Kadın mahpusların farklı ihtiyaçları tanınmalı ve bu ihtiyaçları hedef alan program ve servisler sunulmalıdır.

Farklı etnik ve ırksal azınlık grupları mensubu veya yabancı uyruklu kadınların çok boyutlu ihtiyaçlarının da programlamaya dahil edilmesi sağlanmalıdır.

Personel

Kilit pozisyonlara deneyimli kadın cezaevi personeli atanmalı;
Kadın personelin kapasitesi artırılmalı ve kadın mahpusların ihtiyaçlarıyla ilgili özel eğitim almaları sağlanmalı;
Kadın personele psiko-sosyal destek sağlanmalı;

Çalışma alanında cinsel taciz ve ayrımcılığa karşı net politikalar geliştirilmeli;

Erkek personel cinsiyet duyarlılığı, cinsel taciz ve ayrımcılık konularında eğitilmelidir.

Değerlendirme ve Sınıflandırma

Cinsiyete duyarlı risk değerlendirmesi ve sınıflandırma sistemi oluşturulmalı:

- Çoğu kadın failin diğerlerine çok düşük risk teşkil ettiği görülmeli ve yüksek güvenlik önlemlerinin özellikle onlar üzerindeki kötü etkileri göz önünde bulundurulmalı;
- Kadınların aile içi şiddet gibi geçmiş hikayeleri ve bakım yükümlülükleri onları yerleştirme ve cezalandırma süreçlerine dahil edilmeli;
- Kadınları cezalandırma planlarının onların cinsiyetlerine özgü ihtiyaçlarını da içerdiğinden emin olunmalı;
- Akıl sağlığı sorunları olanların en az sınırlandırmayla yerleştirilmeleri ve tedavi görmeleri sağlanmalı.

Güvenlik ve Emniyet	Tüm kadın mahpuslar, fiziksel olarak erkekler tarafından işgal edilen mekanlardan uzakta yerleştirilmeli.
Ayırma ve Denetim	Kadın mahpusların kadın personel tarafından denetlenmesi sağlanmalı; Eğer bir önceki öneriye zıt olarak erkek personelin de kadın cezaevlerinde çalışmalarına izin veriliyorsa, hiçbir zaman mahpusların direkt denetimlerinden sorumlu kilit pozisyonlara atanmamalı ve güvenlik önlemleri titizlikle uygulanmalı; Cezaevlerinde kadın mahpusları azami şekilde korumak için personelin cinsel tacizini önleyici net politika ve yönetmelikler sunulmalı.
Mahpus Şikayetleri	Net ve gizli mahpus şikayet mekanizmaları oluşturulmalı ve cinsel istismar ya da diğer türlü kötü muamele ve işkenceye dair iddiaların araştırmasının bağımsız bir yetkili tarafından titiz ve tarafsız şekilde gerçekleştirilmesi sağlanmalı ve şikayette bulunan mahpusların misillemeden korunmaları için güvenlik önlemleri alınmalı.
Mahpus Aramaları	Personelin erkek elemanlarının hiçbir zaman kadın mahpusların kişisel aramalarına dahil olmamaları garanti edilmeli ve mahrem beden aramalarının sadece dışarıdan gelecek bir tıbbi pratisyen tarafından ve ancak meşru bir gerekçe olduğu takdirde yapılması sağlanmalı; Alternatif tarama yöntemleri kullanarak, mahrem beden aramalarının tamamen ortadan kaldırılması düşünülmeli.
Beden Sınırlamaları	Beden sınırlamalarının kullanımını en aza indirmeli. Beden sınırlamalarını tıbbi kontroller, hastaneye sevk ve doğum esnasında hamile kadınlar üzerinde asla kullanmamalı.
Disiplin İçin Tecrit Etme	Disiplin için tecrit etme uygulaması en aza indirilmeli.
İntihar ve Kendini Yaralama Girişimleri	İntihar ve kendini yaralamaları önlemek için terapi stratejileri geliştirmeli; Yeni gelenler için destekleyici çevre sağlayacak; aile ve arkadaşlarla bağlantı kurmalarını cesaretlendirecek ve mümkün kılacak; tüm yeni gelenlerin ihtiyaç duyduklarında nereden yardım isteyebilecekleri bilgisi de dahil olmak üzere cezaevi rejimiyle tamamen tanışmalarını sağlayacak bir kabul odası ve uyum programı geliştirilmeli; Mahpuslar kendini yaralama ve intihar girişimleri için asla cezalandırılmamalı.
Mahpus Etkinlikleri ve Programları	Kadın mahpusların erkeklerle eşit şekilde iş, meslek kursları ve eğitime erişimleri sağlanmalı; Kadınlarda suç davranışına yol açan etkenleri hedef alacak özel programlar sunulmalı; • Uyuşturucu bağımlılığı meseleleri; akıl sağlığı; istismar ve aile içi şiddet geçmişi gibi konuları hedef alan programlar hazırlanmalı; Ve • Ebeveynlik ve çocuk ziyaret programları; özgüven ve yaşam becerileri kazandıracak programlar gibi kadınların cinsiyetlerine özgü zorlukları hedef alan programlar hazırlanmalı;

<p>Mahpus Etkinlikleri ve Programları devam</p>	<p>Kaynak sorunlarını kapatmak üzere sınıflar için dönüşümlü bir sistem gibi veya akran eğitimi ve beceri kursları gibi yaratıcı çözümler bulunmalı. Sivil toplumun aktivitelere katılımı arttırılmalı;</p> <p>Yabancı uyruklu kadınlar veya etnik ve ırk azınlıkları ve yerli halklara mensup kadınların cinsiyete özgü ve kültürel/lisana dair/dinsel/ruhsal çok boyutlu ihtiyaçları da cezaevi programları hazırlanırken göz önünde bulundurulmalı ve kadınların bu programlara erişimleri sağlanmalı.</p>
<p>Spor ve Dinlence</p>	<p>Kadınların erkeklerle eşit şekilde cezaevindeki spor ve dinlence servislerine erişimlerinin sağlanması.</p>
<p>Sağlık Bakımı</p>	<p>Cezaevi koşulları ve servislerinin tüm mahpusların sağlığını korumak üzere tasarlanmış olduğundan emin olmalı, tüm mahpusların fiziksel ve ruhsal sağlıklarının korunması için sağlığın temel koşullarının sağlanmasının anahtar olduğu anlaşılmalı;</p> <p>Mahpus sağlık servisleri sivil sağlık bakımı servislerinden izole edilmemeli ve ikisi arasında işbirliğinin (ideal olarak birleşmeleri) sağlanması cezaevi sağlık hizmeti yönetim stratejileri ve politikalarının bir parçası haline getirilmeli;</p> <p>Cezaevlerinin uygun olarak eğitilmiş temel sağlık bakım takımlarına sahip olduklarından emin olunmalı;</p> <p>Kadın cezaevlerinde üreme sağlığı ve cinsel sağlık, akıl sağlığı, madde bağımlılığı tedavisi ve şiddet mağdurlarının tedavisi gibi tedavileri vurgulayan cinsiyete özgü sağlık bakımı çerçevesi oluşturulmalı;</p> <p>Ceza kurumlarında HIV/AIDS ile mücadele tedbirleri geliştirilmeli, örneğin anneden çocuğa taşınmasının önlenmesi gibi, program ve servislerin kadınların özel ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde olduğundan emin olunmalı;</p> <p>Özellikle kadınlara yönelik korumacı sağlık bakımı tedbirleri sağlanmalı;</p> <p>Kadınların özel hijyen ihtiyaçlarının; “çocuklu, hamile, emziren veya adet dönemindeki kadınların kişisel bakımları için banyo-tuvalet hizmetlerinin sunulması gibi” karşılandığından emin olunmalı;</p> <p>Personele, çocuklar için de dahil olmak üzere, temel sağlık ve ilkyardım konularında eğitim vermeli;</p> <p>Çocuk sağlık bakımı uzmanlarının gerektiğinde erişilebilir olduğundan emin olunmalı.</p>

<p>Hukuki Desteğe Erişim</p>	<p>Faillere yasal hakları hakkında bilgi sunulmalı;</p> <p>Birçok kadının adalete erişimde karşılaştıkları zorluklar göz önüne alınarak, kadın mahpusların avukatlarıyla, hukuki danışmanlık hizmetleriyle ve ilgili STK'larla bağlantı kurabilmeleri için destek verilmeli ve avukatlarıyla görüşmeleri için mekan ve gerekirse tercüman ayarlanmalı;</p> <p>Ceza adaleti sisteminde yoksul kadınlara destek olmak amacıyla, özellikle hukuki desteğin kısıtlı veya hiç olmadığı ülke ve toplumlarda STK'lar ve hukuki danışmanlık hizmetleriyle işbirliği yapılmalı.</p>
<p>Dış Dünyayla İletişim</p>	<p>Kadınlar aileleri ve çocuklarıyla iletişim kurarken gereken özel ihtiyaçlarına uyacak önlemler ve kurallar konmalı. Aile ziyaretlerinde karşılaşılan zorluklarla başa çıkmak üzere önlemler alınmalı; (Öneriler için Bölüm 2 başlık 8.1'e bakınız)</p> <p>Onları kimin ziyaret edebileceğine dair mahpuslara danışılmalı;</p> <p>Genel toplumla bağlantı sağlanmalı;</p> <p>Personeli, ziyaretleri insan onuruna yaraşır ve çocuk dostu bir atmosferde yürütmeleri için eğitmeli.</p>
<p>Tahliye Hazırlık ve Tahliye Sonrası Destek</p>	<p>Kadınlara, şartlı tahliye servisleri, sosyal refah kurumları ve STK'larla işbirliği içinde, detaylı ve koordine şekilde tahliye öncesi ve sonrası topluma yeniden entegrasyon programları tasarlanmalı. Programlar kadınların eğitim, meslek kursları ve toplumda madde bağımlılığı tedavisi gibi sağlık bakımı programlarını tamamlamalarına olanak tanımalı;</p> <p>Kadın mahpuslara mümkün olduğunca açık ve yarı-açık cezaevi seçeneği sunulmalı;</p> <p>Cinsiyete duyarlı bir yönetim politikası çerçevesinde kadın mahpusların (özellikle annelerin) vakalarında af ve şartlı tahliye gibi daha esnek şartların uygulanması için cezaevi yasa ve düzenlemeleri gözden geçirilmeli;</p> <p>Tahliye sonrası risk altında olan kadınların toplum koruma kurumları ve STK'larla işbirliği içinde korunmaları sağlanmalı.</p>

Cezaevindeki Hamile ve Çocuklu Kadınlar

Cezaevine kabulde, kadınların çocuklarının sayısı, kişisel bilgileri ve (eğer cezaevi dışındaysa) yerleşimleri kaydedilmeli.

Hamile ve Bebekli Kadınlar

Toplumda uygulanan doğum öncesi ve sonrası bakımına eşit düzeyde bakım sağlanmalı;

Yeni doğum yapmış ancak bebekleri onlarla birlikte cezaevinde bulunmayan kadınlara da doğum sonrası bakımı verildiğinden emin olunmalı;

Hamile kadınların bebek doğumu için sivil hastanelere transferleri sağlanmalı.

Cezaevindeki Çocuklu Kadınlar

Hastaneye doğum için transferleri sırasında veya doğum esnasında asla hamile kadınlar üzerinde beden sınırlamaları kullanılmamalı;

Cezaevinde çocuk gelişiminin, temel sağlık bakımı sağlayanlar ve bir cezaevi psikologu tarafından izlenmesi ve çocuk gelişimi uzmanları tarafından takip edilmesi sağlanmalı;

Cezaevinde annelerin çocuklarıyla vakit geçirebileceği ve cezaevi etkinlik ve programlarına katılmalarını sağlayacak çocuk bakım birimleri bulunmalı;

Cezaevindeki annelerin çocukları için başka aktivite ve olanaklar sağlanmalı;

Cezaevindeki çocuklara asla mahpus gibi davranılmamalı; Anne ve çocuğu ayrılık için hazırlanmalı ve çocuğun cezaevinden çıkışı süreci hassasiyetle yönetilmeli. Ayrılık kararları çocuğun çıkarlarını gözetenek bireysel olarak değerlendirilmeli;

Çocuklar annelerinden ayrıldıktan sonra kadın mahpuslara çocuklarıyla buluşabilmeleri için azami olanaklar sağlanmalı.

Mahkeme Öncesi Tutuklular

Yargılama öncesi tutuklular ve hüküm giymiş olanlar ayrı olarak yerleştirilmeli. Bu kuralın uygulaması olağandışı koşullar tarafından engellenirse, cezaevi yönetimi henüz hüküm giymemiş olan kimselerin farklı bir rejime tabi tutulduğundan emin olmalı;

Özellikle yargılama öncesi tutuklu kadınların kırılğan durumları tanınmalı ve en iyi şekilde korunmalarını sağlayacak tedbirler alınmalı; (Yukarıdaki Güvenlik ve Emniyet başlığına bakınız.)

Adalet erişimlerini güvenceye almak için kadın mahpusların avukatlara, hukuki yardıma, hukuki destek servislerine ve ilgili STK'lara erişimleri sağlanmalı;

“Üremeye dair suçlar” ile tutuklanan kadınların yargılama öncesi sağlık risklerinin yüksek olduğu düşünülerek özel sağlık ihtiyaçlarının cevaplandırıldığından emin olunmalı ve gerektiği yerde halk hastanelerine tedavi için transferleri sağlanmalı.

Cezaevlerinde Genç Kızlar

Sayıları kısıtlı olsa da çocukların, özellikle de kanunla sorunları olan genç kızların tedavisi ve rehabilitasyonları için uluslararası sözleşmelerle uyumlu ayrı strateji ve politikalar tasarlanmalı;

Kanunla sorunları olan genç kızlar hapsedildiğinde:

Cezaevi yönetim politikaları ve programları oluşturup uygularken kız mahpusların özellikle kırılğan durumları dikkate alınmalı;

Kız çocuk cezaevleri, genç erkek ve yetişkin cezaevlerinden ayrılmalı;

Kız çocukların denetlenmesi veya onlarla direkt iletişim kuracakları yerlerin denetlenmesi erkek personele verilmemeli. Kadın personelin de kız çocuklarını istismar edebilecekleri düşünülerek, çocukların korunması için titiz emniyet tedbirleri ve prosedürleri yürürlüğe konmalı ve uygulanmalı;

Kız çocukların da erkek çocuklar kadar eğitim ve meslek kurslarına erişimleri sağlanmalı, aynı zamanda cinsiyete özgü programlar ve bir çocuk psikologu tarafından sunulan danışmanlık hizmeti verilmeli;

Hamile genç kızlara özel destek ve bakım sunulmalıdır.

Yabancı Uyruklu Kadınlar

Tüm yabancı uyruklu mahpusların konsolosluk temsilcilerine, hukuki danışman ve tercümanlara düzenli olarak erişmeleri sağlanmalı; anladıkları bir dilde bilgiye aynı zamanda da cezaevi servisleri ve diğer etkinliklere ulaşmaları mümkün kılınmalı;

Aileyle iletişimde çıkan zorluklar (Örneğin, kadınlara tanınan telefon hakkının arttırılması veya uzun ziyaretlere izin verilmesi gibi) yöntemlerle telafi edilmeli;

Cezaevinde yaygın şekilde kullanılan dili konuşmayan yabancı uyruklu mahpuslara lisan kursları sağlanmalı;

Yabancı uyruklu mahpuslara STK ve diğer türlü toplum desteği sağlanmalı, ayrıca izolasyonun etkisini azaltmak üzere aynı ulustan kişilerce akran desteği ve kendi kendine yardım grupları kurulması desteklenmeli;

Yabancı uyruklu kadın mahpusların, özellikle çocukları kendi ülkelerinde kalmışsa, evlerine transferleri, eğer mahpus da bunu onaylıyorsa ve mahpusa herhangi bir zarar riski yoksa mümkün olduğunca erken düşünölmeli;

Sınır dışı edilmekle yüz yüze olan yerleşik yabancı uyruklu kadınlara, herhangi bir temyiz sürecinde ve ilgili sınır dışı etme prosedürleri hakkında hukuki danışmanlık sağlayarak destek olunmalı;

Lütfen ayrıca UNODC Özel İhtiyaç Sahibi Mahpuslar El Kitabı'nın "Yabancı Uyruklu Mahpuslar" kısmına bakınız.

Kadın Mahpus Nüfusunun Azaltılması: Temel Öneriler

Tutukluluk Esnasında Hukuki Destek

Ceza adaleti sisteminde kadınların özel kırılanlığı tanınmalı, yoksul kadın zanlıların da tutuklandıkları andan itibaren yoksul erkeklerle eşit şekilde, düşük bütçeli veya parasız yasal servislerden yararlanmaları sağlanmalı;

Kanun uygulayıcısı yetkililerin ve mahkeme öncesi tutukluluk merkezi personelinin eğitimine cinsiyet duyarlılığı konusu dahil edilmeli.

Kovuşturmadan Ayırmak

Küçük çaplı ya da şiddet içermeyen suçlar işleyen kadınları kovuşturmadan ayırıp uygun tedavi ve onarıcı adalet programlarına yerleştirmek üzere polise, savcılara ve mahkemelere çok çeşitli seçenekler tanınmalı.

Mahkeme Öncesi Tutukluluk

Çok gerekmedikçe kadınlar yargılama öncesi gözaltına alınmamalı.

Para kefaletine alternatif seçenekler sunularak, kefaletin finansal güvenlik gerekliliklerini karşılayamayan kadınlar (ve erkeklerin) sadece yoksullukları yüzünden tutuklu kalmaları önlenmeli.

Mahkeme öncesi gözaltına karar verilirken kadınların ebeveynlik durumları ve diğer bakım yükümlülükleri ile aile ve çocuklarının çıkarları dikkate alınmalı.

Evlilik dışı cinsel ilişkinin (zina) suç eylemi sayıldığı ülkelerde, vakaları soruşturulan zanlılar mahkeme öncesi gözaltına alınmamalı. Tecavüz ve başka türlü cinsel istismar veya şiddet kurbanları uygun servislere yönlendirilmeli.

Mahkeme öncesi tutukluluk hali korumacı gözaltı yöntemi olarak kullanılmamalı. Başka türlü koruma yöntemleri, örneğin sığınma evleri kullanılmalı.

Cezalandırma	Hükmü verirken, suçlu oluşturan koşullar ve failin kırılganlığı göz önünde bulundurulmalı (Örneğin, şiddet kullanan eş veya sevgilinin öldürülmesi).
<i>Şiddet İçermeyen Suçlar İçin Cezaevine Alternatifler</i>	<p>Kanunda hafif ve şiddet içermeyen suçlar için hapse çeşitli alternatifler sunulmalı.</p> <p>Yargı yetkilileri, topluma tehlike teşkil etmeyen kadın failerin davalarında rehabilitasyon ihtiyaçlarını, bakım zorunluluklarını ve hapsin kadınlar üzerine zararlı etkilerini dikkate alarak hapse alternatifler sunmaları yönünde cesaretlendirilmeli.</p> <p>Kadın faillerde, örneğin aile içi şiddet mağdurlarına danışmanlık hizmeti gibi, en sık karşılaşılan ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak cezaevine cinsiyete duyarlı alternatifler geliştirilmeli.</p>
<i>Uyuşturucuyla İlgili Suçlar</i>	<p>Uyuşturucuyla ilgili suçlar için politikalar ve yasalar gözden geçirilmeli. Bazı uyuşturucuyla ilgili suçlar suç statüsünden çıkarılmalı, diğerleri için alternatifler sunulmalı.</p> <p>Narkotik kaçakçılığının temel aktörleri ve kurye olarak kullanılan kadınlar gibi yan rollerdekiler için öngörülen cezalar arasında temel farklar olması sağlanmalı.</p> <p>Uyuşturucuyla ilgili suçlar için zorunlu hapis ortadan kaldırılmalı ve uyuşturucu kaçakçılarının tuzağına düşen kadınların yeniden mağdur edilmelerini engellemek üzere hakimlerin cezalandırmada takdir yetkilerini kullanmalarına olanak sağlanmalı.</p>
<i>Hamile Kadınlar ve Anneler</i>	Mahkemelere, hamile ve bakıma muhtaç çocukları olan kadınlar için tutukluluk cezalarını ancak suçları ağır ve şiddet içerikliyse ve kadınlar hala tehlike oluşturuyorsa uygulamasını ve kararın çocuğun (veya çocukların) en iyi çıkarlarını gözetilerek verilmesini sağlayacak ilkeler geliştirilmeli.

Ayrımcı Kanunlar ve Yargı Prosedürleri

Tüm ayrımcı yasalar; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, ICCPR, CEDAW ve Kadınlara Yönelik Ayrımcılığın Elimine Edilmesi Deklarasyonu gibi uluslararası standartlar ve esaslarla uyumlu hale getirilmeli.

Benzer şekilde görünüşte cinsiyete tarafsız yasaların ayrımcı uygulamaları gözden geçirilmeli ve hukuk ve diğer yöntemlerle kadınlara yönelik ayrımcılığın engellenmesi prensibinin uygulamaya yansıtılması için önlemler alınmalı.

Kadınlara ICCPR ile belirlenmiş, uluslararası hukukla garanti altına alınan ayrımcılığı engelleme prensibi ve tüm kişilere eşit yargılanma hakkı tanıyan özellikle ICCPR madde 14'ten yararlanma hakkını tanımayan ayrımcı mahkeme süreçleri adil hale getirilmeli.

Evlilik dışı cinsel ilişkinin (zina) özellikle cezai eylem teşkil ettiği ülkelerde, tecavüz suçu kanunda ayrı bir maddeyle net bir şekilde tanımlanmalı ve tecavüz kurbanlarının "zina" ve "evlilik dışı birleşme" suçu işlemek nedeniyle cezalandırılmalarını engelleyecek her türlü koruma önlemi alınmalı.

Yabancı Uyruklu Kadınlar

Yerleşik ve yerleşik olmayan yabancı uyruklu kadınların farklı koşulları ve ihtiyaçları dikkate alınmalı.

İnsan kaçakçılığı kurbanları ve göçmen işçiler gibi yabancı kadınların daha fazla kurbanlaştırılmalarını önlemek için mümkün olan en yüksek korumayı sağlayacak yasa ve uygulamalar sağlanmalı.

Kaçakçılıkla ilgili suçlar ve seks işçiliği için kaçırılmış kadınlar yargılanmamalı.

Göçle ilgili suçlar suç statüsünden çıkarılmalı ve göç yasalarına karşı geldiği için tutuklanan kimseler asla suç eylemleriyle hüküm giymiş kimselerle aynı yerde tutulmamalı.

Yabancı uyruklu kadınların uyrukları ve cinsiyetleri yüzünden hapse alternatif yöntemler düşünülürken dezavantajlı konuma düşürülmediklerinden emin olunmalı.

Polis, savcı ve mahkemelerin, yabancı uyruklu kadınların ebeveynlik ve diğer bakım yükümlülüklerini gözaltı, mahkeme öncesi tutukluluk, hapis ve sınır dışı etmeye karar verirken dikkate almaları sağlanmalı.

Referanslar

Access to Justice and Penal Reform, Special Focus: Under-trials, Women and Juveniles, Conference Report, PRI Second South Asia Regional Conference, 12-14 December 2002, Dhaka, Bangladesh, 2003.

Alejos, M., Babies and Young Children residing in Prisons, Quaker United Nations Office, 2005.

Bastick, M., Women in Prison, A Commentary on the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, Quaker United Nations Office, Cenevre, Temmuz 2005. Bulunduğu yer: <http://www.quno.org/geneva/pdf/humanrights/women-in-prison/Commentary-SMR-women-inprison.pdf>

Commission on Human Rights, Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Ms Radhika Coomaraswamy, Integration of The Human Rights of Women and the Gender Perspective, Violence Against Women, 6 Ocak 2003, UN Doc.E/CN.4/2003/75.

Coyle, A., A Human Rights Approach to Prison Management, Handbook for prison staff, International Centre for Prison Studies, Londra, 2002.

Frost, N. A., Greene, J. and Pranis, K., The Punitiveness Report, Hard Hit: The Growth in Imprisonment of Women, 1977-2004, Institute on Women and Criminal Justice, Mayıs 2006. (<http://www.wpaonline.org/pdf/HARD%20HIT%20Full%20Report.pdf>)

Hayman, S., Community Prisons for Women, A Comparative Study of Practice in England and the Netherlands, Prison Reform Trust, 1996.

Human Rights and Vulnerable Prisoners, Penal Reform International, Training Manual No. 1, 2003. Available at: <http://www.penalreform.org/pri-training-manual-no.-1-human-rights-andvulnerable-prisoners.html>

Justice for Women: The Need for Reform, The Report of the Committee on Women's Imprisonment, Chaired by Professor Dorothy Wedderburn, Prison Reform Trust, Londra 2000.

Møller, L, Stöver H., Jürgens R., Gatherer, A and Nikogasian, H., eds., Health in Prisons, A WHO Guide to the essentials in prison health, WHO Europe (2007). http://www.euro.who.int/InformationSources/Publications/Catalogue/20070521_1

Robertson, O., The impact of parental imprisonment on children, Quaker United Nations Office, Geneva, Nisan 2007. Available at: <http://www.quno.org/humanrights/women-in-prison/womenPrisonLinks.htm#QUNOPUB>

Report of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health, Paul Hunt, Commission on Human Rights, Sixty-first Session, Economic, Social and Cultural Rights, UN Doc. E/CN.4/2005/51, 11 Şubat 2005.

Report of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health, Paul Hunt, UN Doc. E/CN.4/2004/49, 16 Şubat 2004.

Shankardass, Rani D., Where the Mind is Without Fear and the Head is High, Mental Health and Care of Women and Children in Prison in Andhra Pradesh, Penal Reform and Justice Association (PRAJA) and Penal Reform International (PRI), 2001.

Townhead, L., Women in Prison and Children of Imprisoned Mothers: Recent Developments in the United Nations Human Rights Systems, Quaker United Nations Office, Cenevre, Nisan 2006. <http://www.quno.org/humanrights/women-inprison/womenPrisonLinks.htm#QUNOPUB>

Townhead, L., Pre-trial Detention of Women and its impact on their children, Quaker United Nations Office, Cenevre, Şubat 2007.

United Nations, Report of the Fourth World Conference on Women, Beijing, 4-15 Eylül 1995, UN Doc. A/CONF.177/20/Rev.1.

United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Milano, İtalya, 26 Ağustos-6 Eylül 1985, Criminal Justice and Perspectives in a Changing World, The fair treatment of women by the criminal justice system, Report of the Secretary General, A/CONF. 121/17, 1 Temmuz 1985.

UNODC Handbook of basic principles and promising practices on Alternative to Imprisonment; Criminal Justice Handbook Series, Zyl Smit, D. van, New York, 2007. Bulunduğu yer: http://www.unodc.org/unodc/en/criminal_justice_tools.html

UNODC Handbook on Restorative Justice; Criminal Justice Handbook Series, Dandurand Y. and Griffiths, C. T., New York, 2006. Bulunduğu yer: http://www.unodc.org/unodc/en/criminal_justice_tools.html

UNODC Drug Abuse Treatment Toolkit, Substance abuse treatment and care for women: Case studies and lessons learned, United Nations, New York, 2004. Bulunduğu yer: http://www.unodc.org/pdf/report_2004-08-30_1.pdf

UNODC, Afghanistan: Female Prisoners and their social reintegration, Atabay, T., New York 2007. (www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Afghan_women_prison_web.pdf)

UNODC, WHO, UNAIDS, HIV/AIDS Prevention, Care, Treatment and Support in Prison Settings, A Framework for an Effective National Response, Lines, R. and Stöver, H., New York 2006. Bulunduğu yer: http://www.unodc.org/pdf/HIV-AIDS_prisons_July06.pdf

UNODC Toolkit to Combat Trafficking in Persons, Global Programme Against Trafficking in Human Beings, New York, 2006. http://www.unodc.org/pdf/Trafficking_toolkit_Oct06.pdf

UNODC, HIV/AIDS Unit, Women and HIV in Prison Settings, www.unodc.org/unodc/en/drug_demand_hiv_aids.html

Wolfe, T., Counting the Cost, The Social and Financial Consequences of Women's Imprisonment, Report Prepared by the Wedderburn Committee on Women's Imprisonment, Mart 1999.

Women in Prison, A Review of the Conditions in Member States of the Council of Europe, The Quaker Council for European Affairs, Şubat 2007. Bulunduğu yer: <http://www.quaker.org/qcea>.

Temel Uluslararası Sözleşmeler

- İnsan Hakları Evrensel Beyannameesi 1948
- Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi 1966
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi 1966
- İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme 1984
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 1989
- Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması İçin Prensipler Bütünü 1988
- Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar 1955
- Polisler İçin Davranış Kodu 1979
- Hapis Dışı Önlemlerle İlgili Asgari Standart Kurallar 1990 (Tokyo Kuralları)
- Çocuklara Yönelik Adalet Yönetimi için Asgari Standart Kurallar 1985 (Pekin Kuralları)
- Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Antlaşma 1988
- Uyuşturucu Talebinin Azaltılmasına Yönelik Genel Kurul Kılavuz İlkeleri 1998
- Kadına Yönelik Her Türü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme 1981
- Kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri 1993
- Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Bildiri 1967
- Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Sözleşme 2000
- İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesi, Durdurulması ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol 2000

UNITED NATIONS
Office on Drugs and Crime

Vienna International Centre, P.O. Box 500, 1400

CELL # 3
WOMEN CELL

Bu kitabın Türkiye'de dağıtımı, Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (Civil Society in the Penal System) tarafından yapılmaktadır.

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği

Firuzğa Mahallesi Hüseyin Ağa Bahçe Sokak

No:1/A Çukurcuma Beyoğlu

İSTANBUL - TÜRKİYE

Tel: +90 (212) 252 70 54

Faks: +90 (212) 252 70 54

info@cezaevindestk.org

Bu yayının elektronik versiyonuna www.cezaevindestk.org adresinden erişmek mümkündür.

Ekim 2009 - 1000

ISBN: 978-9944-0751-1-4

9 789944 075114